

Dialogisk læsning i plejefamilier

- En kvalitativ undersøgelse af børns, plejeforældres og fagprofessionelles erfaringer med højtlesning fra deltagelse i forskningsprojektet 'READ i plejefamilier'

Delrapport II

Udarbejdet af: Line Klyvø, januar 2022

Videnscenter for Anbragte Børn og Unge

BBU Faglig Stab, Københavns Kommune

Indhold

Forord	4
Resumé af rapport, sammenfatning og læsevejledning.....	5
1.Introduktion	7
Baggrund for projekt READ i plejefamilier. Hvorfor interessere sig for yngre plejebørns læring?	7
Formål.....	9
Lodtrækningsforsøg.....	9
Formål med den kvalitative undersøgelse	9
Undersøgelsens teoretiske inspirationskilder	10
Den kvalitative undersøgelses forsknings- og arbejdsspørgsmål.....	14
2. Projektets forankring, design og metode	15
Projektets design	16
Den kvalitative undersøgelses informanter	19
Undersøgelsens generaliserbarhed og udsigelseskraft.....	25
3.Børnenes perspektiver på læsning.....	26
Børnenes syn på bøger i bogpakken.....	27
Højtlesningens betydninger i hverdagen	32
Opsamling.....	36
4. Analyse af plejeforældres perspektiver	38
1.Rollen som plejeforældre i forhold til barnets trivsel, læring og udvikling.....	40
Opsamling.....	44
2.Motivation for læsning hos børn og voksne.....	44
Opsamling.....	47
3. Praksis omkring højtlesning.....	48
Praksis omkring højtlesning <i>før</i> deltagelse i READ	48
Praksis omkring højtlesning <i>efter</i> deltagelse i READ.	51
Opsamling.....	60
5. Analyse af familieplejekonsulenternes perspektiver	62
1.Syn på egen rolle i READ.....	62
2.Motivation og deltagerforudsætninger hos plejeforældre og børn	65
3. Hvilken læring har READ bidraget med i praksis for børn og plejeforældre?	66
Opsamling.....	70
6. Diskussion af den dialogiske læsnings veje og vildveje	71
Dialogisk højtlesning som sprogstimulering eller humanistisk og demokratisk dannelse?	71

Højtlesning som bidrag til etablering af trygge relationer	72
7. Konklusion	74
8. anbefalinger	78
Ledere og beslutningstagere i kommuner.....	78
Familieplejekonsulenter	78
Plejeforældre	79
10. Litteraturliste	82
11. Bilag	84

Forord

Forskningsprojektet 'READ i plejefamilier' danner baggrund for udarbejdelsen af denne rapport, som bygger på interviews med en række kommuners familieplejekonsulenter, plejefamilier og børn i familiepleje. I projektforsløbet har I alle ydet en uvurderlig indsats i forhold til at afprøve metoden 'dialogisk læsning' med henblik på at undersøge om tiltaget kan understøtte læring og trivsel hos yngre børn anbragt i familiepleje.

Mange personer har på forskellig vis bidraget til at denne delrapport blev mulig. Først og fremmest vil jeg gerne rette en stor tak til de børn og plejeforældre, som har indgået i projektet og har været en del af afprøvningen af højt-læsningsmetoden dialogisk læsning. En særlig tak skal også lyde til de børn, som har indvilget i at lade sig interviewe og dermed har givet os mulighed for at opnå viden om, hvordan de har oplevet at deltage i højt-læsning i projektperioden.

Jeg vil ligeledes gerne takke de plejeforældre, som deltog i interviews, herunder både de, der blev interviewet en enkelt gang og alle de, der blev interviewet af mig både før og efter deres deltagelse i projektperioden og dermed bidrog med deres erfaringer fra forløbet. En særligt tak skal lyde til samtlige tovholdere og familieplejekonsulenter fra alle de deltagende kommuner landet over: København, Århus, Aalborg, Odense, Roskilde, Vejle, Horsens, Silkeborg, Skanderborg, Frederikssund, Frederikshavn, Vesthimmerland, Brønderslev, Helsingør, Kalundborg, Esbjerg, Randers, Åbenrå, Rødovre, Ballerup, Gladsaxe, Herlev, Gentofte. Tak også til de sagsbehandlere fra Borgercenter Børn og Unge i Københavns Kommune, som bidrog til indsamling af samtykker fra børnenes forældre og tak til familieplejekonsulenter i Center for Familiepleje i København for hjælp til tilmelding af børn og plejeforældre til projektet og for at yde sparring til de deltagende plejeforældre forløbet igennem. Tak til Anne Melchior Hansen, leder af faglig afdeling i Familieplejen København for sparring, interesse og løbende understøttelse af familieplejekonsulenternes arbejde med READ ude i plejefamilierne.

Derudover vil jeg gerne takke en række fagpersoner for deres feedback på forskellige dele af rapportens kapitler: Dorthe Bleses (professor ved Trygfondens børneforskningscenter, Århus Universitet), Signe Bressendorf (projektleder i VABU), Thomas Gitz Johansen (professor ved RUC). Tak til Tove Holmgård Sørensen (teamkoordinator i Staben) og daværende chefkonsulent i VABU, Mette Larsen, for feedback på rapporten.

Tak for et fint samarbejde projektforsløbet igennem til projektteamet ved TrygFondens børneforskningscenter: Professor og projektleder Dorthe Bleses, projektkoordinatorer Marlene Vita Kristensen, Anne Rathe og Lone Amdi Boisen. En særlig tak skal lyde til Dorthe for engagementet og dialogen igennem forløbet lige fra projektbeskrivelse til afrapportering og for samarbejdet med mig om udviklingen og afholdelse af kurser for plejefamilier og kommuner landet over. Endelig også en stor tak til TrygFonden, som har ydet økonomisk støtte og dermed muliggjort gennemførelsen af projektet og dermed også udarbejdelsen af denne rapport.

Line Klyvø, januar 2022,
Videnscenter for Anbragte Børn og Unge
BBU Faglig Stab

Resumé af rapport, sammenfatning og læsevejledning

Projektet READ i plejefamilier blev igangsat i 2017 som et forskningsprojekt med en læseindsats med det formål at understøtte de yngste plejebørns læring og trivsel. Projektet udgøres af et evidensstudie (RCT-studie) og evalueres både kvantitativt og kvalitativt. Projektet er udført i samarbejde mellem Videnscenter for Anbragte børn og unge i Københavns kommune, TrygFondens Børneforskningscenter ved Århus universitet og 23 af landets kommuners familieplejeafsnit, som i samspil med en række plejefamilier har afprøvet metoden dialogisk læsning. Indsatsen har haft fokus på læringsunderstøttende aktiviteter, hvor fokus har været på hvordan inddragelse af barnet i dialoger før, under og efter højtlesning, kan bidrage til at understøtte børnenes læring. Nærværende rapport er en delrapport i den samlede afrapportering. Den giver et dybdegående kvalitativt indblik i hvordan projektets indsats har været oplevet af deltagerne, herunder børn, plejeforældre og kommunale medarbejdere. Rapporten bygger på kvalitative interviews med 54 informanter.

Sammenfatning

De fleste plejeforældre læste på daglig basis før de kom med i projektet. Deres læsemetode var dog kendetegnet ved at være traditionel højtlesning med få dialoger undervejs. Med READ blev de introduceret til den dialogiske læsning, og mange plejeforældre ser ud til at tage metoden til sig, så de undervejs i projektet begynder at anvende denne metode også, når de læser med deres plejebørn. De får dermed skærpet deres bevidsthed om forskellige højtlesningsstrategier og veksler mellem dem, alt efter hvad de oplever giver mening i forhold til barnet i den konkrete situation. Plejeforældrene fremhæver inspirationsguidens ideer til dialogisk læsning positivt. Især peger flere på, at det er helt nyt og spændende for dem at tale med barnet om bogens form, for eksempel forside, bagside, illustrationer, forfatter og bogstaver.

Overordnet peger rapportens kvalitative analyser på, at det er plejeforældrenes oplevelse, at systematisk læsning og brug af dialogisk højtlesning har potentiale til at påvirke plejebørns koncentrationskompetencer, ord- og bogstavkendskab positivt. Desuden peger analyserne på, at brugen af metoden i plejefamilier også rummer andre positive udbytter. Det fremgår således, at børnene, via højtlesningen, får adgang til at udvikle deres omverdensforståelse og almene viden via de mange facetterede emner, nære som fjerne, som bøgerne giver børnene indblik i og mulighed for at tale med deres plejeforældre om. Højtlesningen viser i den forbindelse tegn på at kunne at styrke børnenes kulturelle og demokratiske dannelse samt følelsesmæssige udvikling. Det er nærliggende at antage, at styrkelsen af disse kompetencer hos børnene kan hjælpe dem på vej gennem deres videre færd i skole og uddannelse men også i forhold til at indgå i og fastholde sociale relationer med jævnaldrende. Højtlesning, herunder dialogisk højtlesning, viser videre potentialer til, forudsat at læsningen foregår på en for barnet rar og tryk måde, at kunne understøtte udviklingen af tillid og en stærk relation mellem plejeforælder og plejebarn.

Analysen viser desuden, at plejeforældre, der i mindre grad er vant med at læse, ser ud til at få øjnene op for højtlesningens mulige potentialer. Her ser det ud til at have haft en positiv betydning, at plejeforældrene har modtaget en bogpakke med nyere børnelitteratur. Denne har givet inspiration og lyst både hos børn og voksne til at gå i gang med højtlesning, ligesom støtten i form af kursus i metoden, support fra familieplejekonsulenter og mødet med andre deltagende plejeforældre undervejs, har virket motiverende for mange.

I det følgende beskrives indholdet af rapportens kapitler:

Kapitel 1, Introduktion, angiver rapportens formål og indhold. Først introduceres baggrunden for projektet og den undersøgelse, som nærværende rapport baserer sig på. Dernæst præsenteres relevant forskningsmæssig og praksisnær viden, som dannede baggrund for at påbegynde et læringsprojekt om højtlesning for børn i plejefamilier. Slutteligt fremgår undersøgelsens forsknings- og arbejdsoplysninger.

Kapitel 2, Metode, beskriver de metoder, der er arbejdet med i både projektforløbet og i forskningsdelen og kapitlet er opdelt i to dele. Første del omhandler projektets design og metodiske tilgang. Anden del vedrører den kvalitative forsknings design og metodevalg præsenteret sammen med en beskrivelse af undersøgelsens informanter, analysestrategi, anonymisering og behandling af empiri.

Kapitel 3, Børnenes perspektiver, I dette kapitel belyses børnenes perspektiver på højtlesning med særlig fokus på at undersøge hvilke funktioner læsning har i børnenes hverdag. Kapitlet afsøger børnenes syn på den bogpakke de har fået tilsendt og undersøger børnenes motivation for læsning. Hvad får børnene ud af at deltage i højtlesningssituationer? Kapitlet afrundes med en opsamling. Analysen bygger på 6 kvalitative livsformsinspirerede enkeltinterviews med børn i alderen 4-6 år, der alle bor i plejefamilier, der har deltaget i projektets indsats.

Kapitel 4, Plejeforældrenes perspektiver, I dette kapitel belyses plejeforældrenes erfaringer med højtlesning for deres plejebørn. Der stilles skarpt på dimensioner som plejeforældrenes syn på egen rolle, deres praksis og vaner omkring højtlesning samt deres motivation for højtlesning og for deltagelse i READ. Metodisk arbejdes der med *før* og *efter* interview med henblik på at indfange de erfaringer plejeforældrene havde før de valgte at deltage i READ projektet men også de erfaringer de har gjort sig med højtlesning efter de dialogiske principper undervejs.

Kapitel 5, Familieplejekonsulenternes perspektiver I dette kapitel stilles skarpt på familieplejekonsulenternes oplevelse af egen rolle i forhold til at understøtte de i projektet igangsatte aktiviteter samt deres oplevelser af hvad at READ har bibragt børnene og plejefamilierne.

Kapitel 6, Diskussion. I dette afsnit løftes analysernes 'fund' og sættes ind i en større diskussion med bidrag fra andre undersøgelser. Kan højtlesning bidrage til andet og mere end blot at være et (vigtigt) instrument for sprogudvikling hos børnene? Kan læsning fremme andre kompetencer hos børnene og kan læsning også bare være et mål i sig selv?

Kapitel 7, Konklusion, I dette kapitel samles trådene fra rapportens kvalitative delanalyser og det overordnede forskningsspørgsmål stillet i introduktionen besvares.

Kapitel 9, anbefalinger, Afslutningsvist fremstilles en række anbefalinger til kommuner, der ønsker at arbejde med READ. Anbefalingerne er målrettet ledere, familieplejekonsulenter, børn og plejefamilier.

Kapitel 10, Litteraturliste

Kapitel 11, Bilag

1.Introduktion

I dette indledende kapitel sættes rammen for rapporten og her fremgår det hvorfor Videnscenter for Anbragte børn og unge i samarbejde med Trygfondens Børneforskningscenter i 2017 valgte at igangsætte forskningsprojektet READ i plejefamilier. Kapitlet beskriver baggrunden, formålet med projektet og med den kvalitative undersøgelse. I kapitlet beskrives desuden undersøgelsens empiriske og forskningsmæssige baggrund og problemstilling samt teoretiske inspirationskilder.

Baggrund for projekt READ i plejefamilier. Hvorfor interessere sig for yngre plejebørns læring?

Projekt READ i plejefamilier, som forløber i tidsrummet 2017-2021, er et forskningsprojekt med en læseindsats, som er etableret i samarbejde mellem VABU i Københavns Kommune og TrygFondens Børneforskningscenter ved Århus Universitet.

Projektet blev iværksat og udviklet på baggrund af et ønske fra Københavns Kommune om, at sætte mere fokus på at støtte op om de yngste familiepleje-anbragte børns læring, udvikling og trivsel. Århus Universitet havde på daværende tidspunkt arbejdet med READ i folkeskoleregion og i daginstitutioner og havde med udgangspunkt i gode erfaringer herfra ligeledes et ønske om at bidrage til at understøtte udsatte og anbragte børns læring via forskningsforsøg, hvorfor et samarbejde blev indgået.

Praksis såvel som danske og internationale undersøgelser viser, at anbragte børn er i højrisiko for ikke at gennemføre folkeskolen og at børnene og de unge på en række områder halter efter i uddannelsessystemet. Forskning fra det daværende SFI peger på, at mange anbragte børn, herunder børn i familiepleje, ikke får nogen uddannelse ud over grundskolen (Olsen et al 2011). Registerundersøgelser viser desuden, at børn i familiepleje allerede i 2. klasse har markante huller i læsning og matematik sammenlignet med gennemsnittet. Forskellene grundlægges i høj grad når børnene er små (Dimova og Rosholm 2017). Således viser undersøgelser, at der er op til to års forskel i danske børns sproglige kompetencer ved skolestart og at disse forskelle allerede kan måles, når børnene går i vuggestue (Bleses, Jensen, Nielsen, Sehested og Madsen Sjö, 2016). Børn hvis forældre enten ingen eller en kort uddannelse har er særligt udsatte. Undersøgelser viser ligeledes, at forældrekarakteristika påvirker muligheder for læring i hjemmet og videre, at den negative sociale arv ikke ser ud til at udjævnes i dagtilbud og gennem skole (Bleses og Højen 2015, Bleses et al 2016).

En forskningsgennemgang fra 2009 fandt, at der på daværende tidspunkt stort set ingen interventioner fandtes i forhold til at understøtte anbragte børns skolegang (Egelund et al 2009), men inden for de senere år er der kommet et øget fokus på anbragte børn og unges skolegang. Interessen for anbragte børns læring og skolegang har især været sat på dagsordenen politisk¹ og er ligeledes at spore ude i landets kommuner, som på forskellig vis har øget deres fokus på børnenes læring og skolegang på baggrund af erfaringer fra praksis, som viser, at mange anbragte børn har vanskeligheder i skolen, men også med udgangspunkt i forskning der finder, at omkring halvdelen af børnene ikke får en uddannelse. Flere kommuner og aktører finder denne tendens bekymrende og der har igennem de seneste år været iværksat forskellige initiativer,

¹ Det daværende Børne og socialministerie har haft fokus på anbragte børn og unges skolegang i flere år og Socialstyrelsen har blandt andet deltaget i "Makkerlæsning" og "Klub Penalthus" i samarbejde med Århus universitet og flere kommuner. I skrivende stund har Socialstyrelsen iværksat projekt "Styrket læringsmiljø for anbragte børn og unge" som forløber i 2019-2022, hvis formål det er at udvikle en model, som kan bidrage til at løfte anbragte børn og unges skolegang, trivsel og faglige niveau i skolen.

der har til formål, at styrke børnenes læring for dermed at øge børnenes chancer for at klare sig bedre i uddannelsessystemet.²

Københavns kommunes nu afsluttede projekt Bedre støtte til anbragte børn og unges skolegang havde til formål at undersøge kommunens støtte til anbragte børn og unges skolegang med henblik på at finde frem til om der kunne gøres andet eller mere for at understøtte børnenes læring og trivsel (Klyvø og Larsen, 2014- 2016) Rapporten har bidraget til at skærpe Center for Familieplejes fokus på dimensionen læring og skolegang i støtten til igangværende plejeforhold. Tilsynspraksis og forundersøgelsespraksis blev begge opdaterede med henblik på at skærpe fokus på børnenes læring og skolegang og der blev desuden udviklet et inspirationsmateriale til brug for praktikere, der ligeledes havde fokus på hvordan fagprofessionelle kunne støtte bedre op om børnenes skolegang. I kølvandet på undersøgelsen valgte Center for Familiepleje i Københavns Kommune at deltage i afprøvningen af indsatsen Makkerlæsning iværksat af Socialstyrelsen og TrygFondens Børneforskningscenter v. Michael Rosholm mfl.

Af andre initiativer på området kan nævnes projekt Lær for Livet, støttet af Egmont fonden, som er et initiativ, der er i gang med stor tilslutning fra mange af landets kommuner, herunder også København. Kommuner landet over kan tilmelde plejebørn til læringscamps ligesom børnene kan tildeles en mentor, der mødes med dem og støtter op om lektielæsning og almindelig dannelse. Læs for Livet, som er et andet initiativ, er en nonprofit organisation stiftet i 2012, der bruger bøger til at skabe social forandring og giver udsatte børn og unge gode oplevelser og muligheder for bedre liv. Læs for Livet indsamler bøger fra private, forlag, anmeldere, forfattere og andre. Bøgerne bliver samlet i biblioteker på ml. 400-1000 bøger og doneres til institutioner, hvor udsatte børn og unge opholder sig. Det er f.eks. børnehjem, familieafdelinger, opvækstinstitutioner og ungdomspensioner.

Da sproglig udvikling og sproglige kompetencer er en faktor, som har betydning for barnets samspil med sin omverden samt kan have betydning for barnets muligheder for at klare sig i skolen på sigt, har projekt READ i plejefamilier et ønske om at bidrage til at understøtte børnenes læring og sproglige udvikling via en indsats, som for mange børn er en kendt og afholdt hverdagspraksis at deltage i: højtlesning. På nuværende tidspunkt er der imidlertid, så vidt vides, ingen danske undersøgelser, der fokuserer på at fremme kognitive færdigheder, herunder sprogkompetencer hos børn i før - skolealderen i familiepleje. Projektet ønsker derfor at undersøge virkningen af en højtlesningsmetode anvendt af plejeforældre i samspil med de yngste plejebørn.

Da READ indsatsen allerede har vist sig effektiv i forhold til at understøtte ældre børn i Danmark, også de socialt udsatte børn, giver det mening at undersøge READs effekter blandt de yngste og anbragte børn i alderen 3 - 6 år. Projekt READ i plejefamilier er således iværksat med ønske om at undersøge om en højtlesningsindsats, der relativt enkelt kan tages i brug ude i hjemmet i plejefamilierne, kan bidrage til at styrke de yngste børns koncentration og sproglige færdigheder med henblik på at minimere chanceulighed og øge deres muligheder for at klare sig bedre i skolen på sigt.

Projekt READ i plejefamilier skriver sig dermed ind i en type af forskningsinterventioner, som ønsker at bidrage til at minimere den chanceulighed, som er et vilkår for en betragtelig andel af de anbragte børn og unge i Danmark. Chanceulighed beskriver konkret det fænomen, at selvom der formelt set er lige adgang til uddannelse i Danmark, så viser forskning, at forældres uddannelsesbaggrund til stadighed i høj grad er afgørende for, deres børns chancer for at få en uddannelse. Chanceulighed betegner således med andre

² Landets større kommuner, herunder Københavns kommune, Odense, Århus og Aalborg har skolegang, uddannelse og læring skrevet ind i deres social- og udviklingsstrategier, som en vigtig faktor, der skal bidrage til at forebygge ensomhed og sikre den enkelte borger adgang til fællesskabet samt forebygge arbejdsløshed.

ord det forhold, at samfundets strukturelle forhold giver ulige chancer i levevilkår, herunder i muligheden for at få en uddannelse og et job.³

Formål

Projektet har til formål at undersøge, om indsatsen dialogisk højtlesning sat i spil i plejefamilier med børn i alderen 3-6 år kan styrke børnenes læring, herunder sproglige kompetencer og socioemotionelle færdigheder og kan give et bidrag til at udligne den forskel der er, når børnene starter i skolen. Dermed vil projektet undersøge, om læseindsatsen READ kan bidrage til at minimere børnenes chanceulighed. Indsatsen er udformet som et lodtrækningsforsøg, der afprøver læsemetoden dialogisk højtlesning i plejefamilier, der har børn anbragt hos sig og som endnu ikke går i skole. Projektet evalueres både kvalitativt og kvantitativt. Den kvalitative del undersøger, om plejefamilierne ændrer læsevaner og i højere grad læser efter dialogiske principper for deres plejebørn efter deltagelse i projektet. Undersøgelsen har også fokus på plejefamiliernes oplevelser med at anvende metoden, herunder fordele og ulemper ligesom plejefamiliers og plejebørns motivation, læse- og bogvaner er i fokus. Den kvantitative del af undersøgelsen har fokus på at undersøge om plejebørnene får målbare sproglige udbytter og forbedrede koncentrationsevner af at deltage i højtlesning efter dialogisk læsning.

Lodtrækningsforsøg

Projektet, som er et forskningsprojekt med en læseindsats, er udformet som et lodtrækningsforsøg – også kaldet RCT-studie, hvor de rekrutterede plejefamilier og børn fra en række af landets kommuner deles i hhv. en indsatsgruppe og en kontrolgruppe. Begge grupper deltager i projektets måling af effekt. Kontrolgruppen fortsætter som vanligt, deltager alene ved at deres plejebørn sprogtestes før og efter indsatsen og fungerer således som sammenligningsgruppe til børnene i indsatsgruppen. Børnene i kontrolgruppen modtager til slut i forløbet en bogpakke, som tak for deres medvirken.

Plejeforældre til børn i indsatsgruppen kommer på kursus i dialogisk læsning, børn og plejeforældre modtager en bogpakke bestående af 10 forskellige stk. børnelitteratur. Plejeforældre til børn i indsatsgruppen læser højt for børnene i en periode af 20 uger med inspiration i disse og/eller andre bøger. Den enkelte plejefamilie læser minimum 3 gange ugentligt i ca. 20 min. Måden der læses på, vil være med inspiration fra principperne i dialogisk højtlesning. Principperne bidrager til at vække barnets nysgerrighed og øger dialogen om det læste med henblik på at styrke barnets ordforråd og sproglige udvikling. Århus universitet har forestået en sproglig test i børnenes hjem før og efter læseindsatsen med henblik på at undersøge børnenes sproglige udbytte af indsatsen.

Formål med den kvalitative undersøgelse

Nærværende rapport udgør en kvalitativ delundersøgelse, som er udarbejdet af projektleder cand. mag. pæd. Line Klyvø i regi af projekt 'READ i plejefamilier'. Undersøgelsen bygger på kvalitative interviews med nogle af de i projektet deltagende plejefamilier, plejebørn og fagprofessionelle.

Formålet med den kvalitative undersøgelse er *at afdække* deltagernes erfaringer fra projektforløbet, for dermed at få viden om metodens implementering i plejefamiliernes hverdagspraksis og for at få viden om deres oplevelser af metodens anvendelighed i forhold til yngre børn anbragt i familiepleje. Samtidig

³ Reference: Sociologiskforum.dk

tilvejebringer rapporten et indblik i læsevaner, motivation, oplevede udbytter, værdier omkring læsning og praksis omkring højtlesning for børn, som det tager sig ud i nogle af de i projektets deltagende plejefamilier. Da interviews er udarbejdet både *før* plejefamiliernes deltagelse og *efter* familiernes deltagelse i læseforløbet, giver data indblik i de erfaringer, plejeforældrene har gjort sig undervejs. Data giver således indtryk af på hvilke måder brugen af dialogisk læsning som metode kan have tilført ændringer i plejefamiliernes læsepraksis, samt hvilke fordele og ulemper, som plejefamilier og børn oplever ved at brugen af metoden. Nærværende delrapport kan desuden bidrage til en samlet forståelse af hvilket udbytte de deltagende plejefamilier og børn oplever, at have fået ud af at deltage i forskningsprojektets indsats.

Rapporten kan læses selvstændigt eller sammen med den korte rapport, der bærer titlen "Hovedkonklusioner fra forskningsprojektet READ i plejefamilier" (Bleses, Klyvø, Willemsen og Boisen, 2022) Denne korte fælles rapport samler resultaterne fra hhv. den kvalitative og kvantitative forskning. Den kvantitative del omhandler resultaterne fra lodtrækningsforsøget, der baserer sig på sproglige test af børnene og måling af børnenes koncentrationsevne. Disse test blev lavet før og efter plejefamiliernes og børnenes deltagelse i læseforløbet og giver på baggrund heraf en anden type viden, nemlig en evidensbaseret viden om hvorvidt dialogisk læsning ude i plejefamilierne har haft en effekt i forhold til at styrke børnenes sproglige kompetencer og koncentrationsevner.

De to delundersøgelser giver tilsammen via de kvantitative og kvalitative metoder et mere helstøbt billede af effekter og oplevede udbytter af et interventionsforsøg med en læseindsats som READ. Hvor den kvalitative måling giver dybdegående viden om og svar på spørgsmål, der relaterer sig til implementering, læsevaner, motivation og oplevelser i læsning hos børn og plejeforældre, giver de kvantitative data svar på spørgsmål, der relaterer sig til kvantitet og udbredelse. Spørgsmål som: Hvor mange af de deltagende plejefamilier læser? Hvor hyppigt læser de? Har det ændret sig efter læseforløbet? vil således blive besvaret via den kvantitative måling. Desuden giver sprog- og trivselstestene svar på børnenes sproglige niveau og om der er forbedringer at spore i børnenes sproglige kompetencer og koncentrationsevner efter deres deltagelse i læseforløbet.

Undersøgelsens teoretiske inspirationskilder

Hjemmelæringsmiljø

Projektet navigerer desuden ud fra en forståelse af, at et rigt 'hjemmelæringsmiljø', som i høj grad stimulerer barnets trivsel og udvikling, herunder sprog og omverdensforståelse, kan bidrage til at minimere chanceulighed blandt børnene. I dele af litteraturen beskrives hjemmelæringsmiljø blandt andet via de aktiviteter både i og udenfor hjemmet, som familierne kan tilbyde barnet og som alle bidrager til at understøtte barnets viden og læring, udvikling og trivsel. Familierne kan således tilbyde flere eller færre aktiviteter. Det gode læringsmiljø i hjemmet kendetegnes blandt andet af aktiviteter, som f.eks. højtlesning af bøger, samtaler med barnet i det daglige om dets hverdag og om dets omverden. Nærværende samvær med barnet om f.eks. teaterture, museumsbesøg og udflugter ud i naturen kan øge barnets omverdensforståelse. Konkrete aktiviteter som brætspil kan øge barnets forståelse af tal og turtagning ligesom masser af lege, herunder rollelege og legeaftaler i hjemmet med andre børn kan bidrage til at udvikle barnets sociale og emotionelle kompetencer (Jæger & Møllegaard 2017, Annette Lareau 2011, Taggert, Sylva, Melhuish, Sammons, & Siraj, 2015, Thomsen mfl. 2019). Inddragelse af barnet i hjemmets pligter og en anerkendende tone i kommunikationen har ligeledes betydning. Undersøgelser viser, at familier, der tilbyder barnet et rigt hjemmelæringsmiljø, i højere grad ruste barnet til at indgå i skolens miljø. Det er således nærliggende at være opmærksom på plejefamiliernes hjemmelæringsmiljø via

børnenes fortællinger, via plejeforældres fortællinger om hvorledes de understøtter barnets trivsel og udvikling og via observationer i hjemmet ved interviewbesøg.

Forventninger til anbragte børn og unges læring – forskellige 'mindset'

Hjemmelæringsmiljøet i plejefamilierne kan ligeledes være præget af forskellige såkaldte 'mindsets' hos de voksne. De voksnes syn på barnet kan være f.eks. præget af en idé om, at barnets intelligens og muligheder i livet er forholdsvis fastlagte, medfødte og ikke mulige at påvirke. Forældre med dette 'mindset' kan have en tendens til at tro, at deres børns sproglige udvikling og senere læsefærdigheder ikke er noget de selv kan have særlig grad af indflydelse på udfaldet af. Disse forældre vil ofte være tilbøjelige til at investere mindre tid i at støtte deres barns udvikling af færdigheder. Børn af disse forældre vil ofte have et svagere sprog og ringere læsefærdigheder i skolen. Forskning finder, at denne tænkning hyppigere er repræsenteret hos forældre med ingen eller kort uddannelsesbaggrund (Muenks et al. 2015, Moorman & Pomerantz 2010, Simonsen & Nielsen, 2016).

De voksne kan omvendt også være præget af den indstilling, at barnets muligheder ikke på forhånd entydigt er bestemt af intelligens eller af medfødte evner. Forældre med dette mindset vil omvendt være tilbøjelige til at investere mere i deres børns udvikling ligesom de vil have en tro på at deres børn kan udvikle sig og at de kan have indflydelse på at understøtte denne udvikling.

Nogle undersøgelser indenfor familieplejeområdet finder, at der kan være en tendens til at de fagprofessionelle, herunder plejeforældre, som omgås børnene og de unge, har lave forventninger til børnenes muligheder for at få en uddannelse. Vinnerljung finder således, at lærere og socialarbejdere kan have en tendens til at undervurdere de kognitive evner, hos anbragte børn og unge, at de voksne forventer for lidt af dem og ikke kræver så meget fra dem (Vinnerljung & Hjern, 2011, Tideman et al., 2011). I stedet for at give børnene de nødvendige læringsmuligheder med henblik på at lukke kløften, opretholdes den tidlige kløft i læringsforskelle. På samme måde viser Bryderup & Trentel (2012), at kommuner og plejepersonale i Danmark har haft for lidt fokus på skolepræstationer for anbragte børn og unge gennem årene. Med baggrund heri vil det være væsentligt at interessere sig for, hvilket syn på børnene de deltagende plejeforældre giver udtryk for, herunder hvilke forventninger de har til deres egne muligheder for at understøtte børnenes læring, trivsel og udvikling.

Leg vs. læring.

Der har gennem en del år 'verseret' en debat om, hvorvidt små børn skal 'lege eller lære' i deres tidlige år og i deres dagtilbud. Indenfor forskningen og i den offentlige debat har forskellige 'stemmer' sat deres præg på debatten. Diskussionerne har været præget af faglighed, men også af holdninger til hvad små børn har brug for. Kritikere har f.eks. problematiseret sprogtest af børn i dagtilbud ud fra argumenter om, at børn skal lege – ikke lære og at børn via test og voksnes fokus på sprogkompetencer risikerer at blive stigmatiseret i en tidlig alder. Kritikerne af læringstilgangen har desuden hævdet, at der var risiko for at synet på 'det hele barn' forsvinder til fordel for et mere snævert fokus på tekniske skolepræstationer og konkurrencestatistik. Denne udvikling er uheldig, mener kritikerne, da den gør op med en mangeårig tradition for fri leg, som hidtil har præget de danske børneinstitutioner med inspiration fra Friedrich Fröbel⁴. I stedet er kommet et politisk fokus til som på mange måder handler om "hvad børn skal blive til" –

⁴ Fröbel var på flere fronter børnehavernes opfinder. Han levede 1782-1852

der er sket en "samfundsmæssiggørelse" af barndommen, som underminerer idealet om barnet i sin egen ret (Ankerstjerne, Anders Skriver Jensen 2016)

Pædagogiske forskere og barndomssociologer har desuden problematiseret den evidensbaserede tilgang, som forskere, der afprøver læringsprogrammer ofte benytter. Kritikken går blandt andet på, at børn bliver 'objektgjort' og reduceres til at være 'forsøgskaniner', når de fordeles i hhv. kontrol og indsatsgrupper og der peges på, at sprogtæstning af børn er uetisk (se Børn og Unge, år 2016, Nr.10 der bygger på interview med barndomssociologer Jan Kampmann og Annegrethe Ahrenkiel). Nogle forskere har desuden fokus på, at metoder der anvendes til afprøvning i evidensprogrammer indenfor det sociale område, lægger op til en 'manualisering' af relationerne mellem børn og voksne, fordi de voksne forpligter sig til at møde barnet via én bestemt tilgang. Standardiseringen understøtter ikke udviklingen af positive relationer, idet den voksnes egen faglige dømmekraft sættes ud af spil og den kontekstnære og refleksive fornemmelse for barnet bliver sat til side – barnets skal underordnes metoden og ikke omvendt (Warming 2015, Fjordside 2020).

Fortalerne for evidensbaserede læringsprogrammer har omvendt argumenteret for, at læring og leg begge er vigtige i dagtilbuddet og at disse ikke er hinandens modsætninger. Flere har peget på, at man ved alene at lade børnene lege frit kan bidrage til at legitimere og opretholde de store forskelle mellem børnene, som forskning viser, følger dem ind i skolelivet og som stiller dem ringere i forhold til at få en god skolegang og uddannelse. Kort sagt ved intet at gøre, legitimerer vi socialt udsathed og den chanceulighed, som vi ved er på spil (Se Videnskab.dk: "Evig krig om pædagogik: Skal små børn lære eller lege?" 2017, der bygger på interview med lektor Anders Højen og professor Dion Sommer). Da forskelle netop grundlægges tidligt, peger læringstilhængerne på, at dagtilbuddet i samspil med børnenes hjem, er en arena, der også kan benyttes til at kompensere børnene og bidrage til at understøtte deres læring, så de kommer på linje med de mere ressourcestærke børn. Læringstilhængerne peger desuden på, at der med ganske få tiltag, f.eks. højtlesning, kan gøres meget. At læse højt af en bog 2-3 gange om ugen i ca. 20 minutter forhindrer f.eks. ikke at børnene kan bruge deres øvrige tid på at lege – kort sagt; det ene udelukker ikke det andet. Undersøgelser viser i tråd hermed at selv begrænset sprogstimulerende indsats har effekt på børns udvikling af ordforråd (se f.eks. dansk forskning som SPELL- projektet ved Bleses, Højen & Andersen, 2015 eller EPPSE-projektet fra England ved Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford & Taggart, 2004).

Projektets positionering i diskussionen om leg vs. læring.

Projektet READ i plejefamiliers tilgang er, at det ikke giver mening at operere ud fra en *enten – eller* forståelse, da leg og læring hele tiden følges ad i det enkelte barns liv og opvækst. Projektleder er ikke optaget af at 'vælge side' i debatten, men anerkender, at aktører på begge "fløje" fremkommer med pointer og perspektiver, som kan have deres berettigelse. Projektleder stiller sig i stedet pragmatisk i forhold til valg af metoder, hvor det man interesserer sig for, er at finde tilgange, der kan støtte udsatte og anbragte børns trivsel, læring og udvikling bedst muligt. I den forbindelse er man indstillet på at deltage i afprøvning af forskellige indsatser og typer af forskningssammenhænge og projekter for at blive klogere på, hvad der fremadrettet kan gøres.

Projektet READ i plejefamilier opererer med afprøvning af en indsats og tilslutter sig i denne sammenhæng den form for forskning, der argumenterer for at tidlige læringsindsatser bør gives en chance i forsøget på at minimere chanceulighed. Projektets forankring i Københavns Kommunes Center for Familiepleje og VABU har her betydning, idet kommunen har fokus på at sikre den bedste understøttelse af de anbragte børn, herunder at bidrage til, at børnene stimuleres i bred forstand og at de får den bedst mulige skolegang og trivsel. I den forbindelse er skolegennemførelse såvel som skolepræstationer ikke underordnet, men

derimod af betydning, idet en god skolegang er forudsætningen for, at barnet eller den unge på sigt får mod på og selvtilid til at kunne tage en uddannelse og finde fodfæste på arbejdsmarkedet. Forskning viser, at en god skolegang kan bidrage til vejen ud af udsathed.

Et fokus på udvikling af børns sprog alene er givet ikke et svar på alle de udfordringer, som børnene er omfattet af og det er vanskeligt at give alle børn en lige god chance i livet, fordi de vokser op med meget forskellige vilkår. En tidlig sproglig indsats er kun en del af svaret på, hvordan vi kan understøtte, at børn kan møde verden som talende, skrivende og undersøgende individer (Lene Storgaard Brok, 2016). Men fokus på sprog er en ikke uvæsentlig del af svaret, hvorfor projektgruppen finder, at det er værd at understøtte hos børnene. Fra projektgruppens side er der en tillid til og tro på, at plejeforældre med udgangspunkt i deres pædagogiske kompetencer og nære kendskab og relation til barnet vil være i stand til at benytte nogle (ny) principper for højtlesning på en reflekteret og kontekstsensitiv måde i deres samspil med barnet – at de kan finde deres egen vej som er meningsfuld. I denne proces får de adgang til støtte undervejs.

Men der er også gode argumenter for at være kritisk opmærksom på hvordan plejefamilierne og børnene oplever at deltage i interventionen. I den forbindelse kan man ikke blindt gå ud fra, at lykken for alle er at praktisere indsatsens metode: dialogisk læsning. Børn er forskellige og udvikler sig i forskellige tempi og får øje på dimensioner af verden på forskellige tidspunkter. Når en bestemt indsats rulles ud (her højtlesning) og skal tages i anvendelse af rigtig mange samtidig (her plejeforældre og børn), vil der naturligt være forskellige erfaringer og der vil være deltagere, hvis børn måske først på et senere tidspunkt viser sig at få interesse for at høre bøger/læse. Enkelte vil måske foretrække at lave sport i stedet. Er disse børn så forkerte og er deres plejeforældre så dårlige plejeforældre, kan man spørge? Næppe.

Sprogtilegnelse kan ske i mange former for sproglige samspil i hverdagen og her kan voksne omkring børnene indgyde dem nysgerrighed og lyst til at lære. Når bøger og højtlesning er valgt som middel til læring i projekt 'READ i plejefamilier' er det fordi vi ved, at bøger er særligt gode til at udvide børns (og voksnes) sprog med og vi ved at børn over tid møder bøger, hvis ikke derhjemme, så i skolen. Det er i vores samfund uomgængeligt at børn skal lære at læse og skrive. Der er derfor gode argumenter for at introducere til højtlesning også i plejefamilier, som har mindre tradition herfor. Dermed vil nogle af disse familier potentielt kunne få øje på de muligheder eller kvaliteter, som højtlesning og læsning kan tilføre. Der er også muligheder for, at familierne får et større fokus på sprog i hverdagen.

Den kvalitative undersøgelses forsknings- og arbejds spørgsmål

Det er, som nævnt, første gang, at man i Danmark iværksætter en stor undersøgelse, hvor metoden 'dialogisk læsning' sættes i spil i plejefamilier med henblik på at styrke de yngste børns sprog og læring. Med udgangspunkt i interviews med plejebørn, plejeforældre og fagprofessionelle vil undersøgelsen besvare et overordnet forsknings- og arbejds spørgsmål samt tre underspørgsmål:

Det overordnede forskningsspørgsmål lyder:

1. *Hvordan kan projektet READ i plejefamilier understøtte de yngste plejebørns læselyst og læring samt sociale relationer mellem børn og plejeforældre og dermed bidrage til at mindske chanceuligheden blandt de anbragte børn i familiepleje?*

For at kunne besvare dette overordnede spørgsmål, har de været nødvendig at søge svar på følgende underspørgsmål:

1. *Hvad motiverer børns deltagelse i højtlesning og hvad oplever de at få ud af læsesituationerne?*
2. *Hvilke læsevaner, motivation og praksis har plejeforældre i forhold til højtlesning med deres plejebørn og hvilke erfaringer har de med at benytte dialogisk højtlesning (READ)?*
3. *Hvordan støtter de deltagende kommuners familieplejekonsulenter op om plejeforældrenes brug af dialogisk læsning og hvilket udbytte oplever de, at plejefamilier og børn får ud af deres deltagelse i interventionen READ?*

I rapporten besvares de 4 forskningsspørgsmål undervejs. Det første underspørgsmål besvares i kapitel 3, som rummer fremstillingen af børnenes perspektiver. Spørgsmål 2 besvares i kapitel 4, som omhandler plejeforældrenes perspektiver og spørgsmål 3 besvares i kapitel 5, som omhandler familieplejekonsulenternes perspektiver. Slutteligt besvares det overordnede forskningsspørgsmål i rapportens konklusion kapitel 7. Her samles trådene med udgangspunkt i nærværende rapportens resultater.

2. Projektets forankring, design og metode

Nærværende kapitel omhandler metode og design og er opdelt i to dele. Første del omhandler forskningsprojektets design og metodiske tilgang. Anden del vedrører den kvalitative undersøgelses design og metodevalg præsenteret sammen med en beskrivelse af undersøgelsens informanter, etik, interviewsituation, analysestrategi, anonymisering og behandling af empiri.

Organisering, forankring og roller

Projektet er organiseret i et samarbejde mellem Videnscenter for Anbragte Børn og Unge (VABU) i Københavns kommune og Tryg Fondens Børneforskningscenter ved Århus universitet (TB). TB er projektejere og er ansvarlige for samarbejdet med Trygfonden, der har finansieret projektet. TB er desuden tovholder på gennemførslen af selve projektets indsats, afvikler sprogtest ude i plejefamilierne og sikrer evidensbaseret dataopsamling og analyse på disse test. VABU bidrager til gennemførslen af projektet som tovholder for rekruttering af kommuner landet over, som tovholder for Københavns kommunes deltagelse, som underviser på fælles kurser, som faglig sparringspartner på familieplejeområdet samt med indsamling af kvalitative data og afrapportering heraf. Overordnet er roller og ansvar fordelt som vist nedenfor:

Projektansvar og roller	
TrygFondens Børneforskningscenter	Videnscenter for Anbragte Børn og Unge (VABU)
Projektledelse	Hovedansvarlig for kvalitativ forskningsdel: afvikling af
Hovedansvarlig for intervention	interview med børn, plejeforældre og
Udvikling af test	familieplejekonsulenter
Evaluering og analyser	Udvikling af infomaterialer og af kursus
Kontakt til kommuner	Undervisning af plejeforældre og familieplejekonsulenter
Udvikling af kursus	Rekruttering af kommuner Tovholder på rekruttering i København
Undervisning af plejeforældre og familieplejekonsulenter	Understøttelse af kommuners deltagelse i projektet
Dataindsamling og dataanalyser	Kvalitativ rapport og udvikling af guide til fagprofessionelle
Kvantitativ rapport	

Projektets design

Projektets målgruppe

Projektets *primære målgruppe* er børn anbragt i familiepleje i alderen 3-6 år og deres plejeforældre. Aldersgrænsen blev sat ud fra at vi med projektets indsats ønskede at understøtte yngre børns læring, trivsel og udvikling via en tidlig og forebyggende indsats med henblik på at ruste dem bedre til deres fremtidige skolegang. Plejeforældrene har understøttet plejebørnenes læring via deres højtlesning af bøger med inspiration fra principperne i dialogisk læsning. De 23 deltagende kommuners familieplejekonsulenter udgør projektets *sekundære målgruppe*, som har arbejdet med at understøtte plejefamiliernes læsning i indsatsperioden via telefonopkald eller besøg ude i plejefamilierne. Det er desuden kommunernes socialforvaltninger og familieplejefsnit, som på længere sigt kommer til at stå for implementering af indsatsen, i fald den skal implementeres, så beslutningstagere og rammesættere af arbejdet i kommunerne udgør således også den *sekundære målgruppe*.

Rekruttering af kommuner, børn og plejeforældre samt antal deltagende børn

Projektleder i VABU har været ansvarlig for rekruttering af kommuner til projektets indsats og har rekrutteret 23 kommuner fordelt over hele landet. Kommunerne har modtaget en skriftlig invitation. Efter de har tilmeldt sig projektet har hver kommune udpeget en tovholder, som har deltaget i en række kommunemøder med TB og VABU, afholdt i Odense. Tovholderne har haft ansvar for rekruttering af børn og plejefamilier i de enkelte kommuner og for den løbende kommunikation med projektgruppen.

Projektleder fra VABU i København, har været ansvarlig for at rekruttere plejebørn og plejeforældre i København. Dette er foregået i samarbejde med familieplejekonsulenter fra kommunens Center for familiepleje. Center for Familieplejes primære opgave er at rekruttere, godkende og uddanne plejefamilier, give plejefamilier supervision samt matche børn og unge med relevante plejefamilier. Myndighedssagsbehandlere har bidraget med indsamling af samtykker fra de deltagende børns forældre.

I alt er det gennem projektets to rekrutteringsforløbs lykkedes at rekruttere i alt 235 børn og deres plejefamilier. Fra Københavns kommune har ca. 30 børn og deres plejeforældre deltaget i projekt READ i plejefamilier og har via lodtrækning været fordelt i hhv. indsats og kontrolgruppe.

Kontrolgruppe og indsatsgruppe.

Via lodtrækning er børnene blevet delt i hhv. en indsatsgruppe og en kontrolgruppe. Børnene og deres plejeforældre i indsatsgruppen modtog en særlig indsats: En bogpakke, højtlesningsforløb i plejefamilien, en kursusdag og et opfølgende kursus. Børn og plejeforældre i kontrolgruppen skulle gøre som de plejede og ville afslutningsvist modtage en bogpakke som tak for deres medvirken. Formålet med at lave en indsatsgruppe og en kontrolgruppe har været at undersøge om børnene i indsatsgruppen fik et stærkere

⁵ Projektet blev afviklet over to perioder, da rekrutteringen i første periode viste sig at give for få deltagere til at det var muligt, at lave en pålidelig måling. Projektforløbet blev derfor forlænget 6 måneder, hvor der på ny blev rekrutteret plejefamilier og børn, blev lavet en lodtrækning og afviklet læseforløb, for de der var kommet i indsatsgruppe.

sprog og en styrket koncentration efter deltagelse i læsningen sammenlignet med børnene i kontrolgruppen.

Kursus i dialogisk læsning og tilsendt bogpakke

Projektleder fra Århus universitet og projektleder for den kvalitative forskningsdel fra VABU har i fællesskab udviklet to kursusdage, én dag målrettet plejeforældre og én målrettet familieplejekonsulenter fra de deltagende kommuner. Plejeforældrene til børnene i indsatsgruppen har været på en kursusdag sammen med de to projektledere og en projektkoordinator fra Århus universitet, hvor projektet er blevet præsenteret og metoden dialogisk læsning blevet introduceret. Efter endt kursus har børnene i indsatsgruppen fået en bogpakke med ti børnebøger tilsendt til inspiration og til brug ved højtlesning. Herefter har plejeforældre til børn i indsatsgruppen i en periode på 20 uger læst højt for og med deres plejebørn ca. 3 gange ugentligt med inspiration fra principperne i dialogisk højtlesning. TB har besøgt plejefamilierne i deres hjem og har lavet en lille sprogtest med børnene hhv. før og efter indsatsperioden med henblik på at undersøge om der er effekter af indsatsen målt på børnenes sprog⁶.

Bogpakken med børnebøger og inspirationsguide til dialogisk læsning

De ti børnebøger i bogpakken var udvalgt med henblik på at der skulle være bøger af relevans for børn i alle aldre (3-6 år). Nogle bøger minder om pegebøger og har flapper der kan åbnes mens andre er rigere på tekst og er skønlitterære af karakter. Indholdet spænder over fakta og fiktion og alle er rige på illustrationer. Bøgerne er forfattet i nyere tid og er udkommet i årene 2008-2018 med en overvægt af bøger udgivet i årene 2014-2018. Forfatterne er både danske og udenlandske. I bogpakken lå to inspirationsark/guides som kunne inspirere plejeforældrene til at komme i gang med dialogisk læsning. Disse guides findes i bilag 1 og 2 bagerst i nærværende rapport. Desuden lå en bogliste med forslag til yderligere titler og forfattere, der kunne lånes på biblioteket som supplement til bogpakken eller efter interesse hos børn og plejeforældre. Bogpakken var tænkt som inspiration og der var ikke et krav om at bøgerne skulle læses. Havde børn og voksne andre interesser og ønsker om bogvalg skulle disse forfølges.

⁶ En nærmere præcisering af hvad disse test bestod af og hvad resultatet af disse var, fremgår i en kortfattet og fælles rapport der bærer titlen "Hovedkonklusioner fra forskningsprojektet READ i plejefamilier" (Bleses, Klyvø, Willemsen og Boisen, 2022), udgivet af Århus universitet v. TrykFondens Børneforskningscenter.

Bogpakke 10 bøger

Metoden dialogisk læsning

Metoden, som plejeforældre i READ projektet er blevet undervist i, er som sådan ikke en fast metode, men derimod nogle principper, som plejeforælderen kan benytte i dialoger med barnet før, under og efter højtlesningen. Grover J. Whitehurst⁷ (1988, 1994), er ophavsmand begrebet dialogisk læsning. Læsningen udgøres af en interaktiv læsning, hvor den voksne gør brug af målrettede understøttende sprogstrategier. På kurset for plejeforældre blev følgende 7 PRINCIPPER BAG DIALOGISK LÆSNING præsenteret:

- Stil hv-spørgsmål
- Følg op på svar med nye spørgsmål til barnet
- Gentag hvad barnet siger og brug evt. udvidelser
- Hjælp barnet efter behov
- Anerkend og tilskynd barnet
- Følg barnets interesse
- Ha' det sjovt

Læsesituationen vil som oftest rumme en følelsesmæssig støtte til barnet, der kommer til udtryk ved at barn og voksen sidder tæt, der kan være øjenkontakt, den voksne agerer roligt, er opmærksom, følger, inddrager og anerkender barnet undervejs. Læringsunderstøttelsen sker ved at den voksnes læsning og kommunikation til stadighed engagerer barnet. Den sproglige understøttelse sker ved at den voksne stiller mange åbne spørgsmål, bruger mange ord – også for barnet nye eller svære ord og kommenterer på tekst

⁷ Dialogisk læsning er opstået i USA i 1980'erne og udviklet af den amerikanske udviklingspsykolog Grover J. Whitehurst. I Danmark blev dialogisk læsning udbredt i mange dagtilbud i forbindelse med Socialstyrelsens introduktion af Sprogpakken i 2010.

og billeder løbende. Den voksne kan invitere barnet med i dialog om det hørte og set. Den voksne kan engagere barnet ved at relatere til barnets egne erfaringer og følge barnets interesse undervejs.

I READ i plejefamilier er det principperne ovenfor, som er blevet præsenteret på kurset for plejefamilier og den fremsendte bogpakke rummer desuden to eksempler på, hvordan man kan benytte principperne. Der har ikke været et fast og entydigt metodekrav, som plejefamilierne skulle følge entydigt. Det overordnede hensyn har været at de skulle etablere en hyggelig stund med deres barn, hvor de skulle lade sig inspirere af principperne og finde deres egen vej, som virkede for netop dem.

Det ene inspirationsark giver overordnede forslag til hvad man kan tale med sit barn om, før man læser bogen, f.eks. forside, forfatter, illustratør, billeder og bagside. Der gives videre forslag til hvad man kan tale om mens man læser f.eks. ukendte ord og vendinger, billeder eller om handlingen. Desuden gives der forslag til hvad der kan tales om efter bogen, er læst, f.eks. handling, overraskelser i handling eller om ting barnet genkender fra egen hverdag eller fra andre bøger. Det andet inspirationsark giver med udgangspunkt i en konkret bog fra bogpakken, eksempler på hvad der før, under og efter læsningen kan tales om.

Etiske overvejelser og sprogtest af børnene.

Sprogtestning af børnene er foregået i børnenes hjem, hvor det enkelte barn har fået besøg af en testperson fra universitetet efter aftale med plejeforældrene. Testerne er forud for deres besøg i plejefamilierne blevet undervist i hvordan testen skulle foregå, egen rolle og kommunikation samt i etiske hensyn. Det blev efter faglige drøftelser i projektgruppen aftalt, at plejeforælderen måtte være til stede i testsituationen, for at skabe tryghed for barnet og det blev ligeledes aftalt, at testen skulle stoppes såfremt barnets sagde fra eller ikke ønskede at medvirke mere. Selve testen var designet til primært at foregå via Ipad, som tester medbragte. På denne blev barnet inviteret til at deltage i forskellige små spil og små opgaver målrettet aldersgruppen. Testen var udformet som spil for at undgå at barnet fik en oplevelse af at være med i en prøve og tester undlod at kommentere på om barnet svarede rigtigt eller forkert.

I de kvalitative interview er alle de deltagende plejeforældre blevet spurgt til deres oplevelse af testsituationen og det primære billede der tegner sig i interviewene, er positivt. De fleste plejeforældre fortæller, at besøget var hyggeligt, at barnets synes det var sjovt at deltage, at testeren var en ung kvinde/mand, der optrådte med forståelse for barnet og med pædagogisk erfaring i situationen. Flere oplyser, at barnet var så trygt ved tester, at plejemor kunne gå lidt til og fra undervejs, mens andre oplevede, at det for barnet var vigtigt, at plejemoren blev siddende ved siden af. Én enkelt plejemor gav udtryk for at barnet havde haft en dårlig oplevelse, da testpersonen ikke havde ageret pædagogisk hensigtsmæssigt. Dette havde hun efterfølgende reageret på og der blev taget hånd om situationen, hvilket hun var tilfreds med. Den følgende del af kapitlet omhandler den kvalitative undersøgelses metoder og de metodiske overvejelser der er lavet, herunder refleksioner om repræsentativitet og udsigelseskraft.

Den kvalitative undersøgelses informanter

Der er udført 40 kvalitative enkeltinterviews undervejs i projektforsløbet. 12 Plejeforældre, der har deltaget i dialogisk læsning, er blevet interviewet to gange hhv. *før* og *efter* deres deltagelse i læseforsløbet (24 interviews). Disse interviews suppleres af yderligere 6 individuelle plejeforældreinterviews med deltagende plejeforældre.

Derudover er der gennemført 6 individuelle børneinterview. Desuden er der gennemført 3 fokusgruppelinterviews med familieplejekonsulenter med 4-6 deltagere fra hver af følgende kommuner: København, Århus, Roskilde, Kalundborg, Frederikssund, Horsens, Silkeborg, Skanderborg. Der skulle have været afholdt en fokusgruppe mere i Nordjylland, men denne blev aflyst, hvorfor der i stedet blev gennemført 3 enkelt telefoninterviews med familieplejekonsulenter fra hhv. Aalborg og Brønderslev kommuner.

Det kvalitative interview

Det kvalitative interview kan defineres som "et interview, der har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener." (Kvale, 2002). Den viden, der opnås gennem det kvalitative interview, er subjektiv, idet man får viden om den interviewedes synspunkter og oplevelser af verden. Fokus for nærværende undersøgelse er at opnå mere viden om, hvordan anbragte børn og deres plejeforældre oplever at deltage i projekt READ i plejefamilier og særligt hvordan de oplever højtlesning via principperne i dialogisk højtlesning. De kvalitative interviews med børnene giver os indblik i børnenes oplevelser af situationen. Udover at opnå viden om børnenes og plejeforældrenes perspektiver, søger undersøgelsen også at afdække familieplejekonsulenternes erfaringer. Familieplejekonsulenter er ansat i de deltagende kommuner. De medvirker i anbringelse af børnene og giver råd og vejledning til plejefamilierne. Interviewene har haft til hensigt at afdække familieplejekonsulenternes erfaringer med og perspektiver på at arbejde med READ og med at støtte op om plejefamiliernes læsning for børnene.

Analyserne af de kvalitative interview som fremstilles i rapportens kapitel 3, 4 og 5, er blevet til med inspiration fra et fænomenologisk udgangspunkt. Med fænomenologien i hånden tages der i analyserne udgangspunkt i at gengive menneskers egen forståelse af verden. Det drejer sig om at belyse den menneskelige erfaring samt de værdier og meninger mennesket tillægger verden. Menneskelig adfærd er i høj grad styret af det meningsindhold, der ligger i den enkeltes tanker, motiver og følelser, og derfor undersøger fænomenologien verden, som den opleves af menneskene selv (Krogstrup og Kristiansen, 1999, s. 14, Brinkmann S, Tanggaard L., 2015). Ud fra denne forståelse bliver det vigtigt at lytte til, hvad det er, deltagerne siger og oplever, og at anerkende disse subjektive udtalelser som vigtige og meningsfulde. Forståelsen åbner op for, at den samme begivenhed kan opleves forskelligt alt efter fra hvis perspektiv, den anskues – der findes således flere sandheder og fortællinger om et givent tema.

Fænomenologien bliver her brugbar til en analyse inden for en socialvidenskabelig ramme, da det drejer sig om at forstå plejeforældrenes hverdagsliv og relationer her med fokus på deres oplevelser af 'egne læsevaner' og deres praksis omkring 'højtlesning' for deres plejebørn. Specifikt er der fokus på deres erfaringer med at deltage i et interventionsforsøg med læsning (READ). Menneskers livsverden er aldrig statisk, men i evig forandring. Det antages således, at plejeforældrenes og børnenes deltagelse i READ-forsøget giver dem nogle ny og forskellige erfaringer, vaner og perspektiver på højtlesning, som interviewene kan give os indblik i.

Børneinterview - Forberedelser før interviewet og etiske overvejelser

En del overvejelser om børnenes alder og modenhed lå forud for udformningen af interviewguiden. Hvad kan man egentlig spørge et barn på 4-5 år om? Kan man overhovedet interviewe så små børn? Hvad er etisk ansvarligt her – børnene har jo ikke selv valgt at deltage i interviewet? Hvilken alder skal børnene have før de kan samtale om et tema og kan forholde sig til det? Hvad skulle interviewene bruges til og hvilken viden kunne tilvejebringes?

Grundet forskellige etiske overvejelser var projektleder forsigtig med hensyn til at kontakte plejeforældrene og spørge om lov til at interviewe børnene blandt andet af den grund, at børnene ville have vanskeligt ved selv at tage stilling til om de ville være med. Det er nemmere at aftale et interview med en ung eller voksen, som på et fuldt oplyst grundlag kan tage stilling til egen deltagelse. I projektforløbet såvel som i interviewet havde børnene ikke selv taget stilling til om de ville være med, for det var plejeforældrene, som på børnenes vegne havde tilmeldt sig projektet, som på børnenes vegne havde sagt 'ja tak' til at modtage en bogpakke og havde sagt ja til interview. Da projektleder kontaktede plejeforældrene, blev det derfor gjort klart, at hvis de vurderede, at det ville være for sårbart for barnet at være med i en samtale med projektleder ud fra en konkret vurdering af barnets situation i øvrigt eller hvis barnet sagde fra, kunne de melde afbud⁸. I praksis var der tre interviewaftaler, som ikke blev til noget. I det ene tilfælde havde plejemoren taget fejl af datoen. I det andet tilfælde havde plejemoren valgt at lade barnet komme i børnehaven, da der var en fødselsdag, som hun vurderede, var vigtigere for barnet at deltage i. Uheldigvis fik projektleder ikke den oplysning før ankomst til plejefamiliens adresse, så interviewet med dette barn blev ikke til noget. I det sidste tilfælde kom en anden begivenhed ligeledes i vejen.

Overfor overvejelserne omkring børnenes sårbarhed og det etisk måske uforsvarlige ved at afkræve dem deres tid stod overvejelserne omkring vigtigheden af at give børn en stemme og en plads i den demokratiske debat. I børnekonventionens artikel 12 fremgår det, at et barn har ret til at udtrykke sine synspunkter i alle forhold, der vedrører barnet. Tages denne formulering alvorligt kan der argumenteres for, at dette så også kan vedrøre børns liv og hverdagsliv i bred forstand. Ved at give børnenes stemmer plads i projektet og i forskningen ville projektleder bidrage til at videreformidle deres erfaringer og synspunkter i den brede offentlighed. Projektleder valgte derfor at læne sig op ad barndomssociolog Hanne Warming, som argumenterer for, at der kan siges at være både juridiske og demokratiske argumenter for at inddrage børn gennem interview i forskning (Rasmussen, Warming og Kampmann 2017).

I nærværende interview var der en nysgerrighed på børnenes perspektiver på praksis omkring højtlesning (præcis som der var en interesse i de voksnes erfaringer og perspektiver). Der var en nysgerrighed på om højtlesning af bøger ifølge børnene var en oplevet del af deres hverdagspraksis og hvordan højtlesning udspillede sig i netop deres hjem. Hvad syntes de mon om læsningen? Havde børnene kendskab til den til dem tidligere tilsendte bogpakke og hvad de syntes om bøgerne i bogpakken? Kunne de f.eks. fortælle om bøgerne? Havde de andre bøger i hjemmet eller i deres værelse? Hvordan boede de og hvad interesserede de sig for?

Interviewform – det livsformsinspirerede interview med yngre børn

I artiklen "Fra undersøgelsesobjekt til medforsker? Livsformsinterview med 4-5 åringer (1991)" beskriver sociolog Agnes Andenæs (institut for sociologi, Oslo universitet) sine erfaringer med at interviewe børn på 4-5 år via en tilgang hun kalder livsformsinterview. Livsformsinterviewet er oprindeligt udviklet af den norske psykolog Hanne Haavind, som var interesseret i hvordan børns udvikling var indlejret i det dagligliv, barnet lever (Haavind 1987). Denne interviewform har fokus på at afdække hverdagslivet og har til formål at få adgang til barnets egen forståelse af sig selv, sit liv og de sammenhænge det indgår i. Andenæs arbejder ud fra en barndomssociologisk tilgang, som anerkender børn som aktive medskabere af eget liv. Indenfor barndomssociologien er forskere optagede af at anerkende børn som selvstændige personer med egne

⁸ I udgangspunktet var ikke nogen af de, der blev kontaktet, der sagde nej til interview. Projektleders overvejelser og sensitivitet i forhold til interview med børnene skal ses i lyset af at børnene tilhører en udsat børnegruppe, som i forvejen befinder sig i en situation, hvor mange og ofte skiftende voksne besøger børnene. Projektleder har i interview med unge anbragte eller unge voksne anbragte flere gange erfaret, at dette vilkår at vokse op med kan være en belastning og kilde til oplevelser af utryghed og følelser af at være anderledes hos børnene.

rettigheder f.eks. i forhold til at deltage i den demokratiske debat og i spørgsmål om at komme til orde. Disse rettigheder understøttes af Børnekonventionen og flere steder i dansk lovgivning f.eks. i Serviceloven.

I Andenæs brug af livsformsinterviewet lader hun barnet guide sig rundt i barnets bolig med udgangspunkt i spørgsmålet "Hvad lavede du i går?" og "Kan du vise mig, hvor du lå da du vågnede?" Andenæs beskriver, at denne form strukturerer samtalen ud fra rum og tid, hvor barnet via besøg i rummene i boligen hjælpes til at huske dagen i går. Interviewerens opgave er, at lede barnet gennem tid via besøg i de forskellige rum i boligen med barnets fortælling om at stå op om morgenen i værelset, spisning af morgenmad i køkkenet osv. Andenæs skriver, at børn i alderen 4-5 år kan have vanskeligt ved at sidde stille ved et bord og fortælle om deres hverdag.

Det er ligeledes projektleders oplevelse, at børn i den alder kan være konkret tænkende og have brug for hjælp til at kunne fortælle. Der var et ønske om at undgå at skulle sidde længe i en præstationslignende situation ved et bord med barnet med risiko for, at barnet kunne føle sig presset eller blev usikker og kunne gå helt i stå i situationen. Med inspiration fra Andenæs livsformsinterview blev det konkrete derfor tænkt ind i interviewguiden på en måde, ud fra en formodning om, at dette meget hurtigt ville understøtte samtalen med barnet og barnets deltagelseslyst (bøgerne fra bogpakken blev lagt frem på bordet næsten med det samme). Det var ligeledes et valg i interviewguiden at medtænke tid, rum og handling i form af en lille gåtur gennem boligen med fokus på at få barnet til at vise projektleder de steder, hvor læsning foregik i dagligdagen. Barnet blev spurgt til om det kunne huske, hvor der sidste gang var blevet læst og om det kunne fortælle om denne læsesituation. Gåturen med barnet til læsestederne førte ofte ret hurtigt til barnets eget værelse, fordi flere børn fik læst højt på deres værelse i deres egen seng.

Gennemførsel af interviewsituationen med børnene.

Projektgruppen havde fået samtykke fra forældrene til de i projektet deltagende børn. Samtykket blev indhentet i starten af projektet, hvor forældrene gav samtykke til at barnet kunne deltage i projektet og at deltagelsen indbefattede at barnet fik tilsendt bogpakker, medvirkede i en sprogttest og i et kvalitativt interview i løbet af projektforsløbet. Plejeforældrene var på samme vis orienteret og havde tilmeldt sig projektet efter eget ønske.

Interviewaftalerne med barnet kom i stand gennem plejemødrene af den årsag at børn på 4 og 5 år naturligt er afhængige af de voksnes hjælp. Forinden var det aftalt med plejemødrene, at de kunne være i rummet samtidig med at projektleder var der, som en form for tryksperson for barnet, men de kunne også vælge at lade være, hvis de vurderede, at det var i orden og hvis barnet var med på det. I praksis var der én plejemor, som gik ind i et andet rum i boligen, mens barnet blev interviewet. De øvrige 5 plejemødre satte sig ved bordet sammen med barnet og interviewer, som var den kontekst, hvor flere af interviewene tog deres begyndelse. Disse plejemødre supplerede ind i mellem barnets fortælling, eller hjalp barnet en smule videre/opmuntrede barnet til at fortælle ved f.eks. at sige: kan du huske, at vi snakkede om... Plejemødrene fulgte med barnet og projektleder rundt i huset, som processen skred frem eller opholdt sig lidt på afstand og valgte at lave nogle praktiske ting i nærheden i hjemmet i mens.

Projektleder indledte samtalen med barnet ved at fortælle barnet, at hun havde besøgt dets (pleje)forældre tidligere i forløbet for at høre lidt om, hvordan det var at være mor og far i denne familie og for at fortælle dem om en bogpakke hun ville sende til dem og til barnet. Projektleder var nu kommet igen for at besøge barnet for at høre lidt om hvad barnet syntes om den bogpakke, der var blevet fremsendt og som det havde modtaget og var desuden nysgerrig på hvad det i øvrigt kunne fortælle om

læsning i hverdagen. Barnet blev fortalt, at projektgruppen havde sendt bogpakker ud til rigtig mange børn i Danmark og nu havde projektleder valgt at besøge nogle af dem for at høre hvad de syntes om bøgerne. Introen blev sluttet af med: "Jeg besøger derfor dig i dag for at høre lidt om hvad du synes om bogpakken og læsningen". Til egen forberedelse havde projektleder valgt at læse samtlige bøger i den bogpakke, som børnene havde fået tilsendt. På den måde ville projektleder være godt forberedt på at kunne gå i dialog med børnene om bøgerne under selve besøget, hvis de skulle være interesserede i dette.

Mødet med børnene og overvejelser over datatypen

Projektleders oplevelse af mødet og samtalerne med børnene i alderen 4-5 år gav efterfølgende anledning til overvejelser omkring hvad det var for en type data hun havde fået adgang til. Først og fremmest kræver en samtale et vist sprogligt niveau, hvor barnet skal kunne forstå hvad den voksne siger og også selv er i stand til at gøre sig forståelig sprogligt. To af de seks børn blev af deres plejeforældre beskrevet som sprogligt meget bagud for deres alder. Projektleders oplevelse af mødet med børnene var da også, at det var vanskeligt helt at forstå hvad de sagde, især det ene af de to børn havde et spinkelt udviklet sprog og kommunikerede mest gennem tegn og fagter. Projektleder blev derfor opmærksom på, at besøget gav adgang til en anden type data: observationer af børnene, deres kropssprog, deres ansigtsudtryk og bevægelser som blev noteret undervejs og efterfølgende og sidenhen ikke har givet mening af anvende i analysen. Disse observationer var vigtige, da det sproglige udbytte af samtalerne med børnene var begrænset.

De øvrige børn havde et mere udviklet sprog og dialogerne med disse gled lidt nemmere. Deres alder og udviklingstrin betød imidlertid stadig, at de ikke fremkom med lange og underbyggende forklaringer på deres udsagn.⁹ Der skete derfor det, at projektleder også i samtalerne med disse børn helt naturligt blev opmærksom på deres kropssprog, ansigtsudtryk og bevægelser i samspillet med mig. Flere af børnene inviterede hurtigt projektleder ind i leg og to af børnene gik i gang med at læse bøger fra bogpakken højt på eget initiativ. Dele af disse interview blev således til et samvær og leg præget af "højt-læsningssituationer", hvor barnet indtog rollen som oplæser og projektleder blev tildelt rollen som den der skulle læses for.

Børnene deltog således med meget mere end med det talte sprog, de tog initiativer til handling, bevægede sig omkring på et utal af måder under projektleders besøg. Data fra besøgene hos børnene bygger således både på observationer af børnenes kropssprog, ansigtsudtryk og bevægelser og fortolkninger heraf samt på samtaler med børnene. Begge dele bruges i de små analyser af materialet.¹⁰

⁹ Det at projektleder for børnene var ukendt, havde angiveligt også en væsentlig rolle at spille ift. børnenes lyst og mulighed for at fortælle/samtale med hende. Det kunne have været interessant at besøge børnene flere gange, da flere besøg angiveligt kunne give anledning til en friere kommunikation og flere fortællinger fra hverdagen. Selvom børnene ikke havde mødt projektleder før, var de overraskende deltagende og imødekommende, men skulle lige se hende an til en start.

¹⁰ Projektleder har tidligere lavet mange interview med unge og voksne og har naturligvis erfaret, at interviewsamtaler mellem mennesker altid indeholder mere end det artikulerede sprog, men dette bliver mere tydeligt (og også nødvendigt at skele til), når informanten er et yngre barn, hvis artikulerede sprog endnu ikke er så udviklet. Desuden er yngre børn ofte mere impulsivt til stede i rummet og endnu ikke som voksne "opdraget" til at kommunikere på nogle præmisser, som ikke er deres egne. Voksne vil i en interviewsituation ofte forsøge at komme med fornuftige svar på de spørgsmål, der stilles uanset om den voksne finder emnet relevant alene for at være "flink" (se mere herom i Rasmussen, Warming og Kampmann 2017) og kan derfor synes nemmere at interviewe.

Gennemførsel af interview med plejeforældre.

Interviews med plejeforældrene foregik i deres hjem. Plejeforældrene blev udvalgt med henblik på at repræsentere flest mulige af de i projektet deltagende kommuner og der var således i interviewene plejeforældre fra i alt 12 af de på daværende tidspunkt 17 rekrutterede kommuner. Alle de kontaktede plejefamilier var positivt stemte overfor at medvirke i et interview med projektleder. Plejeforældrene blev interviewet i løbet af maj-juni 2018 før indsatsen gik i gang, dvs. før de havde været på kursus og før de havde fået bogenpakken tilsendt. Før- interviewene havde til formål at afdække deres udgangspunkt og erfaringer med højtlesning før de kom med i READ og gjorde sig nye erfaringer.

Samme plejeforældre blev interviewet efter de havde deltaget i læseinterventionen med henblik på at undersøge deres erfaringer med metoden. I de fleste tilfælde var det plejemødrene, der deltog i interviewet, i enkelte tilfælde deltog plejefædrene også. Plejemødrene fremstod i udgangspunktet engagerede, nysgerrige og meget villige i forhold til at dele ud af deres erfaringer fra plejeforholdet og omkring deres perspektiver på læsning¹¹. Det spillede angiveligt også en rolle, at flere plejeforældre selv havde tilmeldt sig projektet og derfor i udgangspunktet var positivt stemt i forhold til læsning. Dog viser interviewene en stor variation i forhold til plejemødrenes erfaringer med højtlesning, hvor enkelte i før-interviewene oplyser, at de slet ikke har tradition for højtlesning, ligesom en enkelt fortæller at hendes plejesøn ikke interesserer sig for læsning og bøger.

Fokusgruppeinterview med familieplejekonsulenter.

Der er afviklet 3 fokusgruppeinterviews og 3 individuelle interviews med familieplejekonsulenter. Interviewene blev afholdt i lokaler i Center for familiepleje i København, i Familieplejen Roskilde og i Familieplejecentret i Århus. I hver gruppe deltog mellem 4-6 familieplejekonsulenter med deltagere fra 1-4 kommuner. Det viste sig praktisk at samle flere familieplejekonsulenter fra forskellige kommuner et sted i stedet for selv at skulle køre ud til hver enkelt kommune hver især.

Fokusgrupper er en metode, hvor data produceres via gruppeinteraktion blandt ligesindede omkring et emne, som introduceres af forskeren (Halkier 2005). Der er flere grunde til at fokusgrupper er valgt som metode. Først og fremmest giver de adgang til at afdække såkaldt 'socialt acceptable meninger', normer og fortolkninger, som er i spil blandt medarbejdere i forvaltningen (Bloor et al, 2001. s. 89-90). Der gives indblik i erfaringsudveksling og forhandlinger af hvad 'læring' er og i hvilken grad og hvordan medarbejdere i forvaltningen kan/skal/bør understøtte denne dimension i anbringelserne af børnene. Det politiske niveau eller den børnefaglige tilgang der er i spil i socialforvaltningerne, kan således komme til udtryk. Interviewet kan også give indblik i uenigheder og forskelle i holdninger til et interventionsforløb som READ i plejefamilier. Når fokusgruppeinterview er valgt som metode i forhold til familieplejekonsulenter, skyldes det også, at fokusgrupper kan indebære et forandringspotentiale. Når en gruppe medarbejdere drøfter deres daglige praksis i forhold til et bestemt område (her 'læring' og projekt 'READ i plejefamilier'), vil de ofte blive opmærksomme på såvel fordele som ulemper ved egen praksis. Denne opmærksomhed på egen praksis vil i nogle tilfælde føre til, at bestemte måder at gøre tingene på ændres efterfølgende.

¹¹ De samme erfaringer har projektleder gjort sig ved tidligere interviewbesøg i plejefamilier og oplevelsen er, at plejefamilier ofte er meget glade for at fortælle om deres 'job', hvilket kan have flere årsager. Dels investerer de store dele af eget personlige liv i opgaven, da de bruger deres egen familie, som "arbejdsredskab", dels er de ofte meget alene om at leve således. De er samtidig omfattet af tavshedspligt og er afskåret fra at kunne dele vanskelige situationer med deres omgangskreds. Dette kan gøre arbejdet ensomt og mange familier har et naturligt behov for at få talt om deres erfaringer på godt og ondt fra hverdagen.

Undersøgelsens generaliserbarhed og udsigelseskraft

Undersøgelsen, der bygger på 40 kvalitative enkeltinterview og 3 fokusgruppeinterview er ikke repræsentativ for alle de medvirkende deltagere i projektet, da vi ikke har indhentet erfaringer fra alle de medvirkende børn, plejeforældre og familieplejekonsulenter gennem interviews eller spørgeskemaer udsendt til alle i de forskellige informantgrupper. Da projektdeltagelse i flere kommuner blev meldt ud som et tilbud man som plejefamilie kunne sige 'ja tak' eller 'nej tak' til er der en mulighed for, at der kan være et element af bias i undersøgelsen forstået på den måde, at de deltagere, der er med i projektet og dermed også den kvalitative undersøgelse i nogen grad er deltagere, som i forvejen har et forhold til læsning idet de allerede læser højt for deres børn. De kan også bare være nysgerrige og have et positivt syn/forventning til højtlesning selvom de ikke selv læser særlig meget. Nogle har måske et ønske om at begynde at læse og er overvejende positivt stemt overfor 'højtlesning for børn' og overfor projektets indsats. Det er således muligt, at de plejeforældre, der er blevet interviewet, ikke repræsenterer alle erfaringer. Det, der er undersøgelsens styrke, er, at den tilvejebringer dybdegående erfaringer med deltagelse i projektets intervention 'dialogisk højtlesning for og med børn i plejefamilie' fra henholdsvis tre forskellige informantgrupper, som tilsammen belyser deltagelse i indsatsen 'READ i plejefamilier', som de har oplevet dem. De forskellige perspektiver supplerer og udfordrer hinanden på tværs og bidrager samlet set til et dybdegående indblik i de processer og dynamikker, der er i spil i højtlesningssituationer ude i plejefamilierne. Dermed kan vi med rapportens data ikke svare på, om dialogisk højtlesning virker ved at øge børnenes sproglige kompetencer. Svaret på dette spørgsmål skal måles via andre metoder, hvilket den kvantitative delrapport fra Århus universitet udfolder.

Det, nærværende rapport derimod kan svare på, er, hvordan dialogisk læsning opleves og folder sig ud i de konkrete tilfælde, som der er indhentet data i forhold til. Det er væsentligt at gøre opmærksom på, at samtlige interviews giver et øjebliksbillede, og at de forskellige informanter på et senere tidspunkt, vil kunne udtrykke andre holdninger til undersøgelsens genstandsfelt. En særlig styrke ved undersøgelsen er, at de samme informanter er blevet interviewet både før og efter deres deltagelse i læseforløbet, hvorfor vi får mulighed for at følge deres erfaringer og erkendelser fra start til slut. Vi får desuden med de livsformsinspirerede børneinterview og analyser heraf ligeledes et særligt indblik i de yngste børns perspektiver og syn på højtlesning, hvilket bidrager til at øge forståelsen af hvorledes højtlesning folder sig ud i børnenes hjem. Analysen giver her indblik i de mangfoldige, oplevede kvaliteter set med 'børneøjne', som højtlesningen kan bidrage med i hverdagen.

Projektleder på den kvalitative undersøgelse har også som deltager i projektgruppen haft en dobbeltrolle, hvor hun både har bidraget til udvikling og gennemførelse af projektets indsatser samtidig med, at hun også har haft ansvaret for den kvalitative forskning. Denne dobbeltrolle er vigtig at være opmærksom på, idet der i en sådan situation altid kan være en fare for, at den, der besidder dobbeltrollen, vil vurdere indsatserne i et mere positivt eller negativt lys end de deltagende børn/ unge, forældre, plejeforældre og medarbejdere. For at imødegå dette, har projektleder orienteret sig bredt på forskningsfeltet, har afsøgt forskellige positioner og perspektiver og har haft en skærpet opmærksomhed på den kritik, der kan rettes mod evidensstudier og kontrolforsøg sat i værk indenfor en socialpædagogisk kontekst. Projektleder har løbende været opmærksom på at få flest mulige forskellige erfaringer givet plads i de kvalitative analyser, så positive såvel som kritiske røster og perspektiver fra informanterne er taget med i analysen.

Analysestrategi, transskription og anonymisering

Interviews med børn, plejeforældre og familieplejekonsulenter er blevet udskrevet og efterfølgende gennemlæst og analyseret. Der er identificeret temaer på tværs i de enkelte interviews og kapitlerne er bygget op omkring de enkelte informantgrupper. På den vis bygger kapitel 3 på plejeforældrenes

fortællinger, kapitel 4 bygger på børnenes perspektiver og kapitel 5 bygger på interviews med familieplejekonsulenter.

Projektleder har tilstræbt at gengive informanternes oplevelser og erfaringer så tæt på det sagte som muligt, hvorfor analyserne bygger på mange citater og eksempler og citaterne er gengivet så ordret som muligt. Af hensyn til informanternes anonymitet er informationer der kunne føre til genkendelse af de interviewede personer og hændelser, blevet sløret eller ændret f.eks. når det drejer sig om alder, køn, bopæl, oprindelsesland, arbejdsplads. Anonymiseringen omfatter også unikke hændelsesforløb, der kan give anledning til genkendelse.

3. Børnenes perspektiver på læsning

Nedenfor følger en analyse af korte, livsformsinspirerede interview med 6 af de i projektet deltagende børn i alderen 4-5 år. Interviewene er foretaget i deres hjem hos plejeforældrene.

Børneperspektiver i analysefremstillingen

Interviews med børn og dermed børnenes egne artikulerede fortællinger udgør den primære datakilde i analysen men flere steder, hvor det kan udbygge forståelsen af børnenes situation inddrages små uddrag fra interviews med deres plejeforældre. Selvom plejeforældrenes fortællinger giver viden om *voksenperspektiver* er plejeforældrene til de interviewede børn af flere grunde også rigtig gode kilder til viden om børnenes liv, erfaringer og behov, da de udgør den primære omsorgsfunktion for børnene under anbringelsen. Plejeforældrenes fortællinger er således også gode kilder til tilvejebringelse af *børneperspektiver*. Hvor børnenes direkte artikulerede stemmer repræsenterer et såkaldt *indefra perspektiv* på eget liv repræsenterer plejeforældrenes stemmer et *tilstræbt indefra perspektiv* på børnenes situation¹². Når det drejer sig om at tilvejebringe yngre børns perspektiver, vil det ofte være en fordel at belyse disse via brugen af flere forskellige børneperspektiver samtidig blandt andet fordi børn i alderen 3-6 år af naturlige grunde ikke selv er i stand til via deres verbale sprog at give udtryk for nuancerede perspektiver på egen situation.

Analysetilgang og temaer

Forskning i små børns subjektive erfaringer tager i hovedreglen udgangspunkt i observationer, da børnene endnu ikke har et udviklet sprog. Psykologen Daniel Stern, der har forsket i spædbørns udvikling, har udviklet begrebet "vitalitetsformer". Med begrebet går han tæt på spædbarnets måde at bevæge en arm på eller på en lyd, som barnet siger. Stern beskriver ikke blot bevægelsen objektivt, men prøver også at opfange og beskrive en følelsesmæssig kvalitet ved bevægelsen eller lyden. Kvaliteter kan være "eksploderende" "svulmende" "energisk" "blid" "svingende" "prøvende", der er ord, som går tæt på bevægelsen eller lyden og som søger at opfange en stemning, man som observatør fornemmer ved at betragte lyden eller bevægelsen. Der er et element af fortolkning i at anvende disse ord, da barnet ikke selv er i stand til at be- eller afkræfte dem. (Thomas Gitz-Johansen 2017).

¹² Jeg er dermed inspireret af Hanne Warmings 3 børneperspektiver gengivet i bogen "Børneperspektiver" 2011.

Gitz Johansen, der er spædbarnsforsker, har arbejdet med observationer af vuggestuebørn med inspiration fra Sterns tilgang til observation af helt små børn uden sprog. Gitz-Johansen skriver, at risikoen for fejlfortolkning minimeres jo mere man som observatør går i detaljen med sine observationer. Johansen refererer desuden til en anden spædbarnsforsker, der lægger vægt på, at det væsentlige ikke er at observere og registrere, at barnet sparker, men derimod måden hvorpå det sparker. Der er ikke meget nytte i at beskrive at barnet græder, det er derimod måden hvorpå det græder der er relevant - er gråden f.eks. skrækslagen? Træt? Vred? Eller kommer den fordi barnet har mavepine (Briggs 2002, Gitz-Johansen 2017).

Med inspiration fra spædbarnsforskningen og Sterns begreb om 'vitalitetsformer' vil jeg søge forsigtige tolkninger af mine observationer, der hvor det giver mening. Jeg er opmærksom på at subjektivitet i forhold til fortolkning er et vilkår jf. den samfundsmæssige forskningstradition. Alle observationer fremstilles i parentes, således, at det tydeliggøres hvad der er samtale og hvad der er mine observationer. Jeg vil desuden i analysen give mine dialoger med børnene plads med fokus på at nærme mig nogle bud på følgende spørgsmål:

- Hvad fortæller børnene om bøgerne i bogpakken?
- Hvilke stemninger optræder hos børnene i samtalerne med mig om bøgerne og højtlesning?
- Hvor og hvordan udspiller højtlesning sig i hjemmet?
- Hvad betyder højtlesning for børnene og hvilken funktion har læsning i hverdagen?
- Hvilke erfaringer kan plejemødrene bidrage med i forhold til forståelsen af børnenes situation og perspektiver på højtlesning?

Projektleder optræder under besøget hos børn og plejefamilier som interviewer og benævnes i analysen nedenfor således "interviewer" eller med forkortelsen "I" ved gengivelse af samtaler/citater.

Børnenes syn på bøger i bogpakken

Det skal være sjovt!

De interviewede børn genkender alle bøgerne fra bogpakken, da de ser dem ligge foran sig på bordet. Adspurgt til hvilken bog/hvilke bøger fra bogpakken, børnene bedst har kunnet lide, går svarene naturligt i forskellige retninger. Bogen, der hedder "Bette Bøv laver en talemaskine," er de to af børnenes foretrukne bog. Hanna:

Hanna: Jeg kunne allerbedst li denne her (tager bogen med Bette Bøv der laver en talemaskine, holder den op i luften og smiler forsigtigt til mig)

Interviewer: ah, den med Bette Bøv! Kan du huske hvad det er den handler om?

Hanna: ja, han laver en talemaskine!

I: det gør han

Plejemor: ja, den har vi hørt mange gange

I: ok den har I læst mange gange, hvad er det du godt kan lide ved den?

Hanna: Jeg synes bare alt i den er sjovt og Bette Bøv siger noget sjovt!

I: ok, den er sjov, ja, der er noget med nogle fjolleord i den tror jeg nok og vist nok også noget med en sur nabo?

H: ja.....han bliver helt rød i hovedet... han bliver vred fordi Bette Bøv ikke kan sige hans navn rigtigt. Han bliver ved med at kalde ham nogle fjollede ord...til sidst siger han hr. troldehort! (laver sjove ansigter og griner til mig) og så schyyyyiiuuu.....(siger lyden højt ud i rummet og viser et forvrænget ansigt, laver tegn og fagter for at vise, at naboen eksploderer i en regn af stjerner og krudt og kugler)

I: han springer i luften ikke?!

For Hanna ser det forhold at bogen er "sjov", ud til at være en årsag til at bogen er god. Hannah viser med ansigtsmimik og bevægelser at hun finder bogen underholdende (smiler og ser glad da hun viser bogen frem og griner da hun fortæller, at Bette Bøv kalder naboen Hr. Troldehort). Hanna peger på billederne i bogen, bladrer frem mod siden, hvor naboen eksploderer i raseri mens far og Bette Bøv ser forundret til fra sidelinjen. Albert på 4 år synes, ligesom Hanna, at bogen Bette Bøv bogen er den bedste og han har fået øje på en særlig detalje i bogen, som han begejstret viser mig:

I: hvilke én er det så du bedst kan lide af de her bøger?

A: Bette Bøv - den der! (nikker og ser begejstret ud ved synet af bogen. Tager bogen og åbner den og begynder at bladre i den)

I: Så det er Bette bøv. Har du fået læst den bog mange gange?

A: (nikker)

I: hvad er det du godt kan lide i den?

A: (peger på musene som optræder i par af hjørnet på hver side, de udgør en lille sidehistorie/fortælling i historien)

I: ja de er der hele tiden, de mus

Albert er på samme måde som Hanna optaget af Bette Bøv bogen nok fordi han synes den er sjov, men også fordi han har fået øje på en mindre fortælling i historien, som udgøres af to små mus, der optræder på hver eneste side af bogen nede i hjørnet. Albert peger på musene og fortæller i samtalen om hvad de laver. Samtidig har han blik for hovedhandlingen, som er, at Bette bøv laver en såkaldt talemaskine og kommer i strid med naboen fordi talemaskinen kalder naboen alverdens mindre pæne ord:

A: (bladrer videre i bogen) Nabo....

I: ja hvad er det med ham naboen!?

A: Hr. Nollefjord

I: ja han hedder Hr Lollefjord eller Hr Nollefjord eller noget skørt noget og så er det jo at den der talemaskine den siger noget....?

A: den siger "prut" og den siger "fis" " Hr. Nollefjord og Hr. troldehort" (ler med åben mund og kigger på mig)

I: Ja det gør den nemlig...og den siger vist også Hr. Oldemor og Hr. Fjolleemor!

A: (bladrer videre i bogen) ja...det er den nabo der...jae Hr. Rullebord! Hahaha (griner til mig og peger på musene nede i hjørnet af siden)

I: (griner) ja, Hr Rullebord!

Plejemor: ja og herovre på den side der siger han "Undskyld hr. Rullebord" og så er det jo at musene kommer ind med rullebordet ik!

(Albert 4 år)

Albert fjoller og griner begejstret, viser billederne frem og han gentager ordene, som talemaskinen siger "Prut" "fis" og "Hr. troldehort". Igen vender han tilbage til de to mus, der optræder nederst på siderne i bogen i hjørnet af bogen, som er det der ser ud til at optage ham særligt. Albert følger opmærksomt med i handlingen via bogens illustrationer. Musene optræder i rollen som små observatører hele vejen igennem bogens forløb fra start, hvor de danser af glæde, da de ser, at Bette Bøv via en gammel kaffemaskine lykkes med at fremstille en talemaskine og videre frem til bogens slutning, hvor de holder sig for ørene da den gamle, sure nabo eksploderer i vrede. Undervejs kvitterer de ved at klæde sig ud som gamle mus. De laver sjov og ser ud til at more sig over den skøre nabo og de verbale samspil mellem Bette Bøv, talemaskinen og den sure nabo, der bliver stadig mere underholdende og højdramatisk.

Plejemor fortæller, at Bette Bøv bogen er blevet læst et utal af gange og faktisk er hun selv blevet træt af den, fordi den er blevet læst så hyppigt. Efterhånden er det Albert, der har overtaget højtlesningen af bogen. Plejemoren fortæller, at han stadig får lov til at vælge den og så forsøger hun at introducere nogle andre bøger også. Albert er meget nysgerrig og videbegærlig, så selvom han har favoritbøger, som de vender tilbage til, er han nysgerrig på næsten alle de nye bøger de låner. De læser dagligt og mest før sengetid. Her skal der læses også selvom det bliver sent ind imellem. Så bliver det en kortere bog for ritualer om læsning skal finde sted, ellers bliver Albert ulykkelig.

Bøgerne om følelser deler vandene

I bogpakken ligger også nogle bøger, som børnene kalder 'monsterbøgerne'. Dette er bøger der omhandler samspil mellem Storemonster og Lillemonster og der er fokus på følelser. Et af børnene er ikke optagede af emnet, et andet barn synes billederne er skræmmende og uhyggelige. Hanna synes, det er synd for storemonster:

I: Og de der monsterbøger, de var ikke så gode, sagde du?

H: nej jeg kunne ikke lide den hvor vennen hele tiden sagde: jeg kan ikke lege, jeg kan ikke lege med dig!

I: åh, det er den hvor hans ven får besøg af en anden og derfor ikke vil lege med ham den dag?

H: (nikker og se lidt trist ned i bordet)

I: ja det er også lidt hårdt.... mon ikke vi alle sammen har prøvet det ind i mellem?

Hanna: (nikker)

De bøger, som Hanna er mindre glad for, eller faktisk slet ikke bryder sig om, er de bøger i pakken, som er bøger der skildrer svære, men almene følelser, der relaterer sig til relationer mellem mennesker, som det at

føle sig udenfor, når ens bedste ven leger med en anden. Interviewer får indtryk af, at den situation som bogen skildrer, kan være genkendelig for Hanna, som noget hun har oplevet i sit eget liv?

Plejemor fortæller supplerende, at Hannah ikke var glad for 'monsterbøgerne', da bøger om svære følelser kan være svært for hende at rumme. De bøger hun vælger, skal være sjove, ukomplicerede og hyggelige.

Naja på 5 år er heller ikke vild med den monsterbog, der handler om jalousi og at føle sig udenfor. At nogen føler sig udenfor legen, er noget hun har set hende i hendes børnehave. Men det sker ikke for hende selv, hun er aldrig udenfor, oplyser hun. Naja synes bogen er lidt kedelig, siger hun.

Najas plejemor fortæller, at den anden monsterbog var god, da emnet den omhandlede "talte lige til Najas situation". Den handler om mørke og følelser af utryghed om aftenen. Lige præcis det tema "passede som fod i hose" på et tidspunkt, hvor Naja var utryk ved mørke, uhyggelige lyde og spøgelse. Her var bogen god at tale ud fra og kunne bidrage til at tale det uhyggelige ned. De to havde samtaler om fantasi, virkelighed og forskellige følelser.

Flapbøger giver ny og interessant viden... og den om lort er et hit selvfølgelig

To af de interviewede børn, Naja på 5 år og Asbjørn på 4,5 år, peger på flapbøgerne, hvor bogen om lort bliver udpeget som favoritbogen af begge. Da jeg ved besøg hos Asbjørn lægger bogpakken frem på bordet, griber han hurtigt "lortebogen", sætter sig hen i sofaen og inviterer mig til at høre bogen. Asbjørn indtager således hurtigt rollen som "oplæser" mens interviewer bliver til "barnet" der får læst bogen højt:

Asbjørn: (A tager en af de i sofaen medbragte bøger op, flapbogen om lort. Åbner bogen og kigger. Virker meget optaget af det han ser og sidder med blikket fæstnet til siderne, koncentreret. Der går et stykke tid, hvor A kigger i bogen. Jeg sidder roligt ved siden af, afventende)

Se nu læser jeg den for dig! (siger dette henvendt mod mig og kigger op på mig)

I: ok, ja?

A: (piller ved flapperne, tager fat i en af dem og kigger på mig med et skæmsk blik og siger: "hvad mon der er herunder?" A ser afventende på mig med et lille smil på læben og begynder langsomt at åbne flappen op så billedet under den kommer til syne. Han læner sig ind mod mig, så jeg bedre kan se siderne i bogen. Der gemmer sig et billede af en trillebør med et bjerg af elefantlort på. Han smiler og kigger igen afventende på mig. Venter på hvad jeg vil svare.)

I: det var et stort bjerg – hvem har lavet alt det lort?

A: det er elefanterne – se! (A peger på elefanterne)

I: ja de spiser nok meget

A: (vender nu næste flap på samme måde som før og spørger på samme måde med en ændret og langsom stemmeføring: Hvad er det her mon så for et dyr? han vender flappen langsomt og ser afventende på mig med et lumsk smil om øjnene)

I: lad os se – det er jo en vaskebjørn!

A: Der er prikker i lorten. De kommer fra frø, ved du det? Frøene kan vokse op og blive til planter (griner, og fortsætter med at vende flapper og forklare. Vi er nået til billeder med menneskers lort)

A: Se, det her er bakterier. De kommer ud i toilettet ik.

I: hvor kommer de så hen?

A: ned i røret og ned i jorden og ned i kloakken (langsomt vender han de flapper, som fører ned til kloakken på siden, mens han fortæller hvad han ser.)

(Asbjørn 4,5 år)

Asbjørn har helt styr på, hvad der gemmer sig under flapperne, hvilket efterlader mig med indtrykket af, at han kender bogen godt. Han indtager desuden en forklarende rolle f.eks. da han spørger interviewer om hun kan se, at prikkerne i lorten kommer fra frø og derefter belærer mig om, at frøene kan vokse op og blive til planter. Han virker til godt at kunne lide at være i den rolle, hvor han kan lære fra sig og samtidig kan vise interviewer hvad han ved og kender til. Begreber som "frø" og "bakterier" er nogle han angiveligt selv har lært ved at få læst bogen højt og nu kan han så lære disse fra sig i en ny relation, hvor han er den der ved hvad bogen handler om. Måske læser Asbjørn bogen højt på samme måde, som han har fået den læst højt af sin plejemor? Samtalen med Asbjørn udspiller sig primært omkring bøgerne interviewer har medbragt. Han sidder længe og viser interviewer de forskellige bøger, læser dem for hende. Optræder koncentreret og lader til at være optaget af det han ser.

Naja på 5 år er ligesom Asbjørn glad for de to flapbøger, 'lortebogen' og bogen om 'børn og dyreunder' er hun vild med. Hun tager de to bøger fra bogpakken og viser interviewer flapbogen "Dyreunger", åbner den. Adspurgt til hvorfor hun godt kan lide denne bog svarer hun, at det er "*fordi der er flapper i den*". Det er sjovt at man kan vende dem og det er "*sjovt*" at høre om de forskellige dyreunger, at lære deres navne og at tale om, at de lægger æg eller drikker mælk hos deres mor. Naja bladrer i bogen og viser interviewer siderne med flapperne, hun fortæller hvad hun kan se på billederne og hun fortæller om de enkelte dyr og deres egenskaber. Interviewer får indtryk af, at de fakta orienterede flap- bøger giver børnene ny viden som formidles på en måde, som for børnene er interessant og som vækker deres nysgerrighed. I lortebogen følger vi et barn, der stiller spørgsmål og forfølger svar og læseren følger med barnet fra side til side og finder svaret ved at åbne flapperne. Illustrationerne i begge flap-bøger taler indbydende til børnene. Billederne rummer mange farver, glade mennesker og dyr, som relaterer sig til hinanden på en kærlig og varm måde.

Netop flapbøgerne lægger ved højtlesning op til samtaler mellem børn og voksne om faktuelle fænomener og forhold i vores omverden, som skildres i bøgerne via små tekster/sætninger og i høj grad via illustrationer, som passer til. Børnene lærer begreber for en masse forskellige dyr, de lærer om deres adfærd og de lærer begreber som f.eks. "blod," "bakterier", "kloak", "frø," og de lærer om menneskers og dyrs eksistens som deltagelse i økosystemer. Bøgerne lægger naturligt op til dialoger og børnene giver udtryk for at være underholdt herved. Bogen om børn og dyreunger bidrager til børnenes forståelse af forplantning og der introduceres blandt andet til pattedyr og æglæggende dyr. At kunne tage aktivt del i fortællingerne ved at få mulighed for at vende flapperne og ved at få mulighed for at svare på hvad der gemmer sig, ser ud til at være forbundet med stor interesse fra børnenes side.

Også Peter på 4 år peger på lortebogen, som den foretrukne bog, hvilket hans plejemor bekræfter. Den er blevet læst så mange gange at plejemor efterhånden er blevet træt af den, fortæller hun. Hun prøver at foreslå nogle andre, men når han får lov at vælge selv, er det næsten altid den han vælger. Han har helt styr på indholdet:

"Han har jo lært den udenad og han begynder så at rette én, hvis man springer noget over eller sjusker med og så siger han: "hov, du glemte noget"." (Plejemor til Peter, 4 år)

Peters plejemor fortæller videre, at de før READ - forløbet ikke læste særlig meget for Peter, men dette har nu ændret sig efter de fik bogpakken tilsendt. Nu læser de hyppigere og hun oplever, at Peter selv efterspørger det idet han ofte kommer med en bog og vil læse. Hun er som voksen også selv blevet mere opmærksom på højtlesning og hun oplever, at familien i højere grad har taget det til sig i dagligdagen. Peter, som kom i pleje hos dem da han var 9 måneder, var omsorgssvigtet og meget understimuleret, oplyser hans plejemor. Hun fortæller, at de har arbejdet med en masse tiltag for at understøtte hans udvikling. Hans fysik var meget svag, han lå i en lift og kunne næsten ikke bevæge sig. Plejefamilien blev tilknyttet en fysioterapeut, som gav dem en masse øvelser og i dag er han *"kommet rigtig godt med i forhold til fysikken,"* men hans sprog halter meget. Peters øgede interesse for højtlesning er et godt skridt på vej i forhold til plejefamiliens muligheder for at støtte op om han sprog, fortæller hans plejemor. Hun er nu optaget af at øge hans ordforråd og netop dette er bøgerne gode til.

Højtlesningens betydninger i hverdagen

Når højtlesning giver ro i kroppen

Sarah på 4 år skiller sig lidt ud fra de øvrige børn idet hendes sprog endnu er sparsomt udviklet.¹³ Det samme gør sig gældende for Peter på 4 år, som stort set ikke har et talesprog, men næsten alene kommunikerer via tegn og fagter under mit besøg.

Sarah optræder under besøget lidt mere impulsivt end de øvrige børn og er svær for interviewer at fastholde i en dialog om bøger eller om andet særlig længe. Interviewer prøver at følge hende og de initiativer hun udviser, men det er svært da hendes interesser og initiativer skifter meget hurtigt i kontakten. Er det hendes måde at vise på, at hun er påvirket af interviewers besøg? Uroen kan måske være udtryk for usikkerhed?¹⁴ Adspurgte til om hun kan huske bogpakken sker følgende:

I: "Du har fået nogle bøger. Kan du huske at du har fået det?"

E: Vent lige her! Jeg finder lige alle mine bøger! Jeg har læst alle mine bøger. Vent lige her! (rejser sig med stor iver og løber hurtigt ud af rummet. Kommer tilbage lidt efter med en bunke bøger, som hun lægger på bordet. Øverst ligger en Peter Pedal bog – en bog som ikke var med i den tilsendte bogpakke)

I: Så det der er nogle af de bøger, du godt kan lide at høre? (siger henvendt til S) Lotte og Totte leger doktor og Peter Pedal og herovre er der den med det store hoppedyr.

E: Ja det store hoppedyr og vi læser den med Hoppedyret

I: ja er det en bog du godt kan lide?

Plejemor: den læser vi tit

E: Hoppedyr, hoppedyr (bladrer i bogen og begynder at synge spontant imens) Se Hoppedyret, se han drømmer (bladrer i bogen og forklarer noget jeg ikke kan forstå idet hendes udtale for mig er uklar. Hun ser på mig med opfordring i blikket) du må gerne kigge i denne her!

¹³ Saras plejemor oplyser, da interviewaftalen kommer i stand, at dette skyldes det svigt som Sarah har oplevet i tiden hos sine biologiske forældre, hvor hun på en række områder ikke blev stimuleret optimalt

¹⁴ Alle børnene må formodes at være påvirket af interviewers tilstedeværelse, hvilket angiveligt kommer til udtryk på forskellig vis. Interviewer er alt andet lige en fremmed, der kommer ind på deres privat domæne og stiller spørgsmål.

I: ja, der er noget med en elefant der!

(Sarah 4 år)

I bunken af bøger på bordet vælger hun hurtigt at åbne bogen 'Det store hoppedyr', som hun viser frem. Hun virker særlig glad for den og oplyser, at de ofte læser den. Hun prøver at forklare interviewer om bogen, men dialogen bliver forhindret af, at interviewer har svært ved at forstå en del af det hun siger. Måske mister hun interessen eller også fornemmer hun, at interviewer ikke byder relevant ind i snakken om bogen. I hvert fald begynder hun pludselig at tegne i bogen, hvorefter plejemor melder sig på banen og forsøger at få hende til at stoppe, hvilket hun ikke umiddelbart er klar til. Besøget er herefter præget af, at Sarah løber en del omkring og opmærksomheden går i mange retninger og skifter hurtigt – flere gange henter og introducerer hun forskelligt legetøj, som der kigges på og leges lidt med.

Sarahs plejemor fortæller, at hun læser for Sarah flere gange om dagen. Hun er hjemme, da hun endnu ikke er kommet i børnehave. Hun var understimuleret, da hun blev anbragt hos dem og hendes sprog var svagt udviklet. Bøger var på mange måder en ny ting i hendes verden, som plejemoren introducerede hende til og hun viste sig hurtigt at blive glad for bøgerne. I starten ville hun kun høre den samme bog om det samme emne, men det er lykkedes at udvide hendes interessefelt over tid. Sproget er et forhold som plejemoren giver udtryk for, at hun er meget opmærksom på og det er nu i "*rivende udvikling*" og er blevet meget bedre, idet det, ifølge plejemor, er "*eksploderet*" det seneste halve år. Plejemor oplyser, at hun bruger bøger til at udvide Sarahs sprog. Bøgerne er særligt gode til at give nye ord for det samme fænomen og ofte benyttes andre ord end dem man som voksen selv ville have anvendt. På den måde lærer barnet nye ord at kende og sproget bliver rigere. Men særligt væsentligt er det for hende, at bøgerne kan bruges som pædagogisk redskab til at "give ro i kroppen". Sarah er en pige, der er følsom og som hurtigt bliver fysisk urolig og kommer "op i gear". Hun oplever, at hun kan bringe hende ned i "low arousal," når de læser. Hun sidder med hende tæt, med en arm omkring og Sarah på hendes skød. Efter et stykke tid falder hun til ro, kroppen bliver rolig.

Højtlesning som omsorg: Nærvær og læggen sig til ro

Under interviewers besøg hos børnene opfordres de hver især til at vise interviewer, hvor i huset de får læst bøger. Der spørges også til hvornår på dagen de læser, hvem der læser for dem. På baggrund af deres fortællinger søger interviewer at finde frem til hvilken funktion(er) læsningen har i deres hverdag og hvad de synes om det. Selvom børnene kan få læst højt på forskellige tidspunkter af dagen, er det fælles for dem alle de får læst højt om aftenen før sengetid. Adspurgte til hvor i huset Naja får læst bøger, svarer hun, at det sker enten på mors værelse (plejemor) eller på hendes eget værelse:

N: (N rejser sig og viser vej – vi går sammen gennem en gang i huset. N går forrest og jeg bagefter. N drejer ind på et stort værelse, som er et pigeværelse med mange ting: udklædningstøj og mange prinsessekjoler, bøger, dukkehus, dukker, spil og andre legeting, et bord med lille stol til står i midten af rummet, en seng med mange bamser står langs den ene væg)

I: det er et stort værelse – er det dit alene?

N: ja

I: så er du heldig hva!

N: det har været min storesøsters værelse, da hun var lille. Hun er voksen nu...

I: ja, det har været din storesøsters – det er sjovt at tænke på at hun engang har været lille her i dette værelse...

N: ja!

I: så er det er her I læser bog?

N: (tager sine bøger ned fra hylden) Se – jeg har også den bog her og den bog der (viser "Bertrams rumeventyr" og nogle andre)

I: ja! hvor er I herinde når I læser?

N: (peger på sengen) henne på min seng. Jeg ligger i den imens

I: ja så du ligger I den og læser (N går hen til sengen og jeg følger med)

N: ja det er her jeg plejer at ligge.

I: ja og du har en masse bamser kan jeg se....er det sådan inden du skal sove, at I læser her?

N: ja lige sådan når jeg har børstet tænder og fået nattøj på- så læser vi.

I: ja sådan lige før du skal sove ...hvordan er det at høre bog lige sådan inden man skal sove?

N: ja...det er rart, jeg hører historien... (vi sidder på sengen i stilhed)

N: så sover jeg!

Det fælles besøg på værelset hjælper Naja til at sætte ord på læsesituationen og hun bruger rummet aktivt til at huske handlinger. Hun tager f.eks. bøger ud af reolen som hun og hendes plejemor nyligt har læst sammen, viser interviewer dem og fortæller om de enkelte bøger. Hun går hen til sengen og sætter sig i den. Ved at gøre dette husker hun, at det er her hun og hendes plejemor oftest læser og når de gør det, foregår det efter en bestemt rutine: først får Naja børstet sine tænder, derpå får hun nattøj på og så går hun og plejemor til sengen, hvor Naja lægger sig og plejemor sidder ved siden af, mens hun læser højt for Naja. Adspurgt til hvordan det opleves at høre bog i sengen svarer Naja, at det føles "rart" – højtlæsning forbindes med noget "rart" og angiveligt også genkendeligt, da højtlæsning indgår i en linje af handlinger (rutine) som gentager sig aften efter aften. Naja fortæller videre, at de læser mange forskellige bøger også en del af dem, der står i reolen på værelset:

N: ja og Svinedrengen

I: ja! Og den med hundene med de store øjne...

N: ja Fyrtøjet.. Den har han skrevet for den læste vi i går.

I: Den læste I, i går? Den er ret spændende og ..også lidt voldsom ik?

N: ja, der var en heks i og ham soldaten bliver vred på hende og så.. (viser med håndtegn/bevægelser med armen og hånden på struben, at soldaten hugger hovedet af heksen. N spærrer øjnene op og har et vildt udtryk i ansigtet mens hun viser det)

I: ja han bliver vred fordi hun ikke vil give ham fyrtøjet er det ikke sådan? Og så hugger han hovedet af hende og går derefter ned i træet..

N: vil du se hvordan bogen med fyrtojet ser ud? Jeg henter den lige (løber hen i reolen og henter en stor bog med HC Andersens eventyr. Vi kigger i den og taler lidt om de forskellige eventyr.) ja så kigger vi i den bog og så kan jeg beslutte hvaffor én skal det være i dag ik. Min mor (læs: plejemor) hun læser bare sådan (bladrer i den tykke bog og prøver at læse op som plejemor, laver sin stemme om og lader som om hun læser højt af bogen)

Af samtalen kommer det frem at Naja får lov til at vælge, hvilket eventyr der skal læses. Ritualet omkring højtlesning ser ud til at være en fast tilbagevendende størrelse og valget af bog er noget Naja har indflydelse på. Najas plejemor fortæller, at det har stor betydning for Najas motivation for læsning, at hun selv får lov til at vælge den bog der skal læses. Adspurgt til hvordan højtlesningen foregår om aftenen svarer plejemoren, at situationen er præget af hygge, indlevelse og ro til at følge fortællingen og det skal helst foregå *"uden så meget snak"*.

Hanna på 5 år viser også interviewer sit værelse adspurgt til, hvor i huset hun og hendes plejemor eller plejefar læser:

I: ja – det var så et kig ind i nogle af de bøger du er glad for her fra bogpakken. Læser I mon også andre bøger herhjemme? Og kan du evt. vise mig hvilke? Og hvor læser I?

H: ja du kan lige gå med (rejser sig og bevæger sig ind mod sit værelse, jeg rejser mig også og går med, plejemor følger efter)

Plejemor: Hvad er det for nogle bøger du finder frem der?...nå, de der eventyrbøger

H: (tager eventyrbøger ud fra en lille reol ved siden af sin køjeseng, tager en bog frem med brødrene Grimms samlede eventyr) Det er godnathistorier og det hele står på to sider, altså et eventyr fylder to sider. Så kan man jo høre flere stykker, når de ikke er så lange og jeg har læst den hele! (ser op på mig med glæde i blikket)

I: er det en god bog den her? Om en hest?

H: og i går der har jeg lavet sådan nogle streger på sådan en her og så skete det sådan at først så i går var vi nået til den lyserøde og i dag er vi nået til den lilla og sådan ændrer det sig til hver eneste gang (holder et papirbogmærke frem mod mig for at vise mig hvad hun har lavet)

I: det ser ud til at være sådan et slags bogmærke du har lavet og bruger der?!

H: ja, det er det

I: Ligger du så der i sengen, når du hører bog?

H: ja, det gør jeg (kravler hurtigt op i øverste køje og lægger sig i sengen) og så falder jeg altid ret hurtigt i søvn, fordi mor bagefter *"synger solen er så rød mor"* (synger sangen med tekst og melodi for mig). Og så den her lille musik som er herinde og den slutter vi af med at lytte til, mens vi holder i hånden (H lukker øjnene mens hun synger, ligger helt stille på ryggen).

I: ok ja, og I holder i hånden, hvordan er det?

H: hm....så sover jeg (lukker stadig øjnene, ser ganske afslappet ud).

På samme vis, som i samtalen med Naja, ser det ud til at hjælpe Hanna at være fysisk til stede, der hvor læsningen foregår (i hendes værelse). På stedet genkalder hun sig oplevelser af tidligere læsesituationer.

Sengen og den lille reol ved siden af med eventyrbøger sporer hende ind på at huske de erfaringer hun har med de seneste højtlæsningsbøger. Ligesom Naja, er det Hannas erfaring at læsning foregår, når hun skal sove. Denne faste og genkendelige rutine er angiveligt med til at skabe ro på en måde, så Hanna hurtigt falder i søvn.

Hannas plejemor oplyser, at godnat læsningen skal have fokus på fordybelse og på at følge selve historien dvs. at læseoplevelsen er i fokus og der skal være mest mulig ro. For Naja, kan dialogerne forstyrre læsningen om aftenen, fordi de kan være forbundet med oplevelser af krav eller præstation, hvilket barnet ikke trives med på den tid af døgnnet. Tidligere på dagen, hvor Naja har mere energi er bøgerne der lægger op til dialogisk læsning langt mere velegnede, oplever hendes plejemor.

Naja og Hannahs fortællinger kan tjene som gode eksempler på at børn ser ud til at kunne finde god mening i læsning af forskellige typer af bøger, som lægger op til forskellige læsestrategier og dermed kan de trives og finde mening med at deltage i forskellige læsestrategier. De giver således udtryk for at have stor glæde af såvel de fakta orienterede bøger, de læsestunder som præges af læring og dialoger om faktuelle forhold, samtidig med at de holder af den stille fordybelse og indlevelse i den god historie, dvs. via højtlæsning af skønlitteratur, hvor dialoger nedtones til fordel for en fordybelse i historiens gang.

Opsamling

Samtalerne med børnene giver indtryk af, at de kender de tilsendte bøger fra bogpakkerne godt. De har læst dem med deres plejeforældre, som oftest er plejemødrene, og flere af børnene har klare præferencer ift. hvilke bøger de godt kan lide og hvilke de er mindre glade for og hvorfor. Flere af børnene ser ud til at være underholdt ved de af bøgerne, som på faktuel vis rummer introduktion af begreber og ny viden, som bygger ovenpå noget de i forvejen kender fra hverdagen (lortebogen og bogen om børn og dyreunger). De rige illustrationer virker indbydende og tillokkende og flapperne inviterer til dialoger om det der gemmer sig under dem. Bogen Bertrams rumeventyr er fiktion og handler om en dreng der besøger sin mormor. Et par af de ældste af børnene er glade for denne bog, som trods sin gode fiktive handling er en bog, der nemt lægger op til samtaler om fakta: stjerner, sol, måne og planeter. Den tilfører ligeledes ny viden på en spændende og hyggelig måde, fortalt via en dreng og hans mormor, der overnatter i telt i skoven.

De bøger som rummer humor, fjolleri, fantasi/ikke forklarede elementer og overraskende handling (f.eks. Bette Bøv) optager også flere af børnene særligt. Bette Bøv bogen er kendetegnet ved at rumme to parallelle handlingsforløb i historien, hvoraf kun den ene bliver fortalt via tekst. Den anden historie fortælles via små billeder, hvor to små mus driver handlingen afsted. Denne historie i historien kalder på børnenes egne fortolkninger og forklaringer og kan være kilde til stor fornøjelse: noget skal forklares og opdages. Det ser videre ud til at bøger som har et spændende handlingsforløb eller som rummer meget humor og overraskelser kan være forbundet med oplevelser af den gode læsesituation. Gode læsesituationer må formodes at virke fremmende for børnenes motivation for højtlæsning, hvilket også understøttes af plejemødrenes fortællinger.

De mere alvorlige bøger, der har fokus på følelser og relationer mellem mennesker (f.eks. jalousi, at være udenfor, angst og uhygge) kan for nogle af de interviewede børn være mindre interessante, eller for de alleryngste ligefrem uhyggelige. Bogen der handler om at føle sig udenfor, er for to af pigerne svær at lytte til og at rumme. Måske bøgerne aktiverer erfaringer med svære følelser fra forskellige situationer i eget hverdagsliv? Eller måske har nogle af børnene endnu ikke styr på at tale om og forstå følelser. Det kan også bare være, at de synes det er lidt kedeligt. Flere af plejemødrene giver imidlertid udtryk for, at de oplever at have gode samtaler med børnene om følelser og at bøgerne kan være gode til at spejle børnene og til at give dem forståelse for følelser.

Besøgene i børnenes hjem viser, at plejeforældrene læser højt for børnene af en del anden litteratur også, ofte klassikere af lidt ældre dato¹⁵. Besøgene på børnenes værelser giver adgang til at se dele af litteraturen, fordi flere af de interviewede børn har hylder eller reoler med bøger på værelset, som de viser frem af. Det bliver tydeligt, at der i børnenes hjem i forvejen er en læsepraksis, som allerede har eksisteret før bogpakken blev fremsendt til dem i nærværende projekt.¹⁶

Børnene giver hver især indtryk af, at højtlesning af bøger er en integreret del af deres hverdagsliv og via besøgene i børnenes værelser bliver det med eksempler og på konkret vis foldet ud hvilke roller bøgerne spiller i hverdagen. Børnene beretter og giver udtryk for at glædes ved forskellige typer af læsesituationer. Flere finder glæde ved læsning af bøger, som er præget af dialoger om verden og om faktuelle forhold, hvor de selv kan tage aktivt del i tilegnelsen af indholdet. Disse situationer kan være forbundet med læring af ny begreber eller viden, som tilfredsstillende den nysgerrighed, som mange naturligt børn besidder. Samtidig lægger læsning af disse bøger i høj grad op til en direkte involvering af børnenes egne overvejelser, spørgsmål og tanker om det de ser på billederne, hvilket kan åbne for mange forskellige samtaler baseret på fantasi eller oplevelser i barnets eget liv.

Omvendt er der tidspunkter på dagen, hvor en læsesituation, som er præget af ro, fordybelse og stille indlevelse for flere, er at foretrække. Her er skønlitteratur og 'den gode historie' i centrum og dialoger skal helst nedtones, da de kan bidrage til at forstyrre indlevelsen og den gode læseoplevelse. Det er således en pointe, at 'den gode læseoplevelse' af ét og samme barn kan indbefatte deltagelse i flere typer af højtlesningssituationer.

Fælles for alle 6 børn er, at bøgerne og højtlesningen har en funktion som et aftenritual, der slutter dagen af, hvor barnet gennem indlevelse sammen med en voksen retter sin opmærksomhed mod en historie liggende eller siddende tæt sammen i egen seng. For børnene er aftenlæsningen en hverdagspraksis på linje med at få nattøj på eller børstet tænder. Læsningen markerer en afslutning på dagen og det er for dem forbundet med oplevelser af noget rart, med ro og tryghed. Naja og Hanna fortæller, at situationen også kan være kombineret med oplevelser af fysisk kontakt, hvor barn og voksen holder i hånden. At holde i hånden er nærhed og giver angiveligt tryghed og bevirker at det er nemmere at falde i søvn, hvilket Hanna sætter ord på med "*så sover jeg*". Det kan også handle om at få lov til at være lille igen og at blive holdt om eller lagt til ro med "*den lille musik*".

Afslutningsvist kan der peges på, at nogle af de interviewede børn af deres plejemødre, beskrives som værende udsatte, omsorgssvigtende børn, som ved anbringelsestidspunktet i bred forstand var understimulerede, herunder også sprogligt. Det ser ud til at plejemødrene til disse børn via deres deltagelse i READ-forløbet sammen med deres børn i højere grad har fået øje på højtlesningens muligheder. De beskriver således hvordan børnene er blevet "*gladere for højtlesning*", at deres sprog "*nu er i rivende udvikling*". Begge plejemødre oplever, at de kan bruge bøgerne til at understøtte børnenes sprogudvikling og til at øge deres nysgerrighed på verden.

¹⁵ F.eks. læses eventyr af H.C Andersen eller anden nordisk børnelitteratur af forfattere som f.eks. Astrid Lindgren (Pippi, Emil, Børnene i Bulderby) Gunilla Bergström (Alfons Åberg), Gunilla Wolde (Totte bøger). Der er også Peter Plys, Disney blade som f.eks. Anders and blade eller eventyrsamlinger med Tornerose og askepot samt pixi - bøger.

¹⁶ Som det fremgår i analyserne af interview med plejeforældrene, er dette da også tilfældet, idet størstedelen af de interviewede plejeforældre oplyser, at de også før de tilmeldte sig READ-forløbet har læst for børnene. De har i hjemmet en del bøger fra da deres egne børn var små som de læser højt af. Nogle oplyser, at de indimellem låner nye eller køber nogle til fødselsdage eller hvis de "falder over" en bog på indkøbsturen. Den hverdagslæse praksis som interviewene giver indblik i er således ikke alene opstået i regi af projektet, men afspejler en middelklassenorm og praksis, som i øvrigt er udbredt i samfundet blandt middelklassefamilier i bred forstand.

4. Analyse af plejeforældres perspektiver

Baggrundsdata og social baggrund om plejeforældrene

Analysen nedenfor baserer sig på 30 plejeforældreinterviews. Plejeforældre udgøres af en mangfoldig gruppe, som alle er ansat af kommunerne med det formål at drage omsorg for et eller flere børn, hvis forældre af forskellige årsager ikke kan varetage den daglige forældre omsorg og funktion selv. Det fremgår af interviewene, at det i overvejende grad er plejemødrene som står for plejeopgaven. Ca. halvdelen af de interviewede plejemødre oplyser, at de er hjemmegående og dermed er plejemødre på "fuldtid" mens den resterende halvdel oplyser, at de er beskæftiget udenfor hjemmet. Alle plejefædre på nær en enkelt oplyser, at de arbejder udenfor hjemmet. I interviewene blev plejeforældrene desuden spurgt til nogle baggrunds faktorer om egen skolegang og uddannelse og det fremgik her at gruppen af plejeforældre har ganske forskelligartede erfaringer med skolegang, uddannelse og beskæftigelse. Der er imidlertid en væsentlig andel af plejemødre, som har erfaringer med at omgås børn og arbejde med menneskelige relationer både privat og professionelt. Således oplyser en del, at de har egne børn og/ eller arbejder/har arbejdet som hhv. lærer, pædagog/medhjælper, dagplejemor, sygeplejerske, socialrådgiver og jurist. De oplyser videre, at de er gift med/samlevende med mænd, som ofte arbejder i det private erhvervsliv f.eks. indenfor brancher som IT, butik, transportbranchen, ejendomsmægler. Nogle er også selvstændige indenfor håndværk, landbrug og en enkelt er læge.

En større dansk kortlægning af plejeforældres funktion og virke fra 2017 viste i tråd med ovenstående, at det i overvejende grad er plejemødrene, som har kontrakten med kommunen og dermed er primære omsorgspersoner for barnet under anbringelsen. Den viste desuden, at 27% af kvinderne havde en mellemlang videregående uddannelse, at 24 % havde en grundlæggende erhvervsuddannelse, 15% havde en afsluttet erhvervsuddannelse og kun 12% ingen anden uddannelse havde end folkeskolen. I befolkningen som helhed har 33 % ikke mere uddannelse end folkeskolen. Plejeforældre er således gennemsnitligt bedre uddannet end befolkningen generelt¹⁷.

Social baggrund hos børnene og omsorgssvigt

Børnene der er anbragt hos dem, kommer derimod i hovedreglen fra familier, som har sparsom tradition for uddannelse, som ofte har en vag tilknytning til arbejdsmarkedet og et spinkelt socialt netværk. Børnene kan være anbragt grundet omsorgssvigt fra forældrenes side, som kan bunde i forældrenes vanskeligheder med f.eks. psykisk sygdom, nedsat forældre evne eller misbrug mm. Bryderup¹⁸ peger på, at børnene før deres anbringelse ofte vokser op i oplevelsesfattigdom, ikke er blevet stimuleret optimalt før anbringelsen, hvorfor børnene kan være bagud i udvikling i forhold til en række funktioner. Anbragte 3-4-årige børn i Danmark er generelt omkring en standardafvigelse efter ikke-anbragte børn, når det handler om sproglige, før-skriftlige og matematiske kompetencer. Det svarer ca. til ét års udvikling, hvilket er en del på dette alderstrin. For uddybning af dette se "Hovedkonklusioner fra forskningsprojektet READ i plejefamilier" (Bleses, Klyvø, Willemsen og Boisen, 2022). Plejeforældrene oplyser i de kvalitative interview ligeledes, at flere af børnene var understimulerede i væsentlig forstand, da de flyttede ind hos dem, med undtagelse af de, der blev anbragt ved fødslen. I materialet er der flere beskrivelser af de initiativer, der har været sat i værk fra kommunens og plejeforældrenes side ift. at understøtte barnets udvikling ift. sprog, fysik, følelsesmæssige og sociale udvikling. Der er således ingen tvivl om at børnene, som er centrum for

¹⁷ Bryderup, Engen og Kring 2017

¹⁸ Bryderup og Trentel 2012

projektets indsats, i hovedreglen ikke har haft de samme mulighedsbetingelser den første tid af deres liv som flertallet af børn, der ikke er anbragt har.

Analysefremstilling

Interviews med plejeforældrene udgør den primære datakilde i rapportens kapitel 4, mens børnenes egne fortællinger fremstilles i rapportens kapitel 3. Selvom plejeforældrenes fortællinger giver viden om deres egne vaner, værdier og erfaringer, er plejeforældrene til de interviewede børn af flere grunde også rigtig gode kilder til viden om børnenes liv, erfaringer og behov, da de udgør den primære omsorgsfunktion for børnene under anbringelsen og derfor må formodes at kende børnene ret godt. På den vis rummer nærværende kapitel også tilstræbte indefra perspektiver på børnenes situation¹⁹.

Analysen undersøger plejeforældrenes hverdagsliv med særligt fokus på deres oplevelser af 'egne højt-læsningsvaner og læsepraksis' for deres plejebørn. Yderligere er der fokus på deres erfaringer med at deltage i et interventionsforsøg med læsning (READ). Det er analysens antagelse, at menneskers livsverden aldrig er statisk, men i evig forandring og at plejeforældrenes deltagelse i READ- forsøget giver dem nogle ny og forskellige erfaringer og perspektiver på højt-læsning, som interviewene kan give os indblik i.

Analysen af plejeforældrenes perspektiver er empirisk og baserer sig på plejeforældres erfaringer. Fremgangsmåden for arbejdet med interviewene har været, at alle interviews, lavet før og efter indsatsen blev sat i gang, er blevet gennemlæst og temaer, der gik igen på tværs af interviews har dannet baggrund for fremkomsten af følgende tre overordnede temaer som er:

1. Rollen som plejeforældre i forhold til barnets trivsel, læring og udvikling

2. Motivation for læsning hos børn og voksne

3. Praksis og vaner omkring højt-læsning: før og efter deltagelse i READ-forløb

I tema 1 og 2 afdækkes plejeforældrenes syn på egen rolle i forhold til børnenes trivsel og læring. Der er desuden fokus på plejeforældrenes motivation for læsning og bevæggrunde og for at medvirke i READ - forløbet. I tema 1 og 2 anvendes primært interviews med plejeforældrene, der blev lavet *før* de deltog i READ indsatsen. Tema 3 omhandler læsepraksis og læsevaner og tager mere dybdegående fat i de erfaringer, som plejeforældrene har gjort sig med at anvende metoden dialogisk læsning i READ. Dette analysetema rummer to spor – et såkaldt *før - spor* og et *efter - spor* som baserer sig på plejeforældrenes erfaringer fra hhv. *før* og *efter* deres deltagelse i READ forløbet. Formålet med at lave *før*- interviews har været at få indblik i plejeforældrenes læsevaner, erfaringer med og syn på læsning i tiden *før* de fik bogpakken tilsendt, var på kursus og påbegyndte dialogisk læsning.

Efter- interviewene giver videre et indblik i de erfaringer de har gjort sig med READ indsatsen, deres erfaringer med at benytte dialogisk læsning. Analysen af interviewene søger svar på om plejeforældrene bruger dialogisk læsning når de læser for og med børnene? Hvad giver det dem og deres plejebørn at læse efter metoden? Hvilke fordele og ulemper de oplever, at metoden rummer? Analysen berører også begrebet læselyst og motivation hos børn og voksne af læsningen.

¹⁹ Jeg er dermed inspireret af Hanne Warmings 3 børneperspektiver gengivet i bogen "Børneperspektiver" 2011.

1. Rollen som plejeforældre i forhold til barnets trivsel, læring og udvikling

Det første og følgende afsnit omhandler plejeforældrenes syn på egen rolle i forhold til at understøtte barnets trivsel, læring og udvikling. Analysen interesserer sig for om plejeforældrene oplever og tænker, at de kan gøre en forskel for det barn de har i pleje og i hvilket omfang de oplever, at de har indflydelse på barnets læring og udvikling. Når dette er væsentligt at afdække, hænger det sammen med, at plejeforældres indstilling og tanke vaner ('mindsets'²⁰) kan have betydning for hvordan de indgår i en indsats som READ og i hvor høj grad de i praksis er villige til at arbejde med ny metoder i forsøget på at understøtte barnets udvikling. Samtidig bidrager afsnittet til at tune ind på plejeforældre som målgruppe samt deres syn på børnene, de har i pleje.

Vi tror på, at det vi gør, har betydning for barnets situation

Plejeforældre er af kommunen ansat til at varetage omsorgen for et barn kort eller varigt fordi barnets forældre ikke kan varetage ansvaret. I *før- interviewene* er plejeforældrene blevet spurgt om deres syn på egen rolle som plejeforældre og om deres tro på at de kan gøre en forskel i forhold til barnets udvikling, trivsel og læring. Hvad fortæller interviewene om deres syn på og forventninger til egen rolle i forhold til barnets læring?

Adspurgt om baggrunden for, hvorfor plejeforældrene har valgt at blive plejeforældre, oplyser flertallet i før- interviewene, at de oplever at have et overskud, som de gerne vil dele med nogle børn, der har brug for det. Nogle siger, at de gerne vil "være noget for andre" ud fra troen på, at de kan gøre en forskel for et udsat barn. Dette er især drivkraften hos de generelt godkendte plejefamilier. Flere af disse familier er kendetegnet ved at deres egne børn er blevet store eller voksne og nu har de en del tid og overskud til børn igen. Andre fremhæver et særligt engagement i forhold til børn, der er udsatte og oplever, at de har noget overskud at give af. Adspurgt til synet på egen rolle i forhold til at kunne gøre en forskel ift. barnet trivsel, udvikling og læring siger en plejemor:

"Jeg tror på, at hun med vores støtte og omsorg kommer til at udvikle sig godt fremadrettet. Det, der er væsentligt for mig, er jo, at hvis ikke jeg tror på det jeg har gang i, så har det jo ingen betydning. Så det tror jeg helt bestemt og jeg er også overbevist om, at vi gør det rigtige."

Materialet rummer også enkelte slægtsplejefamilier, hvis motivation er knyttet direkte an til behov i deres egen familie og dermed ikke til en mere generel motivation for at ville være noget for udsatte børn generelt. Slægtsplejemødrene fortæller, at det er deres egen søn eller datters barn som de har i pleje, dvs. deres barnebarn og at årsagen bunder i enten psykisk eller fysisk sygdom hos barnebarnets forælder (deres eget barn)²¹.

Fælles for de interviewede plejeforældre på tværs af typen af familiepleje, er, at de har en tro på, at de kan spille en positiv rolle i forhold til at understøtte børnenes trivsel og udvikling, at de kan gøre en mærkbar

²⁰ Hermed refereres til den i introduktionen introducerede teoretiske inspirationskilde omkring forælderroller. Her kan forældre i større eller mindre grad have forventninger til, at de selv kan spille en rolle i forhold til barnets udvikling og læring. Forældre med et såkaldt "growth mindset" vil i højere grad være indstillet på at tilbyde barnet støtte og aktiviteter, der kan understøtte barnets læring og udvikling og de er optagede af at se barnets læring som en dynamisk proces. Omvendt vil forældre med et såkaldt 'fixed mindset' være tilbøjelige til at tilbyde barnet mindre støtte ud fra en forståelse af at barnets evner er medfødte/statiske og at de som forældre ikke kan gøre stort fra eller til i forhold til at påvirke barnets læring, herunder muligheder i livet. I praksis vil de fleste vil de fleste mennesker rumme begge dele.

²¹ Af hensyn til anonymisering laver nærværende empiri -og analysegennemgang ikke eksplicitte fremstillinger af netværksplejeforældres læsevaner som særskilt gruppe.

forskel. Der er imidlertid variationer hos plejemødrene i spørgsmålet om hvordan de ser på barnets udvikling og fremtidsmuligheder. Det er især i forbindelse med børn, der beskrives som havende meget store vanskeligheder, at der udtrykkes størst usikkerhed omkring fremtidige udviklingsbaner. En plejemor, der har plejesøn med en tilknytningsforstyrrelse og en hjerneskade fortæller:

(..)Jeg tror på det, det gør jeg, men selvfølgelig er jeg bekymret, og terapeuten siger jo også Man ved godt med den type børn som Peter, de bliver jo aldrig fuldstændig normale. På niveau med dem, der har haft en sund opvækst. Og det har jeg også erkendt, at der når vi ikke hen, men jeg tror på, at vi kan gøre en forskel."

Plejemødre til børn med særligt store udfordringer har til trods herfor forventninger til at deres indsats kan spille en vigtig rolle for barnets udvikling og muligheder.

Læring, trivsel og omsorg følges ad – vi vil gerne bidrage til 'det hele barn'

Plejeforældrene er blevet spurgt til hvad de oplever, som det vigtigste, de kan give deres plejebørn. Alle peger på at omsorg, kærlighed, en tryk, forudsigelig og god barndom må være det væsentligste. Flere taler også om vigtigheden af at give børnene en ballast og en "bagage" med de kan trække på i fremtiden, når de er blevet voksne. De taler om, vigtigheden af, at støtte børnene til at komme overens med deres egen historie og vilkår i livet. Med til dette hører en reference til det børnene kommer fra, som i mange tilfælde har været en tilværelse, der har været præget af utryghed, specifikke svigt og omsorgssvigt mere generelt.

Derudover taler plejeforældrene i mere bred forstand om vigtigheden af læring som noget de gerne vil bidrage til og som en faktor, der har stor betydning for barnets fremtid, trivsel og muligheder for at begå sig både her og nu og på længere sigt. Når de taler om læring spænder det lige fra det man kan kalde 'læring af praktiske færdigheder,' som f.eks. det at lære, at gøre rent, tage sit eget tøj på, tage bussen selv og lave mad til læring af 'teoretiske eller faglige kundskaber' i fremtidig skolegang og uddannelse hos børnene. 'Sociale kompetencer og trivsel', som det at omgås andre mennesker, at kunne fungere i et fællesskab og at have venner at dele oplevelser i hverdagen med, er mindst lige så væsentligt for mange af de interviewede plejeforældre.

I den forstand giver interviewene indblik i en opfattelse af egen rolle hos plejeforældrenes som værende forbundet med 'et bredt lærings- og omsorgsbegreb' eller en vision om at bidrage til det en plejemor kalder "skabelsen af det hele barn". Det hele barn er barnet der:

"trives med sig selv og sine omgivelser – som finder sin plads i livet og som kommer overens med sin historie".

En anden plejemor formulerer det således:

"at gøre ham til et godt skolebarn (plejebarnet) og gøre ham i stand til at blive et alment menneske, der kan agere i det samfund vi stiller op for ham, når han engang ikke er hos os længere."

Selvom denne plejemor ret tydeligt lægger vægt på vigtigheden af læring, faglighed og skolegang taler hun også om, at dette ikke kan stå alene, for vejen til at få en god skolegang og til at kunne klare sig i samfundet inkluderer også sociale færdigheder:

"Jamen det det handler om, det er jo, man skal kunne have empati for andre mennesker, og man skal kunne tage de forskellige nederlag og sejre, som der er i løbet af ens ungdom, barndom og ungdom ikke. Og alle de ting er jo med til at gøre en til et helt menneske. Hvis man mangler empatien, så halter man på rigtig

mange punkter ikke også i forhold til relationer til andre. Og lære, for ham handler det jo også om at lære at styre sit temperament, og lære at styre, eller kunne navigere rundt i samfundet og finde ud af, hvornår kan jeg tillade mig at springe i luften, og hvornår skal jeg lige dæmpe mig lidt – at kunne læse situationer og indgå passende i dem”

Læring som faglig viden af mere instrumentel karakter kan således ikke stå alene. En anden plejemor, der også har skolelærer baggrund formulerer det således:

”Hm, ja det væsentligste vi kan give hende, er jo forudsætningerne for, at hun vokser op og er en pige der hviler i sig selv og som har det godt med sig selv og hendes omgivelser. Men jeg ved jo også, at det er vigtigt, at de kan følge med fagligt i klassen, for at kunne trives og have det godt, så de to ting hænger jo sammen.”

En tredje plejemor siger:

”Altså børnene skal jo lære alt det almindelige, læsning, skrive, regne... men jeg har det mere sådan at det er også vigtigt, at de lærer at omgås andre. For selvfølgelig kan du godt fokusere fuldstændigt på læring, men det får du ikke harmoniske børn ud af. Du skal som voksen også fokusere på kammerater og trivsel i øvrigt, at de fungerer sammen med andre børn, så alle de andre dimensioner er lige så vigtige.”

I plejeforældrenes forståelse ser trivsel og læring ser ud til at betinge hinanden gensidigt og i mange af deres beskrivelser af situationer følges de to ting ad. Det er vigtigt for plejeforældrene at bidrage til at børnene trives socialt, at de har venner at lege med og at de udvikler sig på en måde, så de kommer til at trives i børnehave, skole og denne trivsel kan smitte af på lysten til at lære.

Plejebørnene beskrives af plejemødrene gennemgående meget forskelligt. Nogle børn beskrives i forhold til deres udvikling med termer som *”helt aldersvarende”, ”normalt udviklet”, ”i god trivsel”, ”sprogligt langt fremme”*. Disse børn ser ud til at udvikle sig forholdsvis *”fint”* på de fleste parametre og de beskrives som værende i trivsel. Socialt trives de både i hjemmet og i børnehaven, de har legekammerater. De udfordringer der måtte opstå kan håndteres og plejemødrene udtrykker generelt en tro på at det vil komme til at gå børnene godt også fremover.

En del andre børn beskrives med termer som *”stærkt udfordret”, ”motorisk urolig”, ”ADHD”, ”abstinens barn”, ”for tidlig født”, ”tilknytningsforstyrret”, ”bagud i generel udvikling”, ”sprogligt bagud i udvikling”, ”vanskeligheder med at mærke sig selv og andre”*. Disse børn opleves af plejemødrene som stærkt udfordrede på adfærd og udvikling. Man får med udgangspunkt i plejeforældrenes beskrivelser af børnene indtryk af, at børnene trives og udvikles ret forskelligt, at de i større eller mindre grad er udfordrede af de svigt, de har været udsat for.

Flere af de interviewede plejeforældre fortæller om en udvikling barnet har gennemgået fra det flyttede ind hos plejefamilien til interviewtidspunktet og der er mange positive fortællinger om udvikling i blandt. Udgangspunktet kan være det *”understimulerede”* eller *”ikke aldersvarende barn i mistrivsel”*, som de fik i pleje og som de på forskellig vis har støttet. Støtten har betydet, at barnet nu på flere måder er kommet i bedre trivsel og har udviklet sig. Med udgangspunkt i disse erfaringer giver flere af plejemødrene udtryk for en tiltro til, at de kan spille en solid rolle i støtten til barnets generelle udvikling, trivsel og læring.

Hjemmelæringsmiljøer og støtte til sprog gennem samtaler i hverdagen og i mødet med omverdenen

Flere plejeforældre fortæller om de aktiviteter de laver sammen med børnene, som bidrager til at understøtte deres udvikling, læring og trivsel. De refererer her både til fælles aktiviteter som udspiller sig i og udenfor hjemmet i plejefamilien. Spil, kreative aktiviteter, højtlesning, lege, praktiske gøremål som oprydning og madlavning er aktiviteter, som mange oplyser, at de er sammen med barnet om i hjemmet i løbet af hverdagen. Udenfor hjemmet nævnes ture og udflugter, rejser, udflugter til skov, strand, zoo, sommerland/forlystelsesparker og akvarier af mange, som aktiviteter de laver sammen med børnene.

De fleste taler også om, at de lader børnene få legeaftaler med jævnaldrende, for at understøtte deres sociale kompetencer og for at understøtte deres muligheder for at danne venskaber udenfor familien. De interviewede plejefamilier er primært bosat i huse i middelstore provinsbyer eller bor helt ude på landet på gårde eller nedlagte husmandssteder og flere har dyr. Adspurgt til hvordan plejeforældrene støtter op om børnenes sproglige udvikling kan flere forhold nævnes som værende fremtrædende i før-interviewene. Mange fremhæver de daglige og hyppige samtaler med barnet ud fra deres lokale omverden, som et væsentligt bidrag til udvikling af barnets sprog:

” Vi snakker meget med hende, om alting og det vil hun gerne – det behøves ikke være gennem en bog, så hvis vi går en tur, så snakker vi om naturen og det vi ser. Vi har nyligt haft mange store maskiner omkring vores hus grundet noget kloak arbejde, jamen så er min mand jo gået rundt med hende derude og har talt med hende om hver eneste maskine og om hvad den hed og hvilken funktion den havde. Det var noget der virkelig interesserede hende og hvis du griber et barn der hvor det har interesse, så får det noget ud af det (..) Vi snakker farver og vi snakker former og det har hun fuldstændigt styr på, f.eks. hvad der er rundt og hvad der er firkantet osv., vi snakker om lillesøster der er syg og ligger på hospitalet. Spil og den slags det vil hun også gerne”.

Andre plejemødre lægger vægt på, at de sætter ord på hverdagens begivenheder og gang i situationer hvor barnet inddrages i praktiske begivenheder i hjemmet. En plejemor fortæller, at deres børn i høj grad lærer sprog gennem hverdagsaktiviteter som f.eks. rengøring:

” Vi går meget ind for at vi hjælper hinanden og de er med til alting herhjemme og vi forklarer samtidig hvad vi gør. Vi får nogle gange at vide at vi har lidt gammeldage børn, men vi vil rigtig gerne være sammen med dem og lave ting med dem i hverdagen. Det kan være praktiske ting som f.eks. gør vi rent jamen så får alle en klud og vi går og tørrer af og der er ikke noget børn elsker mere end at få lov til at være med og være nyttige og lave det vi andre laver....Mad er Sonja helt vild glad for at være med til at lave, at stå og snitte og skrælle og...ja, de laver meget det som vi laver.”

Nogle plejeforældre bor på landet og bruger naturen meget sammen med deres børn. De opholder sig hyppigt ude, hvor børnene f.eks. lærer om dyrene på gården. Her sættes der ord på det de finder i naturen og det kan også være via besøg i skov eller på strand: *”vi er jo meget ved stranden hvor vi leger meget med de ting der findes her og taler om hvad de forskellige ting hedder”.*

Opsamling

Gennemgangen ovenfor viser, at plejeforældreopgaven i mange tilfælde er forbundet med en tro på at man kan gøre en forskel for barnets læring, udvikling og trivsel²². Interviewene giver videre indtryk af, at mange af plejeforældrene opererer ud fra forståelse af, at deres opgave er at understøtte barnets trivsel og udvikling i bred forstand – heraf ønsket om at bidrage til dannelsen af det en plejemor kalder *”det hele barn”*. Plejeforældrene peger på, at trivsel og læring følges ad og begge dele er vigtigt at understøtte. Flere er opmærksomme på hvordan de kan bidrage til barnets læring og taler om flere forskellige typer af læringssituationer i hverdagen. Nogle ser ud til at vægte boglig viden lidt højere end andre, nogle er mere fokuserede på praktiske eller kreative aktiviteter. Besøgene i plejeforældrenes hjem ved interview gav adgang til observationer af deres hjem og faciliteter. Plejeforældrenes fortællinger om de aktiviteter de laver sammen med børnene, peger sammen med disse desuden på, at mange har rammer til rådighed i hjemmet, som giver mulighed for at tilbyde børnene et forholdsvis rigt hjemmelæringsmiljø. I det følgende empiri- og analyseafsnit går analysen mere i dybden med temaet *”motivation”*. Børn og voksnes motivation er et væsentligt emne at interessere sig for, da det er nærliggende at antage, at motivation har betydning for den indstilling de går til deltagelse i READ med.

2. Motivation for læsning hos børn og voksne.

Det næste analyseafsnit handler om plejeforældrenes oplevelser og perspektiver på motivation hos voksne og hos børn ift. læsning med udgangspunkt i før-interviewene. Hvad motiverer plejeforældrene til at deltage i og tilmelde sig READ og hvad håber de på at få ud af forløbet? Hvordan oplever de børnenes motivation? Hvad kan læsning bidrage til i hverdagen og hvilken betydning har læsning for hhv. børn og voksne?

Adspurgte til plejeforældrenes motivation for højtlesning peger flere på forskellige motivationer for at læse for deres plejebørn. Først og fremmest er læsning en praksis som ser ud til at være kulturelt forankret forstået på den måde, at flere plejeforældre fortæller, at de selv blev læst for som børn af egne forældre. Den samværsform og de kvaliteter de oplever forbundet med læsning, har mange videregivet til egne biologiske børn, fortæller de, som en naturlig del af deres samvær med dem. En del plejeforældre beretter i den forbindelse om at have et mindre *”børnebibliotek”* stående i huset fra da deres egne børn var små og det er i høj grad herfra de finder de bøger, som de læser højt for plejebørnene. Andre plejemødre oplyser, at de benytter biblioteket til lån af de bøger, de læser for plejebarnet i hjemmet.

Motivation for deltagelse i READ projektet - At give læseglæden videre

Plejeforældrene bliver i før-interviewene spurgt til hvad læsning betyder for dem og de bliver spurgt om hvorfor de ønsker at deltage i READ forløbet. En plejemor fortæller:

”Det der motiverer mig til at læse med børnene, det tror jeg er, at jeg selv har været enormt glad for bøger. Og jeg ved hvad de kan. Og hvordan man kan blive slugt ind i sådan en. Og det vil jeg rigtig gerne give videre. Glæden ved at fordybe sig i en god bog. Og så tænker jeg, at der ligger en masse værdifuld viden i en masse bøger. Så hvis jeg kan give dem nøglen til det univers... Det er jo lidt ligesom man kan sidde og gå ind i en god film.... Og det er det, det vil jeg rigtig, rigtig gerne give mine børn.”

²² Flere giver indtryk af en tænkning og et syn på egen rolle som er i overensstemmelse med et såkaldt *”growth mindset”*.

Glæden ved læsning og fordybelse er en kvalitet som flere plejemødre taler om, som nogle erfaringer og erkendelser de gerne vil bidrage til at give videre til egne børn og plejebørn. En anden plejemor formulerer det således:

"Jeg har altid selv læst meget. Som barn læste jeg flere bøger om ugen, som ung var det Hitchcock og den slags. Det var en fornøjelse for mig og fantastisk at fordybe sig i en fortælling og et univers. Læseglæde er noget jeg gerne vil give dem"

Læseglæde og læselyst er en faktor som flere nævner som betydningsfuld og som også kædes sammen med motivation. Flere plejemødre er optagede af hvordan de kan skabe læseglæde eller fastholde den læseglæde, der allerede er sået hos børnene. De håber på, at READ vil bidrage positivt hertil.

Ønsker om ny inspiration og læsemetoder til højtlesning

Flere plejemødre oplyser i før-interviewene, at de ønsker at deltage i READ for at få ny inspiration til hvordan de kan læse for deres børn og styrke deres læring.

Enkelte har stiftet bekendtskab med dialogisk læsning før igennem deres tidligere ansættelse i f.eks. vuggestue eller børnehave, men flertallet har ikke og de fortæller, at de, når de læser en bog for deres barn, typisk lægger vægt på at læse bogen fra a-z, hvor deres udgangspunktet er, at de læser med henblik på at få læst bogen færdig, medmindre den er meget lang. Barnet forventes at lytte efter og dialoger nedtones til fordel for at sikre at bogen bliver læst færdig. Disse plejemødre er nysgerrige på om deltagelse i et READ forløb kan give dem ny inspiration til hvordan de kan etablere andre gode læse situationer med deres plejebarn. En plejemor fortæller:

"jamen det er jo helt almindelig højtlesning vi laver og det var også derfor, at jeg tænkte, at det her kursus kunne være megagodt for jeg læser jo bare højt af en bog fra start til slut og det er så det. Og det er tit den samme bog fra punktum til punktum. Der mangler noget ny inspiration til mig her i forhold til læsning."

Plejemoren oplyser, at hun kan have svært ved at fastholde sin plejedatter i læsningen. Hun oplever blandt andet, at hendes barn har det vanskeligt med voksenstyrede aktiviteter, som hun passivt forventes at indgå i. Plejemoren håber derfor på at få inspiration til at gøre læsningen mere levende og spændende for barnet at være med i. Andre plejemødre oplyser, at de håber på at kunne øge deres børns motivation for læsning via nye tilgange og forslag til ny litteratur.

Barnet motiveres af læsesituationer som giver adgang til nærvær og hygge.

Adspurgte til hvad det er plejemødrene oplever børnene holder af ved læsningen fremhæves især kvaliteterne ved det nære samspil mellem barn og voksen

"Jeg tror faktisk det er samværet der motiverer hende. Det er jeg ret sikker på. Jeg synes, at det falder hun fuldstændig ind i. Altså hun er meget fysisk med os, så på den måde er det ikke et problem for hende at være i, hun vil rigtig gerne krammes, sidde og pusse, sådan... men hun falder sådan fuldstændig ind fysisk når man sidder og læser, ligesom når man sidder og ser en god film eller noget, ikke. Nærhed. Det tror jeg næsten spiller den største rolle."

En anden plejemor fortæller i tråd hermed:

"Og så kan han faktisk godt, noget han rigtig godt kan lide, det er den her, du-og-jeg tid, når vi er oppe ovenpå og han bare kan ligge der inden han skal i seng, og falde til ro. Det er en dejlig måde, at falde til ro på."

Den fysiske kontakt mellem barn og voksen, der udmøntes i varme, at holde om og af hinanden, der også kan opleves som en bekræftelse af relationen er en helt essentiel kvalitet ved læsesituationen, ifølge plejemødrene ovenfor. Derudover spiller det også en rolle for barnets motivation at:

"Hun synes at boguniverset er spændende. Altså det er også noget jeg oplever, at hun kan referere til en bog på andre tidspunkter, med sjove historier "ej kan du huske det vi læste?"

En anden plejemor peger ligeledes på at:

"Nærvær, det er det der er til stede i den gode læsesituation. Og så det her med, jeg føler faktisk der skabes sådan en lidt intim stemning. Sådan en boble, hvor man bare er i, hvor alt andet, alle andre lyde de faktisk lukkes ude, og man føler det her intense nærvær. Det er det jeg føler, der gør en god læsesituation. For så er der fokus på det, det handler om for hende og mig."

En fælles oplevelse i et skærmet rum, hvor den voksne og barnet retter deres opmærksomhed mod et fælles tredje i en tilstand af nærvær og fordybelse, er det, der ifølge flere plejemødre kendetegner en god læsestund og det er det barnet holder af ved læsningen. Samtidig med at læsesituation ser ud til at kunne bekræfte relationen mellem barn og voksen via én til én tid og fysisk kontakt ser det også ud til at have betydning for barnets motivation og læseglæde, at de bøger der læses, er spændende, sjove eller interessante. Flere plejemødre omtaler dette som essentielt. Læsningen skal give mening og tilføre nærværet oplevelser af kvalitet. Flere beretter om at børnene periodisk har yndlingsbøger og vælger den samme bog dag efter dag.

Læsning øger koncentrationen og styrker sproget

Flere af plejemødrene taler også om andre motivationer end glæden ved læsning og fordybelse, som styrende faktor for deres motivation for deltagelse i READ. Det drejer sig om flere forskellige "afledte effekter" af selve læsningen, som sker uden at vi nødvendigvis tænker meget over det. Én plejemor peger f.eks. på vigtigheden af at børnene via læsningen øger deres koncentrationsevner og at disse evner kan gavne barnet på et senere tidspunkt når det skal gå i skole:

"Og så samtidigt så tænker jeg også på, at det der med at opleve at kunne koncentrere sig og være fokuseret, det vil kunne hjælpe skolemæssigt. Så de bliver mere, fx at Lise at hun bliver mere parat til at gå i skole. Og at Lise måske lærer at koncentrere sig lidt længere end de her tre-fire minutter. Det ville være fantastisk."

Flere af de andre plejemødre omtaler også læsningens mere eller mindre synlige egenskaber i forhold til at understøtte børnenes kommende skolegang. De forklarer, at skolen jo kræver, at barnet kan lytte efter forklaringer og beskeder eller vente på sin tur og det kan læsning understøtte. Desuden kan læsning styrke børnenes ordforråd og sprogforståelse hvilket især plejeforældre med sprogligt udfordrede børn fremhæver som vigtigt. En plejemor lægger således vægt på, at hendes plejedatter er sprogligt udfordret, hvorfor hun gerne vil gøre andet og mere for at understøtte barnets sproglige udvikling. Her ser hun READ forløbet som et kærkomment initiativ, som hun gerne vil være en del af:

"Altså Johanne har haft sådan lidt sproglige udfordringer – hun har været lidt bagud sprogligt hvilket også var en af grundene til at jeg tænkte at det her var så oplagt. Jeg godt ved at den måde jeg læser historier højt på, det er fint, det har aldrig været noget problem i forhold til de andre børn vi har haft og heller ikke i forhold til Johanne, men kan man lære noget nyt der kan understøtte hende så vil det være godt og netop

også fordi hun jo er lidt udfordret på det sproglige så er det jo en fantastisk chance, at få lov til at være i det her.”

En anden plejemor peger ligeledes på ønsket om at tilegne sig ny kompetencer i forhold til at understøtte sit plejebarns sproglige udvikling. Andre plejemødre som ser at deres plejebørn har samme udfordringer, giver udtryk for lignende synspunkter, mens de, der oplever, at deres børn er sprogligt godt med, ser ud til at motiveres lidt bredere af ønsker om at få ny inspiration til læsning og ny viden f.eks. til valg af bøger.

Læsning kan give ro i kroppen....

Nogle plejemødre er opmærksomme på at læsning, udover at bidrage med nærvær, én til én tid og sproglig udvikling, også kan bruges til at skabe ro i kroppen hos barnet. En plejemor fortæller:

”Og det er også en rigtig god måde – hun er en pige som meget let ryger op i høj arousal, og det at læse og sidde sammen, altså man skal lige vise hende tilrette, for ellers så kan hun godt løbe rundt, men når man så lige har vist hende, at det er sådan vi gør, og du skal lige have en pude på benene, og en arm omkring, så er det også en rigtig god måde for hende til at lave noget sammen, som er helt roligt, og ja, så det bruger jeg meget. Altså det at læse det er også et pædagogisk redskab for mig til at skabe ro hos hende.”

Flere andre plejemødre fortæller også om uro og om at deres plejebarn kan have svært ved at sidde stille og her kan det at læse en bog, hvor man sidder tæt sammen evt. ved at holde rundt om barnet være en vej ud ad flere veje til at skabe ro. Læsning bliver her brugt som et ’pædagogisk værktøj’, der kan skabe ro i rummet, i og omkring barnet.

Opsamling

Plejeforældrenes tro på og erfaringer med at støtten de yder kan hjælpe barnet i positiv udvikling ser ud til at være en tilgang de bærer med sig ind i READ- forløbet, hvor de tilmelder sig forløbet ud fra en tro på at de kan gøre mere end de allerede gør for at understøtte børnenes sproglige udvikling. Plejeforældrene giver udtryk for flere forskellige motivationer for at læse højt for deres plejebørn og for at deltage i READ projektet. Flere tager udgangspunkt i deres egne positive erfaringer med at læse, hvor begrebet ”læseglyde” nævnes af flere. Oplevelsen af at fordybe sig i en spændende historie er noget flere gerne vil give videre til deres børn og plejebørn, som en kvalitet i sig selv.

Nogle nævner også bøger som kilde til viden og desuden nævnes, at bøger kan udvide sproget med mange ny begreber og ord. De plejeforældre, der har børn boende med sprogsværligheder er især optagede af at være med i READ for at bidrage til at understøtte deres plejebørns sprog. Et bedre sprog hos barnet kan støtte barnets deltagelse i sociale samspil og også skabe et bedre udgangspunkt for fremtidig skolegang. En plejemor har erfaringer med at bruge højtlesning som et pædagogisk redskab til at skabe ro i kroppen hos barnet. Denne plejemor har et barn der er meget aktivt og uroligt og har svært ved at koncentrere sig. Endeligt nævnes højtlesning som en god mulighed for at komme tæt på barnet, at give omsorg og opleve nærvær. Flere plejemødre fortæller, at de oplever, at nærværet og samværet omkring højtlesning er det der især er drivkraften for læselyst og motivation hos deres plejebørn. Plejemødrenes egen mulighed for at lære nyt, som kan understøtte deres plejebørns læring nævnes også. Den følgende empiri -og analyse gennemgang beskæftiger sig med plejeforældrenes vaner og praksis i forhold til højtlesning for børnene.

3. Praksis omkring højtlesning

Nedenfor sættes fokus på læsepraksis og syn på læsning ude i plejefamilierne med udgangspunkt i plejeforældrenes fortællinger herom. Gennemgangen af empirien falder denne gang i to dele – *en før og en efter del*, hvorfor vi får viden om plejeforældrenes læsepraksis før og efter deres deltagelse i READ.

Praksis omkring højtlesning før deltagelse i READ

Før-interviewene har til formål at afdække plejeforældrenes syn på læsning og læsevaner med børnene før READ forløbet gik i gang. Højtlesning af bøger nævnes i flertallet af interviewene som en vigtig hverdagsaktivitet og 12 af de 15 interviewede plejefamilier fortæller, at de læser højt dagligt for deres plejebørn. Det kan således fastslås, at en væsentlig andel af de interviewede plejeforældre har højtlesning som en etableret del af deres hverdagspraksis.²³

Læsning som aften ritual

Mange fortæller, at de læser højt i forbindelse med at barnet lægges i seng om aftenen. Før-interviewene afspejler således at højtlesning af bøger i mange hjem er en naturlig del af hverdagspraksis. En plejemor fortæller:

”Det er godnathistorier, vi læser. Og det foregår sådan, at vi går ind med hver sit barn, fordi ellers er der også ballade. Så vi læser for hver sin, og de får selv lov at vælge, hvad der skal læses. Så det kan være fra HC Andersen, Rasmus Klump eller pixi-bøger. Lige hvad der lige er den dag. Totte-bøger, jeg kan godt se, at nogle af dem er lidt babyagtige, men de vil stadig gerne høre dem. Og det er jo stadigvæk også forskellen, man skal huske mellem de to drenge, der er to år. Så den yngste vil jo stadigvæk gerne have dem, der har former og farver. De går meget op i at kunne gentage det, der er i bogen.”

En anden plejemor fortæller, at aftenlæsning foregår på den samme måde hver dag og er en naturlig del af dagens struktur, som barnet værdsætter meget:

”Så det skal være ligesom hvor at han, og det er også derfor, at det er sådan rutine, at komme op i seng, han vælger bogen, og det er altid Rasmus Klump. Jeg har prøvet at gå videre og vælge andre bøger, men det er vi ikke klar til endnu, så bliver det bare en dum godnatseance. Og så går vi op i sengen, og så sidder jeg på en stol ved siden af, og han sidder og peger og kigger, og vi læser, og det fungerer rigtig fint. Og så læser vi det der kapitel i bogen færdig, og ni ud af ti gange, så er det Rasmus klumps bog om trafik, det er kun hvis jeg hurtigt får slået op på noget andet og sagt: uh se her, så kan vi prøve en ny ikke. Men det der, og der spørger vi jo ind til farverne og til billederne og vi taler om lette trafikregler, det synes han er så spændende.”

Plejemoren ovenfor fortæller videre, at hendes plejesøn i hovedreglen vælger den samme bog igen og igen. Mange plejemødre fortæller om denne erfaring og flere giver udtryk for at de personligt kan blive trætte af gentagelserne. Men børnene er glade for gentagelserne og det er en erfaring på tværs af interviewene, at børnene kan blive meget kede af det hvis godnat læsningen udebliver. Desuden er det vigtigt, erfarer plejemødrene, at barnet får lov til at vælge den bog der skal læses. Hvis den voksne negligerer dette, kan læsningen bryde sammen:

²³ I hvor høj grad plejeforældre som målgruppe læser højt for deres plejebørn helt generelt kan kun besvares via de data, som Århus universitet har generet via spørgeskema. Her viser svarene, at en høj andel af plejeforældrene i forvejen læser dagligt, hvilket understøttes af de kvalitative data. Se ”Hovedkonklusioner fra forskningsprojektet READ i plejefamilier” (Bleses, Klyvø, Willemsen og Boisen, 2022)

”Men det er jo også det igen, at så er der ikke struktur på, hvis ikke han får det han plejer. Det skal være som det plejer og han bliver sur og tvær hvis ikke han får det sådan.”

Selvom godnat læsning om aftenen før sengetid ser ud til at være den hyppigste form for læsning, er der også flere plejemødre, som beretter, at de læser om eftermiddagen eller om morgenen, hvis barnet efterspørger det eller de selv får lyst. En plejemor oplyser, at hun har en kasse med bøger på badeværelset, så der kan kigges i bog under toiletbesøg. Denne plejemor har også en lille kuffert med pixibøger med til rejsen eller busturen. En anden plejemor har et barn, der vågner meget tidligt om morgenen og hun vælger ofte at læse bøger for barnet i de tidlige morgentimer.

Flowbaseret, rekreativ højtlesning - gensidig indlevelse og stille fordybelse

Nogle plejemødre oplever, at deres plejebarn er særligt glad for læsning, der giver plads til dyb indlevelse og fordybelse og det er den tilgang de primært benytter, når de læser højt for deres plejebørn. En plejemor fortæller:

”jamen læsesituationen skal jo være hyggelig og er jo hyggelig og så synes jeg at man får lukket dagen ned på sådan en rolig og afdæmpet måde og hun er jo selv smadder god til den situation. Hun er ikke én der råber og skriger og hopper vildt rundt. Hun bliver badet og gjort i stand og bliver puttet ind og så kommer vi jo og læser en bog, mens hun falder ned og bare lytter og indlever sig..... uden megen snak. Og så synger vi en stille sang måske bagefter.”

En anden plejemor supplerer:

”hun bryder sig ikke så meget om det der, som hun selv kalder ’snakke-læsning’. Når vi skal læse en historie, så skal vi læse en historie og så skal vi ikke snakke om tingene lige dér. Når vi sidder og læser i en bog, så sidder vi jo bare sammen og så læser jeg bogen og hun sidder lige så stille og lytter. Sådan er det bare.

Det handler ifølge plejemoren videre om muligheder for fordybelse og om ikke at blive afbrudt i sit behov for at opnå denne tilstand:

”For det at sidde og lytte til en historie er jo også, at indleve sig i en fortælling. Altså at få en oplevelse på en måde som, den her dialogiske måde, det er jo så bare en anden måde, fordi den kan måske forstyrre hendes oplevelse lidt, oplever jeg. Hun bliver irriteret, når jeg spørger, hvad er det for en et eller andet fra historien ikke. Det gider hun ikke. Fordi så kan hun ikke lige holde sammen på eventyret ikke. Det er faktisk forstyrrende.”

Plejemoren ovenfor peger på, at plejedatteren i enkelte læsesituationer gerne vil dialogen undervejs, men det er primært hvis hun spørger til et ord hun ikke forstår. Ved læsning af skønlitteratur er fordybelsen i højsædet. Hvis det derimod drejer sig om mere faktuelle bøger, som hun også er glad for, så vil hun gerne snakke. Her falder dialogerne mere naturligt, idet bøgerne om fakta i højere grad lægger op til samtaler om det faktuelle, oplever plejemoren.

Med udgangspunkt i plejeforældrenes fortællinger i før-interviewene er der flere der ser ud til at anvende en læsestrategi man kunne kalde ”flowbaseret, rekreativ læsning”²⁴ hvis omdrejningspunkt er indlevelsen i

²⁴ Jeg henter inspiration til min udvikling af begrebet ”flowbaseret, rekreativ læsning” flere steder fra. Dels fra lektor Marianne Eskebæk Larsens begreb ”rekreativ læsning”, som dækker over fritidslæsning baseret på hygge og afslapning. Larsen benytter

den gode historie. Her er læseoplevelsen og handlingsforløbet i bogen i fokus. Barnet og den voksne vil typisk ikke kommunikere meget under højt-læsningen medmindre der opstår uforståeligheder i teksten, som barn eller voksen oplever et behov for at få forklaret. Den fælles indlevelse i historiens gang er i centrum for læseoplevelsen og er stærkt medkonstituerende for den gode oplevelse og dermed for motivation for læsning. En plejemor sidestiller oplevelsen med at *"se en god film, som man kan være helt opslugt af og helst ikke vil forstyrres i"*.

Flere fortæller, at de især læser højt om aftenen og at denne måde at læse på er rigtig god da. Den kan give *'ro i kroppen'* og mulighed for at *'lukke dagen ned'* på en stille og rolig måde.

Vi har ikke rigtig så meget tradition for læsning

Enkelte af de interviewede familier oplyser i *før* - interviewene, at de i mindre grad har tradition for læsning i deres familie. En plejemor fortæller:

"Her i huset er man nok mere til det kreative end at sidde og læse. Det må jeg sige, men der bliver også læst, det synes jeg. Men vi læser ikke meget og mange timer, det ligger ikke til os og det har vi aldrig gjort og det har jo noget med vores kultur at gøre, altså sådan er vi voksne jo heller ikke selv."

Plejemoren ovenfor fortæller videre, at de i familien er meget sammen udenfor også om praktiske gøremål. De læser ind i mellem for barnet, men primært på barnets eget initiativ og ikke som en struktureret del af hverdagen. Derudover oplyser hun, at en anden faktor end *'kultur'* også er medvirkende til at de ikke læser:

"Man kan sige, vores andre børn de er lidt større, de får godnathistorie, hvor... . Men nej, det er lige når, det sådan lige er.... Jeg tror også.. jeg ved ikke, om det måske er fordi vi ubevidst har tænkt, at hun var for lille eller sådan til læsning. Fordi de andre børn er jo noget større."

Plejemoren ovenfor oplyser, at alder kan have betydning for at de ikke læser højt for det yngste plejebarn, idet de vurderer, at barnet der på interviewtidspunktet er 3 år gammelt, er for lille. Desuden har de 4 børn i familien i forskellige aldre og hverdagens logistik omkring de 4 børn med forskellige behov betyder, at læsning må *"puttes ind i programmet, når det lige kan lade sig gøre"* og det kan ofte være svært at finde tid hertil, oplyser plejemoren. En anden plejemor oplyser også, at manglende tid er en faktor som kan spille ind i hverdagen og tidsmangel gør, at de ikke så hyppigt får læst, som hun gerne ville. I deres familie har de ét barn i pleje, men da begge voksne er fuldtids-udearbejdende har familien en *"stram tidsplan"* i hverdagen. Hvis de oplever at have tid, så læser de for plejedatteren eller hvis hun selv kommer og ønsker at få læst kan

begrebet i sin artikel "Diskussion af børnelitteraturens rolle i dagtilbud," 2016. Jeg mener imidlertid ikke, at begrebet er helt fyldestgørende i forhold til den læsemåde, som jeg finder at plejemødrene benytter. Jeg tilføjer derfor begrebet "flow", som jeg mener i højere grad rummer den type højt-læsning, de anvender, når de ikke laver dialogisk læsning. Om "flow" begrebet står der følgende i Wikipedia: **Flow** begrebet kan defineres som en tilstand af selvforglemmende opslugthed af en aktivitet, der fuldstændig lægger beslag på individets opmærksomhed og giver en fornemmelse af uanstrengt og spontant at kunne styre. Oplevelsen er ofte forbundet med at glemme tid og sted og med en intens følelse af mening, tilfredshed og styrke (...). Det var psykologen og 'Flow-pioneren' Mihaly Csikszentmihalyi, der i 1990 definerede begrebet flow således:

"Flow er en mental tilstand i hvilken personen er fuldstændig opslugt i det vedkommende beskæftiger sig med. Det er karakteriseret som en fornemmelse af et energifyldt fokus, fuld involvering og succes med den igangværende aktivitet."

Mihaly Csikszentmihalyi er i dag professor ved Claremont Graduate University. Han er også direktør for Center for Livskvalitet, der er en non-profit research-institut, der forsker i områder inden for positiv psykologi, fx i menneskelige styrker, som optimisme, kreativitet, nysgerrighed, motivation og ansvarlighed. (Kilde: wikipedia).

de prioritere det, men hvis de ikke har tid, "så må det vente". De har ikke tradition for godnat læsning, fortæller hun.

Når barnet ikke synes interesseret i læsning og hellere vil noget andet

Én plejemor oplyser, at hendes plejesøn er et fysisk aktivt barn, hvis interesser går i andre retninger end at sidde stille og høre en bog:

"Jeg vil sige ift. læsning, at han er ikke et barn der har nemt ved at sidde stille med en bog. Han er en dreng, som gerne vil være aktiv og som er meget dygtig til at bruge sin krop og som gerne vil bruge sin krop meget. Han har længe kørt på en tohjulet cykel og han løber på løbehjul og hopper i trampolin. Han er ikke den der har lyst til at sidde stille, men jeg synes alligevel det begynder at komme – han sidder f.eks. med en malebog og kan lide at farvelægge og kan sidde en halv time og koncentrere sig om det nogle gange. Men at læse højt fra en bog har vi endnu ikke gjort meget i – til min store sorg jo – men det har jeg måtte erkende at det er bare ikke han endnu. Men det kommer, tror jeg ..."

Plejemoren fortæller, at hun tror, at hendes plejesøn på et senere tidspunkt vil blive klar til at høre bøger, men lige nu er hans udvikling og fokus meget på det aktive og den fysiske udfoldelse. I flere af interviewene ser barnets motivation eller mangel på samme ud til at spille en rolle for om der læses og i hvor høj grad der læses.

Praksis omkring højt-læsning efter deltagelse i READ.

Nedenfor følger et indblik i plejeforældrenes fortællinger om læsepraksis og læsevaner med udgangspunkt i perspektiverne fra efter-interviewene, det vil sige, at fremstillingen giver indblik i de erfaringer, som plejeforældrene har gjort sig med læsning i regi af READ forløbet.

At lære en ny metode kræver øvelse

Nogle plejemødre reflekterer over, hvordan det, at tilegne sig en ny læsemetode kræver øvelse, hvor kunsten er at bevæge sig væk fra en skematisk læsning, der nemt kan opstå, når man som voksen er optaget af at lære nyt og "gøre tingene på den rigtige måde":

"Og så i starten der, for det er jo en hel ny måde for mig at læse på, der havde jeg meget de her skabeloner i baghovedet. Så kan vi starte med forsiden og hvad det hedder og titel og der er også en forfatter, sådan meget slavisk udgangspunkt i skabelonen. Men nu bliver det mere, hvis der er en periode, hvor, f.eks. Hanna hun er helt vild med sommerfugle lige nu, så er det måske bare lige sommerfuglene, der er i den bog, vi tager udgangspunkt i, men i form af den dialogiske læsning. Så det er blevet et mere naturligt redskab at bruge, end for noget der er ligesom en arbejdsmetode, der skal følges slavisk fra punkt ét til punkt ti. Og det fungerer nu rigtig godt."

Plejemoren ovenfor fortæller videre, at hun bruger metoden på sin egen måde og har gjort sig fri af den inspirationsguide, som hun i første omgang var meget optaget af at følge. Denne 'frigørelse' er nødvendig, hvis man skal lykkes med at etablere en hyggelig og meningsfuld læsestund og det synes hun i høj grad er lykkedes. Om tid og sted for læsningen fortæller hun:

"Vi har et sted, hvor vi sidder og læser, vi har en sofa, hvor vi altid sidder og læser. Den står ikke hvor der er et fjernsyn eller andre ting, den står for sig selv, sådan ved et vindue. Og der har vi nogle bøger liggende. (..) Det er især om eftermiddagene vi læser. Om aftenen er hun tit mere til en sang bare end en hel historie,

fordi hun er for træt. Men om eftermiddagen er det så typisk når de er kommet hjem fra børnehave og skole. Eller i weekenden kan det være på alle mulige tidspunkter."

Nogle plejeforældre fortæller, at de i starten sad med den tilsendte inspirationsguide foran sig, men relativt hurtigt havde de fanget metodikken og kunne løsrive sig fra inspirationsguiden og gøre metoden til deres egen. Denne proces kræver, oplever flere, at man prøver sig frem og afstemmer sig i forhold til barnet. Det er her vigtigt, at man bruger guiden som inspiration og ikke som en "*brugermanual*" - i så fald kan læse situationen blive mekanisk og stiv. En plejemor konstaterer, ved nærmere kig på inspirationsguiden, at den ikke rummer en entydig fremgangsmåde, men nærmere nogle forslag til åbne HV-spørgsmål, man kan stille barnet før, under eller efter læsningen af bogen og her kan man som voksen selv styre, hvor meget eller lidt dialog man oplever, giver mening at lægge op til. Flere giver også udtryk for, at den i bopakken vedlagte én sides guide til brug ved dialogisk læsning var god som inspiration at læne sig op ad til en start.

Ny inspiration til læsemetoder via forløb med dialogisk læsning

Efter interviewene giver indtryk af, at de plejeforældre der allerede før deltagelsen i READ forløbet læste godnathistorier for deres børn, har valgt at fastholde deres gode ritualer omkring godnat læsning. Nogle læser som de hidtil har gjort, mens andre beskriver, at de gennem forløbet med READ er blevet inspirerede af de dialogiske principper og at disse i højere grad er blevet en del af læsepraksis hver gang de læser - også om aftenen. En plejemor fortæller:

"Jamen en god læsestund det er jo når vi har en bog, og det kan jo være denne her ovre, hvor jeg virkelig, hvor jeg fortæller lidt og så fortæller han jo faktisk resten ikke også. Hvor jeg sådan tænker, ej det har han bare fået noget ud af. Det synes jeg jo er rart, at høre at han faktisk kan fortælle eller genfortælle bogen med egne ord. Han kan jo fortælle bogen nærmest ordret. Og han synes det er sjovt. Hvor jeg tænker, at det er nogle gode kompetencer han har, for det giver jo mig et fingerpeg om, at det jo forhåbentligt også kan fortsætte i skolen i fremtiden. På den måde med at han kan huske nogle ting..."

Plejemoren ovenfor oplyser videre, at hun altid har læst højt, men tidligere ikke var så opmærksom på at tale med barnet om det der blev læst, før, under og/eller efter læsning. Hendes plejesøn har altid været glad for at få læst højt og interessen er nu blevet større med den dialogiske læsning, da han motiveres af at være med f.eks. når hun giver plads til at han kan genfortælle det læste eller når de taler om ting i barnets liv og hverdag som refererer til bogens handling. Hun supplerer med at også hun som voksen har lært noget af det kursus hun deltog i om metoden:

"Vi har lært, at det er jo ikke bare oplæsning. Vi har lært at kigge lidt mere på det og vi har lært at inddrage hele bogen noget mere. Både med forside og forfatter og bogstaver og det store hus... vi er blevet meget mere opmærksomme på, jamen hvordan er det så vi gør det, får inddraget ham meget mere. Så det har helt sikkert været godt. Det kan jeg kun anbefale andre til at være med til."

Samtaler om forside, bagside, forfatter og illustratør er også noget som en del andre plejemødre har taget til sig og finder sjovt at tale med deres plejebørn om:

"Altså vi snakker jo om det der falder naturligt undervejs og de ting han vil snakke om, men der kommer stille og roligt nye ting ind f.eks. snakker vi om forside, bagside og hvem har tegnet billederne og hvem har skrevet bogen? Her vi lærer her noget nyt og det har jeg i hvert fald aldrig talt med ham om før vi gik ind i det her. Man kan altid selv blive klogere."

Dermed ser selve *måden* plejeforældrene læser på blevet anderledes end den var, før de kom med i READ forløbet og det har fået indflydelse på selve læsesituationen med barnet. Her oplever flere, at barnet i højere grad, via de dialogiske principper, bliver inddraget i samtaler om det læste.

Højtlæsning baseret på dialogisk læsning, aktiv inddragelse og demokratisk dannelse?

Den højtlæsningsstrategi som plejeforældrene især refererer til i *efter- interviewene*, er den som kaldes 'dialogisk læsning'²⁵. Denne læsestrategi er udgangspunktet for igangsættelsen af projektet READ i plejefamilier og det er den metode, som plejeforældrene har gjort sig erfaringer med at bruge i READ-forløbet. Interviewene giver indtryk af, at læsesituationer hvor metoden er i centrum, på linje med den flowbaserede, rekreative læsestrategi, også kan generere én til én oplevelser (en plejemor formulerer det som "*du og jeg tid*"), nærvær og hygge. Men i modsætning til den flowbaserede, rekreative læsning, som mange er bekendte med i forvejen, er læsesituationen i dialogisk læsning mere kendetegnet ved en aktiv involvering af barnet gennem dialoger med den voksne. Denne aktive involvering kan være særligt underholdende, spændende og medskaber af den gode læsesituation for en del børn. Flere fortæller, at deres plejebarn er særligt fornøjet og engageret under læsningen af bøger, når de involveres aktivt undervejs og selv oplever at spille en rolle. En plejemor fortæller:

"Altså, han kan godt lide, når det er sjovt. Når der er noget, der er sjovt og når han er i fokus, det kan han også rigtig, rigtig godt lide. Han stiller spørgsmål eller svarer på spørgsmål som bogen stiller"

Flere andre plejemødre omtaler den aktive involvering af barnet, som medkonstituerende for barnets læseglæde og motivation. Men involveringen af barnet kan også åbne for fantasi og fortællevirksomhed hos barnet:

"Hvad kan vi se på billederne, og hvad tror vi, det handler om? Nå men lad os så se hvad teksten handler om? At hun får en aktiv andel i historiefortællingen, det gør det også nemmere og sjovere. Hun spørger og giver jo udtryk for sine tanker undervejs og vi kan undre os sammen. På den måde føler hun, at hun også er en del af højtlæsningen... og vi kan også bygge videre på historien sammen"

En anden plejemor fortæller om lignende oplevelser i dialogiske læsescener med sin plejesøn:

"Vi går ind i sengen om aftenen og lægger os, og skal læse den her godnathistorie, hvor jeg læser, og så er det at han afbryder mig og stiller spørgsmål. Så svarer jeg, så snakker han, så siger han, jamen det kunne jo også være sådan og sådan, eller det kunne også tænkes det og det, og hvad nu hvis der var saftvand i den flaske på billedet der, hvad så? Eller hvad nu hvis der skete det her? Altså det er sådan noget, hvor han meget bruger sin fantasi. Og vi kan komme helt på afveje ikke og ud af alle mulige fantasispor og videredigtninger...."

Plejemoren oplever, hvordan bøgerne kan stimulere fantasien og barnets egen historiefortælling. Situationen kan ifølge plejemoren nærmest udgøre en form for leg, der kan stå på længe. Desuden kan barnets og den voksnes fælles videreførelser og fortolkninger ud fra bogens illustrationer rumme et

²⁵ Den dialogiske læsning som en metodisk tilgang til højtlæsning er tidligere i rapportens indledende kapitel 2 - her defineret med henvisning til den amerikanske udviklingspsykolog G.J. Whitehurst, der først har beskrevet dialogisk læsning. Læsningen tilsigter en sproglig inddragelse af barnet under læsningen med henblik på at styrke barnets sproglige formåen og ordforråd.

demokratisk potentiale: Dels udfordrer barnet bogens fortælling og handling, dels udveksler barnet og den voksne perspektiver på det læste. De diskuterer fortolkninger og barnet øver sig i selvstændigt at sætte ord på egne tanker, fortolkninger og fantasier.

En plejemor til en dreng, der snart bliver 5 år fortæller, at de primært læser om aftenen ved sengetid og hendes plejesøn er glad for læsning både med og uden dialoger:

"Han vil jo bare gerne læse, han synes det er spændende og han kan lide genfortællinger og han kan lide selv at fortælle og også høre om noget nyt. Altså han er nysgerrig. Om det er alderen der gør det ved jeg ikke, han vil gerne suge til sig og han mener jo, at han ikke kan gå i seng uden at have hørt en bog."

Plejemoren oplyser, at den dialogiske tilgang i hendes højtlesning konkret viser sig ved at de tænker mere over hvad det er de læser og de undrer sig sammen og stiller spørgsmål til det læste undervejs. De starter med at læse bogen igennem for at få styr på hvad det handler om. Bagefter bruger de i varierende grad tid på at tale om konkrete ord i bogen, kigge nærmere på hvad der gemmer sig under flapperne, hvis det er en flapbog. Plejemoren oplever, at den dialogiske læsemetode tilfredsstiller barnets nysgerrighed og videbegær og måske bidrager tilgangen også til at stimulere den yderligere?

Læsning peger både ud i verden og ind i os selv

Flere plejemødre reflekterer over hvad det er bøgerne og den dialogiske læsning særligt kan bidrage med i forhold til deres børns udvikling og læring. En plejemor oplever, at barnets verden og interesse for verden omkring sig har åbnet sig mere op via bøgerne:

"i starten da vi havde ham var det jo næsten kun bøger om biler han ville høre for det var det han havde været vant til at høre om alene. Men nu er hans verden jo blevet bredt så meget ud efter at vi er kommet i gang med at læse en masse andet og tale om en masse andet, det er bare så utrolig godt og har åbnet hans verden fuldstændigt. Nu er der andre begreber end "veje" og "biler."

Hun reflekterer videre over hvad det er bøger kan særligt i forhold til udvidelse af barnets sprog:

"bøgerne er jo rigtig gode til at komme med nye input, hvor man får nye ord på hele tiden også fordi forfatteren har et andet ordforråd end jeg og vælger måske at bruge lidt andre ord end jeg ville bruge om samme fænomen og på den måde udvides sproget jo markant. Vi snakker sådan set hele tiden, så han øver sig meget."

En anden plejemor fortæller, at hendes plejesøn, på baggrund af de dialoger de har om det læste, selv er blevet mere spørgende og hyppigt kræver svar hos hende på forskellige spørgsmål. Dette medfører, at også hun må søge svar andre steder på de spørgsmål, som hun ikke selv kender svaret på. Hun oplyser, at hun ofte bruger wikipedia, google og forskellige typer fagbøger som vej til at finde svar på sine plejebørns spørgsmål. Det som forløbet i særlig grad har bidraget til, er samtalerne om almene fænomener og omverden, oplever en plejemor:

"Og så det her med at, altså jeg har lært det der med at stille spørgsmål til teksten, men det her med at kunne snakke om noget, der ligger sådan...Endnu længere ude i verden. Det er faktisk noget, som jeg føler, det er noget jeg virkelig tager med mig fra det her projekt. Det der med den helt store snak, altså det blev bredt mere ud."

Flere plejemødre ser således ud til at være blevet særligt opmærksomme på hvordan bøger kan introducere barnet til verdens forskellige fænomener – bygge bro ud til verden.

Samtaler om følelser og empati

Men bøgerne kan også åbne for samtaler om barnets subjektive erfaringer omkring f.eks. følelser og kan spejle oplevelser og følelser hos barnet eller hjælpe barnet med at sætte ord på disse. En plejemor fortæller om hendes plejesøn, at han er begavet, men har vanskeligheder i forhold til empati og ved at forstå samspil med andre jævnaldrende. Kaster han f.eks. sand i hovedet på et andet barn har han svært ved at forstå, hvorfor barnet begynder at græde. Læsning af de af bøgerne i bogpakken, som omhandler socialt samspil og følelser har kunnet bidrage til at øge barnets forståelse for samspil og øge empatien:

”Jeg tænker, også det med følelserne. Det tænker jeg faktisk, at han begynder at få noget af det på plads. Og jeg tror, at det har noget at gøre med de dialoger vi har ift. bøger, hvor vi har kigget ansigter i bøger....se giraffen herhenne, der kan man faktisk godt se på dens øjne, når den er sådan lidt, den er ikke helt glad som de andre. Så det der med at gøre opmærksom på det her, med de der følelser hos sig selv og andre. Og bogen her med giraffen, den har kunnet fastholde ham. Den her, der synes han altså bare med den her giraf, der tror jeg han kunne mærke noget i sig selv, han har kunnet relatere”

En anden plejemor har gjort sig lignede erfaringer omkring børnenes muligheder for spejling ift. de sociale situationer der er på spil i nogle af bøgerne:

”Og så den her med monsteret, hvor den ene bliver holdt udenfor legen. Den har hun virkelig kunnet mærke. Det er også en klassisk situation ikke. For jeg tænker, det sker hele tiden...I børnehaven ja, det gør de rigtig meget der. Med at lukke ind og ud, og hvem må være med og... det er også lidt hårdt nogle gange ikke?”

Bøgerne kan åbne for samtaler om børnenes egne erfaringer med sociale samspils situationer i hverdagen og kan dermed bidrage til udvikling af empati og forståelse for andre menneskers situation.

READ-forløbet har åbnet plejeforældrenes vindue på klem ud til nyere børnelitteratur

Plejeforældrene har som optakt til læseperioden modtaget en bogpakke med 10 børnebøger. Mange plejemødre har gode erfaringer med højtlesning af bøgerne fra pakken. En plejemor oplever, at nogle af de bøger der var i den tilsendte bogpakke, bidrog til hun har at fået øje på nye interesseområder hos barnet:

”jamen det har da øget interessen og hun har jo selv fået lov til at vælge hver aften, når hun skulle sove, har hun valgt bog og to af bøgerne faldt faktisk på et tørt sted. Den ene er den Monsterbog, hvor der er noget uhyggeligt og det var lige omkring Halloween, hvor der var meget med udklædning og uhyggelige ting og det talte vi meget om... og der er også en bog om en dreng der skal ud til sin mormor og overnatte og de tager på tur i skoven og taler om rummet og planeter og stjerner. Det synes hun var meget spændende og vi tog bagefter på biblioteket og fandt nogle bøger om rummet og om planeter og det var hun helt optaget af.”

Bogpakken har givet denne plejemor ideer til nye emner at forfølge og det har været inspirerende for hende. De fleste plejeforældre oplyser, at de har læst alle eller mange af bøgerne fra bogpakken for deres plejebørn. Børnene har udpeget favoritter blandt bøgerne, som er blevet læst igen og igen. Nogle plejemødre giver udtryk for at de kunne have ønsket sig flere bogpakker tilsendt løbende i læseperioden.

Mange børn har været glade for bogen med titlen 'Bette Bøv laver en talemaskine'. Det fremhæves, at bogen er "virkelig sjov". Flere af de yngste børn har også været glade for 'lortebogen' og bogen 'børn og

dyreunger'. Andre bøger der af flere omtales positivt, er 'monsterbøgerne', som berører temaer som 'venskab' og følelser som 'angst' og 'jalousi'. Bogen om 'hundene' og bogen med girafferne som handler om at føle sig anderledes og alligevel finde sig til rette er også bøger, der fremhæves som nogle, der har givet anledning til gode snakke mellem børn og voksne i læsesituationerne.

En afledt effekt af den tilsendte bogpakke er, at den ser ud til at have hjulpet flere plejeforældre til at få øje på kvaliteter ved nyere børnelitteratur. Flere fortæller, at de har været på biblioteket for at finde flere bøger af de samme forfattere, eller har fået øje på nye interesser os barnet, som de har kunnet låne nye bøger med udgangspunkt i.

"Og jeg vil sige, jeg synes helt klart også at vi er blevet, hvad hedder sådan noget, vi går også på biblioteket og så går man jo og kigger og tager nogle bøger... jeg er blevet præsenteret for nogle bøger, som jeg ikke ville have taget, og det har jeg godt af. Så jeg har fået noget udvidet min horisont ift. valg af bøger, som jeg kan give videre, og det synes jeg sådan generelt giver noget godt for alle, eller også mig. Jeg har fået udvidet min horisont lidt til at få nogle nyere titler ind også."

Det 'bogreol', som mange af de interviewede plejeforældre i forvejen primært ernærede deres læsning fra, som indeholder børnelitteratur især af lidt ældre dato fra deres egne børn var små²⁶, ser ud til at være blevet udvidet med nyere litteratur, som kan bidrage med forøget læseglæde og inspiration. Enkelte nævner, at billeder og sprogbrug i bøgerne i nogle tilfælde i højere grad henvender sig til børn i samtiden. Plejeforældrenes egen praksis omkring valg af bøger ser således ud til at have udvidet sig. I hvert fald er børnelitteratur af nyere dato blevet mere synlig ude i familierne, hvor mange hidtil i høj grad har læst lidt ældre klassikere.

Samlet set er vi blevet gladere for bøger og højtlesning

De få plejemødre, der i før - interviewene oplyste, at de læste meget lidt, giver i efter interviewene udtryk for, at de er begyndt at læse mere. En plejemor peger direkte på, at deres deltagelse i READ forløbet har betydning for hvor meget de læser nu:

"Men fordi vi er med i projektet, så gør man det mere hyppigt end man ellers ville have gjort. Og når man gør det mere, så smitter det også af på den måde, at man så husker det i flere forskellige situationer. Når man ligger i sengen, nå men så griber man lige en bog og så gør vi den stund til lidt hygge læsning også og vi har lagt nogle bøger derop og det havde vi nok ikke gjort, hvis vi ikke havde været med i projektet"

Denne plejemor oplever samtidig, at deres plejesøn er blevet gladere for bøger:

"ja, altså det vi kan se der er sket, det er, at han er blevet meget mere optaget af bøger, han efterspørger det selv nu og han har fået øje på at det er spændende det her – der er noget de bøger her de kan. Det er nok også fordi vi har gjort mere ud af det og..ja, han har fået mere interesse for bøger, det har han altså og det her med det dialogiske, det kommer jo helt af sig selv"

At plejemoren oftere har taget initiativ til at læse for sin plejesøn, ser ud til at have fået indflydelse på hans motivation for højtlesning, oplever hun. De har i familien ingen fast struktur omkring læsning, men selve deltagelsen i READ forløbet, hvor der er rammer omkring læsningen og et fokus på én udefra medvirker i sig selv til at hun og hendes mand har fået læst mere. Alligevel er familien mest til det praktiske og de kreative aktiviteter, oplyser plejemoren.

²⁶ I analysen af børnenes perspektiver, kap. 3 fremkom en række eksempler på den litteratur, som en del plejeforældre har stående på reolerne fra deres egne børn var små og som de nu læser fra for deres plejebørn.

En anden plejemor, som i før interviewene oplyste at hun havde et barn der var glad for fysisk udfoldelse og som ofte var afvisende overfor at få læst bøger, har via bøgerne i den tilsendte bogpakke fået en skærpet opmærksomhed på, hvad det er for nogle emner hendes plejesøn finder spændende og det har vist sig, at han gerne vil deltage i højtlesning, når bøgerne omhandler disse emner.

De mindre gode læseoplevelser – hvordan ser de ud?

Tidligere analyseafsnit viste, at læselyst, motivation og de gode læseoplevelser ser ud til at være gensidigt forbundne. Den tætte kontakt der kan opstå via én til én læsning, er et element som italesættes positivt. Men én til én nærværet kan realiseres via forskellige typer af læsesituationer/læsestrategier. *Før-interviewene* gav indtryk af, at flere plejemødre oplevede, at deres plejebørn var særligt glade for at deltage i en højtlesning man kan kalde en "flowbaseret, rekreativ højtlesningsstrategi". I *efter-interviewene* har plejemødrene og børnene gjort sig erfaringer med at bruge den "dialogiske højtlesningsstrategi". Analysen viser, at denne højtlesningsmetode ser ud til at skabe motivation og vække glæde hos mange børn, men ikke hos alle. Kan man også tale om ulemper ved metoden dialogisk læsning?

Nogle af de interviewede plejemødre oplyser, at de laver dialogisk læsning på andre tider af dagen end ved godnat læsning, da de oplever et behov hos barnet om aftenen for en mere afslappet og stille stund med mulighed for at barnet kan hvile i psyke og krop. Disse plejemødre peger på at barnet i den situation ikke trives med dialogisk læsning - en plejemor kalder det for "*snakkelæsning*". For nogle børn kan denne form for læsning være forbundet med oplevelser af krav om deltagelse eller præstation. Plejemødrene oplever, at barnet efterspørger plads til stille fordybelse med mulighed for at kunne leve sig ind i en historie, der læses højt og her egner den flowbaserede, rekreative højtlesning sig bedre.

En anden plejemor fortæller, at hun har måttet prøve sig frem, afstemme sig med netop det barn hun har og har måttet revidere sin plan omkring læsning flere gange:

"Det har været svært, altså jeg lagde jo ud med at når han kom hjem fra børnehaven og vi lige havde sluppet lidt af og var landet, så skulle vi læse en bog. Men det kunne han slet ikke, overskuddet var der ikke, så vi aftalte efter et stykke tid med konsulenten at det blev i weekenden primært med det her dialogiske læsning. Så fastholdt vi den almindelige aftenlæsning som vi plejede hver aften og den skal jo helst være uden for mange krav om dialoger. Den ekstra læsning har været i dagtimerne i weekenden, når han har været frisk og klar og det har faktisk fungeret rigtig godt"

Plejemoren oplyser, at hendes plejesøn har et sensitivt temperament og er følsom overfor krav situationer:

"Vi har efter nogle forsøg valgt at lade godnat læsningen være som altid og det er uden alle de her dialoger og mere hygge læsning, hvor vi sidder sammen og hygger og putter og fordyber os i et eventyr eller historie. Vi skal ikke læse bøger, som kræver at man skal svare på alt muligt, med fare for at man kan svare forkert, for det kan han slet ikke klare på det tidspunkt af døgnet."

Plejemoren fortæller videre, at oplevelsen af at læsemetoden af hendes plejesøn blev forbundet med præstation betød at hendes plejesøn forholdsvis hurtigt gik hen og blev afvisende overfor bøgerne i bogpakken. Hun fortæller, at hendes dreng ret hurtigt begyndte at "*klaske bøgerne sammen*", hvis de kom fra bogpakken. Han ville ikke læse dem og det først gik bedre, da de kørte på biblioteket og han selv kunne få lov til at vælge. En anden plejemor fortæller, at hendes plejesøn også reagerer på læsesituationer, der kan forbindes med krav og præstation. Hun oplever, hendes plejesøn er meget mere motiveret for læsningen, når hun læser som hun plejer (før READ blev introduceret). Her bruger hun ændret stemmeføring og gestik og her kan han uafbrudt følge handlingsforløbet.

Jf. de dialogiske højt-læsningsprincipper skal den voksne helst *ikke rette på barnet* under læsningen og der findes ikke på forhånd rigtige og forkerte svar. Spørgsmålet er imidlertid, om enkelte plejemødre i deres iver efter at "gøre det dialogiske på den rigtige måde" uden intention, får skabt en præstationslignende stemning omkring højt-læsningen, som børnene kan mærke og reagerer på med afvisning?

Det kunne se ud til, at der i tilegnelsen af metoden kan ligge nogle faldgruber i forhold til plejeforældrenes fortolkninger af hvad den dialogiske læsning drejer sig om. Der er risiko for, at enkelte misforstår metoden og får skabt en højt-læsnings setting, hvor barnet gennem plejemødrenes spørgsmål afkræves nogle helt bestemte svar. En sådan læsesituation ser ud til at underminere den gode stemning og læseoplevelse hos barnet, hvorfor barnet afviser højt-læsningen.

Men kan der også være elementer ved selve tilgangen, som bare ikke tiltaler alle børn? Noget tyder på, at den dialogiske højt-læsning alene via inddragelsen af dialoger stiller krav til barnets tilstedeværelse under læsningen. Interviewene peger på, at ikke alle børn finder dette lige sjovt eller motiverende i alle situationer. En plejemor antyder således, at kravet om udadventet deltagelse kan risikere at stække mulighederne for barnets indlevelse i den gode historie i nogle situationer.

Selvom nogle børn afviser den dialogiske læsning og nogle af disse særligt i situationer, når de er trætte, er der imidlertid også eksempler på at samme børn gerne deltager i dialogiske læsninger på andre tidspunkter af dagen, når de er friske og har mere energi. Det ser her ud til at være en pointe, at begge højt-læsningsstrategier kan noget særligt og har deres berettigelse i praksis. Erfaringerne fra interviewene peger her på, at læsestrategierne må sættes i spil på en sensitiv måde ud fra hvad der giver mening i relationen til det konkrete barn, da det er en pointe at den gode oplevelse er tæt forbundet med læselyst og motivation for læsning.

Nogle plejemødre peger også på, at bøgerne i den tilsendte bogpakke lægger op til noget forskelligt. Nogle bøger stiller spørgsmål til barnet med det samme, mens andre lægger op til at barnet kan følge en historie og dette kan have indflydelse på barnets måde at deltage på i selve læsesituationen:

"ja, og bøgerne lægger jo også mere eller mindre op til det her dialogiske. Nogle bøger med flapper inviterer jo barnet med i dialog fra start og andre i mindre grad. Og det her med dialogen det er jo det jeg nu arbejder mere med, hvis vi læser et kapitel i en bog, som ikke lægger ligeså meget op til dialog, jamen så spørger jeg efterfølgende: hvad var det nu lige det handlede om? Og hvor var vi henne her? Og så taler vi om indholdet. Og så læser vi næste dag videre i bogen og ser hvad der så sker og så taler vi efterfølgende om det. Det handler jo om læseforståelsen og bearbejdningen af den ik."

Ved læsning af skønlitteratur oplever nogle, at det giver mest mening med dialoger efter endt læsning eller mellem kapitler, hvor der naturligt kan holdes pause.

Oplevelser af udbytte af læsningen i forhold til børnenes koncentrationsevne og sprog

Flere fortalte i før-interviewene, at de håbede på at deres plejebarns sprog ville blive styrket og ordforrådet udvidet. I efter-interviewene er der blevet spurgt åbent ind til hvad plejemødrene oplever, at deres barn har fået ud af forløbet. Her peger nogle plejemødre på, at de oplever, at deres barns ordforråd og udtale af ord er blevet bedre, men om det skyldes READ forløbet eller generel udvikling ved de ikke. Nogle plejemødre omtaler øget koncentration hos barnet, som noget, de oplever, der er kommet ud af læsningen. En plejemor fortæller:

"Jeg synes, at han er blevet bedre til at koncentrere sig. Jeg har især lagt mærke til det her med koncentrationen her på det sidste. Nu her i går, der læste vi en ret tyk Rasmus Klump bog og han var længe koncentreret om det faktisk, der var mange ting i den bog, han skulle finde pandekagerne og en hel del andethan var helt opslugt af det faktisk."

En anden plejemor har lignende oplevelser:

"Koncentrationen er blevet bedre. Uden tvivl. Jeg synes måske ikke at ordforrådet har ændret sig markant, men hun har altid været godt med sprogligt og har haft et stort og varieret ordforråd. Så det er primært koncentrationen jeg har bemærket, at hun er blevet stærkere på i forhold til den her slags aktiviteter, for det kræver noget andet at læse en bog end at sidde med en lpad eller at se fjernsyn."

Også Alma, peger på, at hendes plejesøn forekommer bedre til at koncentrere sig efter READ - forløbet:

"Han er blevet mere vedholdende.....Det sværeste hjemme hos os, det er faktisk at få stoppet ham for han vil gerne blive ved og ved med at læse. Vores dreng er ellers en urolig dreng. Men det her fanger ham virkelig. I børnehaven siger de i går at han er blevet mere rolig og ikke så opfarende mere."

Nogle plejemødre oplever således, at deres plejebørn er blevet glattere for læsning, koncentrationen er blevet bedre og de er blevet mere vedholdende i forhold til læsesituationen.

Flere samtaler og øget omverdensforståelse hos barnet

Efter – interviewene afspejler plejeforældrenes erfaringer med det sproglige fokus f.eks. med deres eksempler på hvordan de nære omgivelser i hjemmet, lokalområdet og i naturen bliver brugt i samtaler med børnene. Flere plejemødre reflekterer over ændringer, ansporet af READ-forløbet, i deres omgang med sprog i det daglige, når de er sammen med barnet. En plejemor fortæller:

"Jeg er blevet mere bevidst som voksen omkring sprog og jeg har mere fokus på at få dialog med hende (barnet) om det vi finder derude" (plejemor til pige 4 år)

En anden plejemor formulerer det således:

"Altså forløbet har gjort, at vi har snakket om rigtig mange ting, også i løbet af dagen i forskellige situationer. Hun er meget dyre-interesseret og det har jeg brugt så meget tid på, det her med når vi har set et dyr at fortælle om det dyr, det kan være en larve, der bliver til en sommerfugl og alskens ting og sager. Og videre om sommerfuglens liv og READ har gjort os mere opmærksomme på at få sådanne ting med. Jeg har f.eks. forklaret om sommerfugle, hvad spiser den og den lægger æg og den slags. Det har vi været rigtig meget omkring og vi har været meget på biblioteket og har lånt faglitteratur omkring dyr for det interesserer hende gevaldigt. Så det har givet os voksne mere opmærksomhed på sproget og på at få givet hende flere almene informationer"

Plejemoren ovenfor reflekterer videre over, at de mange samtaler om omgivelserne bidrager til at udvikle hendes plejedatters omverdensforståelse og almene viden og dermed er det ikke alene sproget og ordforrådet der udbygges, men også barnets viden om sin omverden. Plejemødrene giver udtryk for, at deres eget fokus på plejebørnenes sprog er blevet skærpet generelt og ikke kun i læsesituationerne. Fokus på den sproglige dimension i barnets udvikling er rykket med ud i andre hverdagsituationer, hvor flere oplever at de yder sproget mere plads:

Opsamling

Tilegnelse af en ny højt-læsningsmetode kræver øvelse og flere giver udtryk for at de har brugt tid på at forberede sig til dialogisk læsning hjemme de første gange. Nogle peger på vigtigheden af at gøre metoden til deres egen, så læsesituationen ikke bliver mekanisk eller "manualiseret" med risiko for at det gode nærvær med barnet og/eller motivationen går tabt i situationen.²⁷ En del af de interviewede plejemødre fortæller, at de er blevet meget inspirerede af at bruge de dialogiske principper i deres højt-læsning med barnet og det fremgår, at deres højt-læsning er blevet mere præget af dialoger end før deres deltagelse i READ. Den afgørende forskel fra før – interviewene ser ud til at være, at mange oplever, at de har fået udvidet deres praksis omkring læsemetoder. Det er således en pointe, at måden hvorpå de læser, for en del i nogen grad har ændret sig, idet dialoger har fået mere plads i læsningen og ved at de bruger flere forskellige typer af læsemetoder.

Enkelte plejemødre som i før-interviewene fortalte, at de ikke havde tradition for højt-læsning, oplyser i efter-interviewene, at de og barnet er blevet gladere for at læse. Selvom de har fået øje på læsningens muligheder, er de stadig gladere for at være sammen med deres plejebarn om praktiske og kreative aktiviteter. To plejemødre beretter om at have sparsom tid til højt-læsning grundet mange børn i familien og en hverdag med mange praktiske gøremål, hvorfor de læser mindre.

Deltagelse i READ – forløbet ser samlet set ud til at have givet plejeforældrene en skærpet bevidsthed omkring forskellige måder at læse højt på og de reflekterer over, hvornår det giver mening at bruge hvad. Denne virkelighed der rummer nye læsemuligheder italesættes positivt af de fleste.

Analysen finder to gennemgående højt-læsningsmåder, som man fra et analytisk perspektiv kan kalde 'læsestrategier', der af plejeforældrene ser ud til at blive anvendt og kombineret på et utal af måder. Det drejer sig om hhv. den 'flowbaserede, rekreative højt-læsningsmetode' og 'den dialogiske læsemetode'. Analysen viser, at en del børn motiveres af læsning med brug af dialogiske principper. Her øges børnenes motivation og læseglæde og deres nysgerrighed på verden stimuleres. Bøgernes temaer og samtalerne herom kan pege ud i verden eller ind i barnet selv. Bøgerne kan give almenviden, kan øge børnenes forståelse for følelser og sociale samspil og træne empati. Billederne kan desuden invitere til en mangfoldighed af ny fortolkninger, fantasi eller videredigtninger hos børnene, der udfordrer historien. Giver barnet plads og taletid i læsesituationen kan det øve sig i at fortælle om sine tanker, fantasier, fortolkninger og forståelse af tekst og billeder i bøgerne.

Andre børn er gladere for den flowbaserede, rekreative læsning af bøger, hvor der gives plads til indre fordybelse og oplevelser af indlevelse i den sammenhængende historie. Her er fordybelsen og selve læseoplevelsen i centrum. Læsning via dialogiske principper, med disse børn, hvor der stilles krav om dialoger, ser ud til i nogle situationer at kunne stække motivationen og læseglæden. Samtidig peger analysen også på, at det især er, hvis børnene er trætte, sidst på dagen eller før sovetid, at den flowbaserede, rekreative læsestrategi for nogle kan være at foretrække. Højt-læsning er i denne sammenhæng for mange plejeforældre og børn forbundet med nærvær, fysisk kontakt, samhørighed og stille fordybelse.

²⁷ Den vedlagte inspirationsguide, som plejeforældrene har fået, rummer ikke en entydig instruktion, som de skal følges slavisk, men derimod forslag til hvad de kan tale med barnet om før, under og efter læsningen af bogen. Forslagene kan være forskellige spørgsmål, der bidrager til at åbne for barnets forståelse af og syn på teksten og billederne. Spørgsmålene påbegyndes typisk med hv- spørgsmål som: "hvem", "hvad", "hvor", "hvordan" eller "hvorfor".

Analysen finder, at begge strategier bidrager med positive elementer til læseglæden og motivationen hos børn og voksne, hvor mange plejeforældre benytter begge tilgange på forskellige tidspunkter i ugens forløb alt efter hvad der passer i forhold til barnets temperament, energiniveau, behov og ønsker. Barnets interesse og motivation ser ud til at være et vigtigt element i læsningen, hvor direkte inddragelse af barnet i valg af litteratur for mange er afgørende for at læsesituationen bliver en god oplevelse. Men måderne at læse på og brugen af de forskellige læsestrategier må ligeledes afstemmes i forhold til barnets motivation, ønsker og behov, hvis det skal sikres at læsesituationen bliver en god oplevelse. Enkelte ser ud til at anvende principperne i den dialogiske læsning på en måde, der skaber en 'præstationslignende setting' for samværet, der ikke ser ud til at skabe en god stemning omkring højt-læsningen.

Den tilsendte bogpakke bestående af 10 forskellige titler med nyere børnelitteratur ser ud til at have åbnet flere plejeforældres øjne for nyere børnelitteratur. Flere taler således om, at de har fået ny inspiration til lån af bøger og forfattere. Nogle af de nyere bøger rummer både billeder og et sprogbrug, som i højere grad taler børnenes sprog, titler som er mere samtidige, oplever flere.

Det er oplevelsen hos flere af de interviewede plejeforældre, at deres børns sprog herunder ordforråd, udtale og koncentration er blevet bedre gennem READ forløbet. Flere nævner, at de oplever, at deres børn er blevet mere vedholdende og gode til at fordybe sig i bøgerne. Blandt andet giver interviewene indtryk af, at flere plejemødre oplever, at deres eget fokus på brugen af sprog i hverdagen i samspil med barnet er blevet større og de ser ligeledes ud til at have øget deres opmærksomhed omkring hvordan de kan bidrage til at øge barnets omverdensforståelse. Flere peger på, at læsningen også bidrager til at bekræfte deres relation til barnet gennem oplevelser af fælles nærvær og samhørighed der opstår via fælles udforskning af verden. Det giver indtryk af at højt-læsningssituationer således har potentiale til at styrke båndet mellem barn og voksen og dermed giver det muligheder for at bidrage til etablering af trygge tilknytningsrelationer.

5. Analyse af familieplejekonsulenternes perspektiver

Nedenfor følger en analyse af familieplejekonsulenternes perspektiver. Det empiriske grundlag for analysen bygger på 3 fokusgrupper med i alt 15 deltagere. Derudover indgår 3 individuelle interview. Der er repræsentanter fra 10 af de i projektet deltagende kommuner med henblik på at sikre variation og en bred vifte af deltagelseserfaringer. Af anonymiseringshensyn fremgår det ikke i analysen fra hvilken kommune de enkelte citater stammer.

I analysen fremstilles familieplejekonsulenternes perspektiver på READ-forløbet med særligt fokus på deres erfaringer omkring arbejdet med at understøtte plejefamiliernes læseforløb i READ. Analysen er struktureret ud fra følgende tre temaer: 1) Syn på egen rolle i forhold til understøttelse af plejefamilierne i READ, 2) Oplevelser af plejefamiliernes motivation og deltagerforudsætninger i READ 3) Oplevelser af plejeforældres og børn læringsudbytter af READ. Kapitlet nedenfor besvarer det tredje underspørgsmål stillet i rapportens introduktion.

1. Syn på egen rolle i READ

Vi er brobyggere i anbringelserne og i omsætning af READ ude i plejefamilierne.

Familieplejekonsulenterne fortæller, at deres funktion er at hjælpe plejeforældrene i deres samspil med barnet samt holde fokus på at understøtte barnets trivsel, følelser, adfærd, udvikling og læring. Læring er de senere år kommet mere på banen i flere kommuner. En familieplejekonsulent fortæller:

"Anbragte børns læring er i fokus hos os. I gamle dage der tænkte vi jo lidt, nu skal de først i trivsel og så tager vi det med læring bagefter, og det er jo forbi. Sådan tænker vi ikke mere vel, fordi for nogle børns vedkommende, så kommer de måske aldrig 100 % i trivsel, men der det faglige det kan måske blive en kompetence. Så det er noget vi prioriterer og det er skrevet ind i handleplanen. I stedet for skoleforhold bruger vi begrebet læring. Det er bredere og giver os mulighed for at tale med plejefamilierne om læring i bred forstand, for læring er jo mange ting i hverdagen. At læse og bruge en opskrift, når der skal bages en kage f.eks."

Familieplejekonsulenterne fortæller desuden om egen rolle, at en vigtig funktion er at understøtte plejefamiliens kommunikation og samarbejde med forskellige aktører omkring barnet. En konsulent benytter begreberne "brobygger" og "oversætter" om egen funktion. En anbringelse af et barn i en plejefamilie er en samarbejdsopgave, som indbefatter at plejefamilien kan kommunikere både med forældre, institutioner i lokalområdet/skole, sagsbehandler og forvaltning og at plejefamilien kan håndtere at være en "offentlig familie", som på flere fronter er frtaget beslutningskompetence i forhold til barnets situation. Disse vilkår kan være en udfordring for plejefamilien at håndtere og her spiller familieplejekonsulenten en særlig funktion i forhold til at oversætte de andre parter perspektiver og bevæggrunde for at handle og mene, som de gør, så plejeforældrene forstår den kontekst de er en del af og samtidig klædes bedst muligt på til at handle i den.

Flere familieplejekonsulenter peger videre på, at de kan være eneste gennemgående fagperson i "sagen", da der ofte er sagsbehandler skift og at denne position giver dem en oplevelse af et særligt ansvar i forhold til at hjælpe med at "holde ro hos plejeforældrene i forhold til at være i sagen". Enkelte konsulenter oplever, at de periodisk bruger meget energi på at håndtere "uro" og at dette i nogle tilfælde let kan overskygge eller tage fokus fra initiativer som f.eks. READ. For at skabe rum til at "arbejde med barnet" kræves ro, mener de.

Interviewene giver indtryk af, at det er forskelligt i hvilket omfang og på hvilken måde familieplejekonsulenterne har talt om READ i kommunikationen med de deltagende plejefamilier. Nogle har haft flere børn og plejefamilier med og har været aktive i besøg og kommunikation med familierne om deres læseforløb, mens andre har været mere på sidelinjen og har spillet en mindre aktiv rolle. Dette kan bunde i, at deres indtryk er, at plejefamilierne klarer det helt fint og ikke har brug for så meget support. I andre tilfælde har årsagen været, at "uro i sagerne" eller andre presserende hensyn i hverdagen skulle håndteres først i konsulentens kommunikation med plejefamilierne. En konsulent fortæller:

"Jeg er nødt til at sige, at READ lidt har været en biting for mig, for lige præcis de to familier jeg er kommet i har vi stået med nogle andre massive vanskeligheder og forhold der skulle klares...altså sådan noget med om man skulle have skiftet børnehave, om man skulle i et ressource tilbud og få det samarbejde op og køre. Og den anden dreng som de gerne ville have ham skoleudsat, men han skulle afsted... så altså. Det er druknet en lille smule oveni en masse andre ting, som vi skulle forsøge at få styr på."

Konsulenten fortæller videre, at dette har resulteret i at hun ikke har haft mulighed for andet end kort i slutningen af en samtale at spørge plejefamilien til hvordan det gik med læsningen, om de fik gjort det og om barnet var glad for det. Længere opfølgning eller dialog omkring READ var der ikke mulighed for at prioritere. De fleste familieplejekonsulenter har konkrete forløb at berette om og i forhold til disse ser flere sig selv spille en aktiv rolle som 'oversættere' i samtalerne med plejeforældrene. Oversættelsen handler om at tale med plejefamilierne om, hvordan de kan sætte dialogisk læsning i spil på en måde som er meningsfuld for dem i samspelet med børnene:

"Det er en plejemor, der er højt uddannet og meget læsende og for hende har det været en øvelse det der med at stoppe op undervejs. For hun har læst bøger for plejedatteren ud i et stræk. Men det der med, at her skulle man jo stoppe op og tale om indholdet, det var nyt. Det har gjort noget for barnet, men også for hende, at hun jo ikke bare kørte sin dagsorden.... det har gjort noget godt. Så hun er blevet gjort opmærksom på noget ikke og har også set nye muligheder i det og kan nu bruge det."

Med lidt råd og sparring fra konsulenten finder flere familier forholdsvis hurtigt ud af at bruge inspirationsarkene og ideerne til at få gang i nogle dialoger – de finder deres egen vej og en måde at supplere den læsning på, som de allerede praktiserer på en meningsfuld måde.

Hjælp og støtte til at omsætte og forstå rammerne i READ

Andre plejefamilier stiller sig mere usikre overfor, hvordan de kan gribe det nye an. På tværs af fokusgruppeinterviewene fremkommer eksempler på, at nogle plejefamilier, ifølge familieplejekonsulenterne, kan være så optagede af at "læse på den rigtige måde" at de får svært ved at løsrive sig fra inspirationsarkene. En familieplejekonsulent fortæller:

"Ja, så de havde lige en udfordring med, hvordan de lige gjorde det. Og så var de i tvivl om, med et brugt barn om eftermiddagen, om de godt bare måtte vente med at lave hele seancen til om aftenen. Og så sagde jeg, der tænkte jeg, det må I da gerne. Men hun var ikke helt overbevist, hun vil nemlig gerne gøre alting rigtigt den plejemor. Ja og for dem bliver det meget konkret: Må vi det? Må vi det? Må vi læse andre bøger end dem i bogenpakken? ... Fordi de vil bare gerne gøre det rigtigt."

Flere andre beretter om lignende erfaringer, hvor nogle plejefamilier kan være usikre og f.eks. have en idé om at alle bøgerne i bogenpakken skal læses, at manualen skal følges 'til punkt og prikke' eller at der skal læses i min 20 min. Nogle har store ambitioner og forventninger og når barnet så viser sig ikke at kunne

sidde stille i 20 minutter eller evt. afviser bøgerne i bogpakken, oplever de at mislykkes med projektet. Det er så her familieplejekonsulenterne oplever, at det gavner plejefamilierne, at de kommer ind i billedet med råd og støtte:

"I en helt konkret plejefamilie snakkede jeg med dem om at prøve at pille det krævende ud af det, og så få gjort det lidt mere, man må godt læse, selvom barnet står på hovedet eller, altså få fjernet rammerne og "det skal være den bog" eller... at få pillet noget af det besværlige ud også, for det kan godt blive lidt for struktureret for nogle af de familier. Men det er også noget med at bløde rammer op og sige, at 3 minutters hyggeligt læsning inden aftensmaden og så igen senere, så er det jo også fint..."

En anden konsulent genkender dette og supplerer ved at sige, at det er hendes opfattelse, at støtten de giver familierne, er årsagen til at det er lykkedes for dem at finde deres vej:

"Hvis ikke vi havde de drøftelser, tror jeg, vi ville løbe ind i nogle konflikter til at starte med, ikke også, hvis barnet ikke lige vil læse den bog eller noget, så tror jeg, at de ville give op. Det er det her med, at man har været der, der har gjort, at de er kommet op på hesten igen og vi har talt om, at dialoger kan gøres i stor og lille skala, før eller efter bogen er læst og så er det jo ikke et krav at læse bøgerne fra den bogpakke. For nogle familier er det gået bedre da de gik på biblioteket og barnet selv valgte bøger"

En konsulent peger på vigtigheden af at de hjælper plejefamilierne til at se og prioritere barnets motivation ved f.eks. at lade barnet vælge bogen og ved at gå på kompromis med minutter og rammer omkring det. En familieplejekonsulent fortæller, at han har oplevet et par familier, som har haft stærke, egne idealer ift. bogvalg og forfatter og har sat disse først. Det kan være en bedstemor, der har sit barnebarn i pleje, som er stærkt optaget af, at der skal læses bestemte historier fra hendes egen barndom:

"Hun taber barnet fuldstændig, fordi sproget i bogen er lidt forældet og svært og laaangt over niveau, på alle mulige måder er det helt ved siden af. Det er sådan en... det er jo ikke, fordi hun ikke kan tage vare på de mål, der kan være i handleplanen, vi skal bare hjælpe hende til at se, hvor er det her barn er og hvad det forstår og slippe sit eget..."

Der er også børn hvis opmærksomhed i forhold til en bog kun kan fastholdes i få minutter ad gangen til at starte med. Her må konsulenten ligeledes gøre det klart i dialogen med plejeforældrene, at *"lidt også er godt"* og at dette kan ændre sig over tid, oplyser en anden familieplejekonsulent. Budskabet om at bogpakken er tænkt som inspiration og ikke som pligt er også vigtigt at få i spil i forhold til nogle af plejeforældrene. Her kan konsulenten give forslag til andre kilder til billeder og sprog i hverdagen, som kan bruges f.eks. reklamer med billeder og tekst.

Syn på udbytte af kursus og kompetenceudvikling

Adspurgte til den kompetenceudvikling som familieplejekonsulenterne har modtaget i READ projektet peger flere på, at de fandt kurset og deres øvrige deltagelse meningsfuldt og givende:

"Men det var en rigtig god pakke med kurser, støtteredskab til brug i plejefamilierne, møder, guidelines, som I har givet os og jeg kan kun sige, at vi har været tilfredse med det, vi har fået. Det er lige før, jeg er sådan lidt forlegen over, hvor godt det jeg har fået er i forhold til, at vi har så få børn med fra vores kommune, men det er rigtig, rigtig godt, synes jeg. Jeg ved, at plejeforældrene også har været rigtigt glade for alt det, de har fået, og at der har været den der mulighed for, at der har været flere kurser, som man kunne melde sig til, så der har været den der fleksibilitet i det."

Nogle kunne imidlertid godt have ønsket sig at modtage introkurset sammen med plejefamilierne i stedet for at de deltog i hver deres kursusdag. Den fælles referenceramme om samtalen ville have gjort opgaven med at understøtte plejefamilierne nemmere for konsulenterne.

Enkelte familieplejekonsulenter peger på, at READ kurset var interessant og givende, men at de i netop deres kommune har været involveret i mange projekter og initiativer, som gør at de oplever drukne lidt i det. De synes ikke, at de har fået det maksimale ud af kursus og projektforsøg. Flere refererer desuden til at familieplejekonsulenter over hele landet skal deltage i et nationalt kompetencekursusforløb inden længe, de såkaldt Tæt støttede opstartsforløb, som kommer til at stille store krav til deres funktion, hvilket bekymrer nogen og tager plads og energi i deres afdeling.

2.Motivation og deltagerforudsætninger hos plejeforældre og børn

Familieplejekonsulenterne oplyser, at det er deres oplevelse, at plejefamilierne har vidt forskellige forudsætninger, muligheder og motivation for at læse med deres plejebørn. Plejeforældrenes motivation for deltagelse i READ kædes af konsulenterne i nogen grad sammen med familiernes eget forhold til læsning, som kan være mere eller mindre udbredt. Mange er vant med at læse selv og læser også hyppigt for deres plejebørn. Andre har mindre tradition for højtlesning. For enkelte familier kan det skyldes, at de selv har svært ved at læse eller har haft faglige udfordringer i egen skolegang, oplyser nogle konsulenter. Andre plejefamilier er mere kreativ anlagt eller prioriterer at bruge tiden på andre ting som f.eks. udeliv, leg, pasning af dyr og med aktive fritidsaktiviteter.

De 'læseengagerede' plejefamilier

De plejefamilier som er motiverede, udgør ifølge familieplejekonsulenterne flertallet af de deltagende familier, som de har kendskab til. Disse plejefamilier er optagede og motiveret af flere ting i READ, hvor især ønsket om at understøtte børnenes læring og fremtidige skolegang er udbredt. Plejeforældrene kan være optagede af selv at dygtiggøre sig ligesom de kan være ambitiøse på børnenes vegne. Flere ser også muligheder i læsestunder med nærvær og alene -tid med børnene, som kan understøtte deres tilknytning og relation til børnene.

"Denne her plejemor gik bare all in og var meget på og optaget af det og holdt fast...De vil gerne se fremad og at barnet skal have gode forudsætninger for at være med i skolen. De har så også haft 3-4 børn boende tidligere som de med succes har støttet godt i skolegangen og de har så meget erfaring at give af og barnet har fået meget ud af det"

Flere af de plejefamilier, som konsulenterne oplever som motiverede for læsning, har været glade for at deltage i projektforsøget. Udover læsningen har de været glade for at deltage i testningen af børnene, som foregik i deres hjem. Flere har fundet kurserne interessante og bøgerne i bopakken gode, hvor en del har fået *"udvidet deres horisont"* med henblik på valg af nyere børnelitteratur.

"Jamen det gjorde faktisk rigtigt meget, at de sådan fik en kuffert med bøger. Der var sådan lidt spændende, og så blev det til noget, frem for man kan sige der er jo børnebiblioteker alle steder ikke også, hvor de gør rigtig meget ud af det. Men det her gav bare en ekstra dimension, om det er fordi det er svært at komme afsted på biblioteket eller hvad, det ved jeg ikke, men det at der var nogen, der havde udvalgt noget alderssvarende og nyt litteratur, det gav pote. De bøger var indbydende og de fik ny inspiration"

Nogle kunne godt have ønsket sig flere bogpakker løbende, men har også fundet bøger selv og har anvendt den vedlagte bogliste med forslag til yderligere litteratur. Derudover har flere plejefamilier været glade for den opmærksomhed på dem og deres rolle, som projektet har affødt:

"Der er noget omkring det her med at få til lov at få lidt opmærksomhed, det har de været rigtig glade for, at opleve at være blevet prioriteret, når der kommer nogen og skal lave dataindsamling hjemme hos dem. Der var en der sagde: "det var sådan en sød ung studerende, og hun var simpelthen bare så god til vores plejesøn" og "så kunne hun ikke finde ud af at komme frem og tilbage, og så hentede vi hende lige på stationen og så videre", det synes de var dejligt."

De mindre motiverede plejefamilier

Andre plejefamilier har sagt ja til at deltage i READ projektet, men viser sig alligevel at *"have modstand på det"*, når de finder ud af hvad det kræver af dem f.eks. at de får besøg af én, der tester barnets sprog, de skal udfylde et spørgeskema og de skal læse hver uge. Nogle oplever, at der er for mange krav at forholde sig til i en hverdag, hvor de også skal bruge meget tid på at køre plejebarnet til samvær med familie og netværk, gå til psykolog eller fysioterapeut med barnet, deltage i udredninger eller få samarbejdet med myndighed og forældre til at fungere. Læsning kan i nogle af disse familier opleves som en ekstra byrde i hverdagen, som det kan være svært for dem at få tid og overskud til at prioritere, især hvis der er flere end 3 eller 4 børn i familien:

"De er sådan en familie, de har tre anbragte børn plus deres egne, så der hvor der er læsetid, det er der når man er hjemme fra hverdagen og har spist og sådan nogle ting, men der er bare mange der skal alt muligt. Der er kun to voksne og hvis det kun er den ene der er hjemme, så det bliver svært at gøre det til en individuel stund for barnet, men det bliver noget med at læse op af noget, som alle tre kan være med til."

En anden konsulent supplerer:

"Jeg tror faktisk at mængden af børn kan gøre det nogle gange. Så har de ikke så meget tid med hvert barn. Og den anden familie der var det lidt mere integreret. Der tror jeg faktisk de har fokus på det".

Måske er der også større skolebørn i familien, hvis skolegang, lektielæsning mm. skal understøttes og prioriteres. Resultatet bliver i nogle familier, at de på bundlinjen får læst lidt og mindre end det, der er anbefalingen i projektet. Det er således familieplejekonsulenternes oplevelse, at plejefamiliernes deltagelse i højt-læsningen i READ har været forskellig, hvor mange med motivation og ofte også få børn i familien har haft energien til at læse en del, mens andre har været mindre engagerede og grundet mange børn har haft mindre overskud.

3. Hvilken læring har READ bidraget med i praksis for børn og plejeforældre?

Adspurgte familieplejekonsulenterne oplever, at READ forløbet har bidraget med til plejefamiliers og børns læsning og læring går svarene i flere retninger, men på tværs af interview nævnes flere af de samme forhold.

Nære relationer understøtter læring...

Flere konsulenter oplever, at plejefamilien som konstruktion kan være en særlig fordelagtig ramme i forhold til at understøtte børnenes læring. Plejefamilier skal i stigende grad have fokus på læring, som en dimension i anbringelsen og lige præcis det, er de ofte særligt gode til, da plejeforældre etablerer tætte relationer til børnene:

"Så understøttelse i forhold til skole og daginstitutioner er særligt vigtigt og på grund af børnenes situation ser vi ofte, at det er plejefamilierne, der kan komme længst med udviklingen og de indsatser, der skal være omkring barnet på grund af relationen og tilknytningen. Tilliden er det bedste vindue til læring, det er i hvert fald sådan, vi drøfter det hos os og tillid skaber jo gode relationer, hvilket er forudsætningen for at vi ser, at en indsats som READ kan fungere i plejefamilierne."

Ifølge konsulenterne har mange plejeforældre oplevet øget nærvær med børnene i læsesituationerne og flere har fundet ud af at læsningen kan give vigtig alene tid med barnet, som understøtter deres relation. Nogle har haft lidt udfordringer med hensyn til at sikre en alene tid med barnet, som højt læsningen fordrer og disse familier har så måttet bruge lidt energi på at finde en form omkring det.

Inddragelse af barnet også i hverdagen

Tillid og nære relationer er grundlaget for at højt læsning kan etableres som en tryk og nærværende ramme for samværet mellem plejeforældre og børn, oplever familieplejekonsulenterne. Dernæst peger flere på, at det er lykkedes mange af de deltagende plejefamilier at tage de ny 'dialogiske principper i højt læsningen', til sig på en konstruktiv måde, som fungerer i netop deres hverdag og virkelighed. Det de fremhæver som helt afgørende nyt ved plejefamiliernes læsning er deres dialoger med børnene og dermed den øgede inddragelse af barnet i højt læsningssituationer. I læsesituationer kan inddragelsen f.eks. komme til udtryk ved at barnet vælger bogen og ved at der samtales både før, under og efter bogen er læst men også ved at der f.eks. kan tales om illustrationer:

"READ er jo én inspirationskilde. Det med at kigge på forsiden, altså det giver jo en helt anden oplevelse, og det har de slet ikke lige tænkt på, "lad os lige sidde og snakke lidt om forsiden og lad os dvæle ved det vi ser her". Det der med at få nogle andre eksempler på, det er jo egentlig ret simple ting, som de ikke er vant til at gøre vel. Det giver en helt anden måde at læse på med sit barn, hvor tanker hos barnet om indhold og fantasien får plads allerede fra start, ikke?"

Måden at læse på, hvor dialoger er i højsædet, har, ifølge konsulenterne, inspireret plejefamilierne til at tale mere med deres børn og anerkende deres perspektiver også i andre af dagligdagens situationer:

Marianne: *Projektet har øget dialogerne mellem børn og voksne. Det er jo dialogen i læsesituationer men også i andre situationer f.eks. ud fra noget de ser sammen i fjernsynet eller alt muligt andet.*

Interviewer: *I andre situationer?*

Marianne: *Ja, i udvidet og bred forstand...*

Julie: *De ser hvor meget barnet har at byde på, hvis man indbyder til det.*

Karen: *Jeg tror, det har været den der med at få øje på og følge barnet på de stier, barnet gerne vil ud af og ikke hive dem tilbage, men gå med på de opdagelser de gerne vil på. Det synes jeg, at de er blevet meget inspirerede af og bedre til også.*

READ principperne om dialog er, ifølge familieplejekonsulenterne, i nogle familier flyttet med ud i hverdagens forskellige situationer til gavn for den gensidige forståelse mellem voksne og børn. At børnene i øget grad sætter ord på egne tanker og synspunkter i hverdagssituationer understøtter deres selvstændighed.

Mentalisering og anerkendelse

Flere peger på, at den øgede dialog og nysgerrighed på børnenes perspektiver kan understøtte plejefamiliernes mentaliserende tilgang. Mentalisering²⁸ er en dimension, som flere konsulenter lægger vægt på, er afgørende i et godt plejeforhold. Plejeforældre udvælges og ansættes af kommunen blandt andet fordi de kan mentalisere og kan invitere til tillid. Læsning i READ kan på flere fronter bidrage til understøtte plejeforældrenes mentaliserende samspil med børnene:

”Især den ene plejemor sagde der, at hun synes, at billeder i bøgerne var givtige ... fordi så kunne man også se på ansigterne og sige, hvad tror du han føler? Så det var nemt at få snakket følelser, uden for dem selv, men om en tredje, og så spørge ind, har du nogensinde prøvet at have det sådan? Så det var sådan en god måde også at få noget følelsesmæssigt draget ind, så der også blev en anden læring også, som den her dreng har rigtig meget brug for”

Flere konsulenter peger på det positive ved netop dette, da nogle plejebørn kan være udfordrede på deres evner til at *”læse andre børns reaktioner”* og forstå hvad der sker i forskellige sociale relationer. Bøgerne kan på den vis i nogle tilfælde hjælpe med at understøtte børnenes forståelse af følelser og træne empati.

Sproglig udvikling og turtagning

Nogle konsulenter peger på, at højtlesning kan bidrage til at træne nogle kompetencer hos børnene, som de hele livet igennem kan bruge. Dels kan højtlesning styrke sprogkompetencerne, dels kan læsesituationen lære børnene om turtagning og det at lytte opmærksomt. Netop sådanne kompetencer skal benyttes i skolen. Men højtlesning kan mere end det:

”Jeg tænker, at alle de plejeforældre vi har haft med, de har lært værdien af at tale med børnene om indhold og billeder. Jeg tænker det er det primære der er kommet ud af det, der er også andre ting, men det er primært det, det der med ikke bare at læse højt, men at have en dialog omkring det og få børnene aktivt med, danne deres egen mening. Det er jo en kæmpe gevinst ift. skolestart. At kunne byde ind i klasseregi også. Og specielt for mange af de børn vi har. Selvom de er godt begavede, så kan det være svært at sige sin mening højt, så jeg tænker det er et rigtig godt redskab.

En anden konsulent er enig:

”Jamen allerede i nulte får man jo... er det et barn, der byder ind, er det et barn, der ikke byder ind? Og hvis de har været vant til, at det må man gerne, når man sidder og læser, det er det man skal, så bliver det

²⁸ Mentalisering er et begreb, der omhandler individets evne til at kunne se sig selv udefra og forstå andre indefra, hvilket har betydning i samspilssituationer.

nemmere i skolen at række hånden op, og sige, jeg har også en holdning til det læste ikke, så rigtig godt redskab det her”

Højtlesning hjemme vil, ifølge disse konsulenter, understøtte børnenes deltagelse i det demokratiske fællesskab som skolen i nogen grad rammesætter, hvor børnenes øver sig i at give deres synspunkter til kende og tage del i debatten om forskellige ting i klassens fællesskab.

Netværksgrupper som støtte til plejefamilier i READ

I projektforløbet er plejefamilierne blevet støttet og har fået sparring på forskellig vis. Dels har familieplejekonsulenten fulgt op på højtlesningen i plejefamilien via telefonopkald eller under besøg ude i plejefamilierne, dels har plejefamilierne mødt en del andre deltagende plejefamilier på en opfølgende kursusdag halvvejs i læseperioden. Denne kursusdag har givet familierne mulighed for at udveksle erfaringer, få ny inspiration og netværke med hinanden.

Derudover er der to af de repræsenterede kommuner, som på eget initiativ har valgt at iværksætte en særlig ramme om deres support til plejefamilierne, idet de har lavet netværksgrupper for de deltagende plejefamilier. Her har familierne mødtes flere gange undervejs, udvekslet erfaringer med hinanden og givet hinanden gode råd til etablering af gode læse situationer, valg af litteratur og opmuntret hinanden til at bruge af biblioteket. De har hjulpet hinanden med at holde motivationen oppe i de tilfælde, hvor nogle syntes de var gået lidt i stå. Flere konsulenter har oplevet, at netværksgrupper var særligt gode til at understøtte implementering af READ og i nogle tilfælde mere givtige for plejefamilierne end den support de som konsulenter individuelt kunne give. Gruppemøderne blev brugt til at tale om:

”hvordan kunne de gøre det, hvordan kunne de inspirere hinanden, hvad kunne man gøre ellers? Den der med at få motiveret børnene og det her med at gå på biblioteket - ”gud, man kan jo gå på biblioteket” – ”jamen, vi bor ude på landet” – ”er der så sådan en biblioteksbus?” – ”ja, den holder jo faktisk lige ude foran vores hæk, det skal vi da næste gang”. Så de gav også lidt hinanden noget, og så kunne vi følge op på det næste gang og kunne spørge: ”Nå, men kom I så hen til den biblioteksbus?”. Så de inspirerede hinanden på en måde, som jeg tænker var mere gavnlig, end hvis vi konsulenter sidder ude hos dem og siger ”jeg har hørt, at der er nogle, der gør sådan og sådan”.

En anden konsulent supplerer:

”I gruppen blev de grebet sammen og gik vejene sammen og kunne spørge hinanden: ”Nå, hvordan gik det så hos dig?”

Til fremtidigt arbejde og opfølgning med READ peger nogle konsulenter på, at de vil videreføre brugen af netværksgrupper, som primær understøttende ramme omkring de plejefamilier, der deltager i READ forløb:

”det var rigtigt effektivt for os at have de deltagende plejefamilier samlet, at de kom ind, fordi de inspirerede hinanden. Jeg tænker egentlig, at det er den måde vi vil etablere støtte på fremadrettet.”

Andre konsulenter fortæller om, hvordan de i deres kommune er begyndt at købe sprogkufferter til udlån til plejefamilier, ligesom de opfordrer plejefamilierne til at bruge biblioteket. Én kommune vil anskaffe en reol med børnebøger, som plejefamilierne kan låne fra og overvejer at lave en slags bogcafé med inspiration fra projektet ”læs for livet”. Nogle er optagede af de lidt større børns læsning og initiativer der kan understøtte denne.

Opsamling

Nogle familieplejekonsulenter oplever, at deres kommunikation med plejefamilierne i flere tilfælde har bidraget til at sikre en god implementering af metoden dialogisk læsning i plejefamilien. Her har de især talt med plejeforældrene om, hvordan de kan fortolke det, de har hørt på kurset og de tilsendte inspirationsguides med henblik på at finde deres egen måde at læse på sammen med barnet, som giver mening for netop dem. Men ikke alle familieplejekonsulenter har haft fokus på at understøtte plejefamilierne i READ lige meget. Nogle af de deltagende familieplejekonsulenter oplyser, at de i deres arbejde bruger meget tid på at håndtere "uro i sagerne" afstedkommet af f.eks. sagsbehandlerskifte, skoleskift eller svære samvær mellem plejebarnet og dets biologiske familie. Her kan plejefamilierne have brug for meget støtte. Nogle bruger også meget energi på at varetage den daglige praksis, hvilket betyder, at de oplever at have mindre tid og fokus på at deltage i projekter som f.eks. READ i plejefamilier. Dette giver anledning til at overveje hvad der skal til for at et projekt kan lykkes? Hvilken støtte skal der til? Er der brug for flere timer, frikøb af medarbejdere andet?

Flere af de familieplejekonsulenter der har haft tid og som har prioriteret READ indsatsen fortæller, at de især har spillet en rolle som "oversættere" af materialet. De oplever, at deres støtte har været virksom for familierne. Det er videre deres oplevelse, at motivationen for læsning ude i familierne er blandet, hvor en stor del er motiverede og har læst meget. En anden del har vist sig at være mindre engageret og deltagende end hvad familieplejekonsulenterne havde håbet på.

De motiverede og deltagende plejeforældre har læst meget, har fundet principperne meningsfulde og har oplevet en række gode effekter af højt-læsningen - også flere end de, der indledningsvist blev meldt ud skulle være formålet med READ, som var styrket sprog og koncentration. Familieplejekonsulenterne ser, at READ kan have styrket plejefamiliernes fokus på sprog i hverdagen, men dialogerne omkring det læste har vist sig at rumme et særligt potentiale idet flere børn via dialoger om illustrationer og indhold i bøgerne har øvet sig i at formulere egne tanker og perspektiver. Dette, mener flere, bidrager til udvikling af barnets selvstændighed og lyst til deltagelse i samtaler. Flere gætter på, at disse færdigheder er nogle som børnene kan bruge i deres skoletid i fremtiden. Her forventes børnene at deltage i timerne og give egne synspunkter til kende og har de øvet sig på dette inden de kommer vil de være godt rustet, oplyser en konsulent. Derudover peger flere på, at READ i nogle plejefamilier har medført en styrket relation mellem børn og voksne, da læsesituationerne har medført meget nærvær og én til én tid mellem børn og voksne.

Flere konsulenter oplever imidlertid også, nogle plejefamilier ikke har brugt den anbefalede tid. Nogle af disse familier er kendetegnet ved at have mange børn og plejebørn boende og dette vilkår ser ud til at vanskeliggøre, at der bliver læst med det enkelte barn, da de kan have for meget at se til. De plejefamilier der viste sig mindre motiverede efter forløbet gik i gang har givet udtryk for, at rammerne omkring læsningen samt krav til hyppighed, deltagelse i testning af barnet og udfyldelse af spørgeskema fyldte for meget.

Et par af de interviewede kommuner har gjort sig gode erfaringer med brug af netværksgrupper, som understøttende ramme for et READ forløb. Dette har i forløbet vist sig så gunstigt, at de vil overveje at benytte dette mulighed fremover i deres arbejde med videre implementering af READ.

6. Diskussion af den dialogiske læsnings veje og vildveje

Dialogisk højtlesning som sprogstimulering eller humanistisk og demokratisk dannelse?

De mange interview med plejemødre om deres erfaringer med højtlesning og især dialogisk højtlesning rummer en række interessante perspektiver. Projektet 'READ i plejefamilier' er i udgangspunktet blevet sat i værk for at styrke børnenes sproglige kompetencer og koncentration i håbet om at kunne bidrage til at minimere den chanceulighed, som forskning viser er udslagsgivende for udsatte børns muligheder for at klare sig i skole og uddannelsessystemet. De kvalitative interviews peger i tråd hermed også på, at plejemødrene ser tegn på, at højtlesningen udbygger børnenes sprog, herunder ordforråd og omverdensforståelse omend det vil være op til den kvantitative måling af børnenes sprog, som laves af Århus universitet, at vurdere i hvilken grad læseforløbet har bidraget hertil.

De kvalitative interviews har med en åben tilgang i spørgeguiden søgt at belyse plejemødrenes erfaringer med hvad det er højtlesningen bidrager med samt deres erfaringer med at bruge principperne i dialogisk højtlesning. Interviewene giver her et nuanceret indblik i både læsepraksis og oplevede kvaliteter og ulemper herved. Et spørgsmål i den forbindelse er, om det giver mening alene at betragte højtlesning og børnelitteratur som 'et instrument' for sprogstimulering?

Risikoen ved at betone sprogstimulering som eneste formål med højtlesning kan være, at man undlader at få synliggjort andre dimensioner af højtlesning – dimensioner som også bidrager til at styrke børnenes trivsel, udvikling og læring. Interessant er det, at flere plejeforældre, når de fortæller om deres motivation for at læse for deres plejebørn, har blik for en del andre formål med højtlesning. Her peger flere på den gode læseoplevelse – at læsning er et formål i sig selv.

Interviewene viser videre, at en højtlesnings tilgang som lægger op til en inddragelse af barnets egne perspektiver, forståelse af tekst og af billeder kan øge barnets interesse og engagement under højtlesning. Samtidig gives der plads til barnets selvstændige tænkning, fantasi, refleksioner og dermed potentielt til understøttelse af barnets demokratiske dannelse. Den norske forsker Trine Solstad, der har undersøgt pædagogers brug af dialogisk læsning via billedbøger i børnehaver, peger i tråd hermed på, at brug af litteratur bidrager til andet og mere end blot at være en skoledisciplin eller et instrument for sproglig læring. Solstad finder, at litteratur og højtlesning udgør et humanistisk dannelsesprojekt idét inddragende højtlesning, ifølge Solstads undersøgelse, kan udvikle demokratiske og humanistiske holdninger og bidrage til at øge barnets kritiske forståelser. Solstad peger på, at litteratur først og fremmest er et oplevelsesmæssigt mellemværende (Samtaler om bildebøger i barnehagen, Solstad 2016).

Lektor Marianne Eskebæk Larsen har sammen med kolleger i Danmark evalueret forsøg med dialogisk læsning iværksat i børnehaver²⁹. Eskebæk Larsen peger på, at højtlesning kan tjene flere formål, som både kan være dannende, rekreative og sprogstimulerende men hun finder, at pædagogerne især læser med henblik på at skabe "hygge" (rekreativt formål) og "ro" (socialiserende formål). Eskebæk Larsen peger på, at pædagogerne gennem projektforløbet øger deres bevidsthed om flere typer af højtlesning, men at de har svært ved at få øje på læsning som andet end "hygge" og "ro" og at det ser ud til at være sværere at ændre deres læsepraksis end først antaget.

Nærværende analyse af plejemødrenes *før og efter* fortællinger om egen læsepraksis tegner et billede af en mange-facetteret praksis. Højtlesning rummer her mangfoldige muligheder, veje men også vildveje. I

²⁹ "Den levende bog - Rapportering og evaluerende undersøgelse" 2008, Sehested, Basse og Eskebæk Larsen, "Nedslag i børnelitteraturforskningen 9", 2008: "Højtlesningen ABC" af Marianne Eskebæk Larsen

modsatning til pædagogerne i Larsens undersøgelse peger data her på, at mange plejemødre har taget de dialogiske principper til sig og lykkes med at sætte den i spil sammen med børnene på måder som åbner for børnenes egne perspektiver, tanker, fantasi og fortællevirke. Dermed har flere fået øje på, at litteraturen rummer en kraft, som det er den voksnes opgave og ansvar at forløse i samspil med barnet. Analysen viser da også, at enkelte (2) plejemødre ser ud til at 'fare lidt vild' i inspirationsguiden og kommer til, sikkert uintenderet, at skabe en præstationslignende 'setting' omkring læsningen, som naturligt ikke øger motivationen eller den gode oplevelse hos barnet. Men flertallet oplever gode højtælæsningsituationer, både med og uden bidrag fra dialogiske principper.

Larsen peger på, at man kan kritisere en litteraturpædagogik, hvor manualer styrer læsningen. Litteraturen bliver let reduceret til et sprogværktøj og bliver ikke anerkendt som et formål i sig selv, hvis den voksne primært terper ordforrådsøvelser og stavelser med børnene (Diskussion af børnelitteraturens rolle i dagtilbud, Eskebæk Larsen 2016). I forlængelse af dette argumenterer hun for vigtigheden af, at der gives rum for flere slags læsninger, som giver litteraturen mulighed for at få plads og fylde på forskellig vis (Eskebæk Larsen 2016). I tråd med Larsens argumentation og med afsæt i nærværende rapports analyse giver det mening at plædere for netop flere slags læsninger, som hver især har deres berettigelse, da de kan åbne for forskellige slags oplevelser af kvalitet og bidrage til forskellige typer af læring hos børn og voksne. Rapporten peger her på to anbefalelsesværdige højtælæsningsstrategier: "Den dialogiske højtælæsningsstrategi" og den "flowbaserede, rekreative højtælæsningsstrategi".

Højtælæsningsstrategi som bidrag til etablering af trygge relationer

Med udgangspunkt i ovenstående ser højtælæsningsstrategi ud til være et godt redskab til understøttelse af barnets demokratiske og kulturelle dannelse. Litteraturen kan også give muligheder for fordybelse og gode fælles læseoplevelser og til sprogstimulering. Højtælæsningsstrategi ser dermed ud til at have potentiale til at minimere chanceulighed med henblik på at stille børnene bedre i forhold til skolegang, hvilket kan være relevant i forhold til målgruppen som er børn i familiepleje. Men har højtælæsningsstrategi også andre potentialer, som er relevante i forhold til de anbragte børn, som kan være udfordret i mere bred forstand på deres trivsel og udvikling?

Analysen viser, at højtælæsningsstrategi også har en social funktion som meningsfuldt samvær, der kan binde børn og voksne sammen – en funktion som er særligt væsentlig at have for øje i forhold til projektets målgruppe, som er børn i familiepleje. Mange anbragte børn kan være udfordret i deres muligheder for at danne nære relationer og kan desuden være udfordrede i deres evner til etablering af "trygge relationer" grundet tidligt omsorgssvigt, som i mange tilfælde kan have lagt kimen til udvikling af utrygge tilknytningsmønstre hos børnene. Forskning viser imidlertid, at disse mønstre står til at ændre over tid såfremt barnet tilbydes omsorgsgivere, f.eks. plejeforældre, der har en tryk tilknytningsstil (Blom 2005, Dozier 2001, Steele 2003, Rushton et al 2003, Schofield 2002).

Analysen finder, at læsesituationer mellem plejebørn og deres plejeforældre, som sikrer en rar stemning via en afstemt og tryk relation, ser ud til kunne etablere muligheder for tillidsbaseret samvær, som støtter op om en tryk tilknytning mellem barn og voksen. Læsningen kan her f.eks. have en funktion som værende omsorg før sengetid, hvor barnet og den voksne i fællesskab fordyber sig i en god historie. Tillid, nærvær og tryk er her i højsædet. Analysen viser tegn på, at læsningen kan være et bidrag til etablering af tryk tilknytningsrelationer, under forudsætning af at rummet er præget af tillid og rar samvær.

Nogle plejemødre oplever i den forbindelse også, at læsningen kan nedbringe børnenes stressniveauer og give ro i kroppen. Hjerneforskning viser, at mange udsatte børn, har forhøjede stressniveauer i kroppen som konsekvens af en opvækst i utryk miljø ("Hjernens indtog i pædagogikken" i Magasinet Asterisk, marts 2012 med interview af Charlotte Ringmose). De forhøjede stressniveauer kan få hjernen til at skrumpe og

det får betydning for børnenes evner til indlæring, koncentration, samt muligheder for at fordybe sig i lege eller læringssituationer. Analysen af plejeforældreperspektiverne viser videre, at højtlesningssituationer ser ud til at fremme børnenes muligheder for fordybelse og indlevelse, hvor læsning i forhold til børn med vanskeligheder, der kommer til udtryk via "uro og flakken omkring", kan bidrage til at fremme deres evner til koncentration.

Ovenstående giver grobund for at pege på højtlesningens mange muligheder og det er nærliggende at anbefale, at det kommunale system, der arbejder med anbringelse af børn udenfor hjemmet, med fordel kan være opmærksom på at rekruttere plejeforældre, der interesserer sig at læse for og med deres børn. Såfremt plejeforældrene ikke har 'tradition for højtlesning' kan de anbefales at gå i gang med det, evt. kan de introduceres for metodikker, de kan læne sig op ad til en start. Alternativt kan de som minimum anbefales at være opmærksomme på at etablere 'nære samtalerum' med deres børn i hverdagen, der understøtter tilknytning såvel som sproglig og kognitiv udvikling.

7. Konklusion

Nærværende rapport udgør en dybdegående undersøgelse af hvordan højtlesning og særligt metoden dialogisk højtlesning tages i anvendelse og folder sig ud i en række konkrete plejeforhold, hvor plejeforældre er blevet interviewet om deres erfaringer med at benytte metoden fra start til slut i forløbet. Disse erfaringer suppleres med erfaringer fra plejebørn om hvad der motiverer dem i forhold til højtlesning samt interview med fagprofessionelle. Konklusionen nedenfor søger at besvare det overordnede forskningsspørgsmål stillet i rapportens introduktion, som lyder:

1. *Hvordan kan projektet READ i plejefamilier understøtte de yngste plejebørns læselyst og læring samt sociale relationer mellem børn og plejeforældre og dermed bidrage til at mindske chanceuligheden blandt de anbragte børn i familiepleje?*

Sprog og koncentration

I forhold til dimensionerne sprog og koncentration peger de kvalitative interviews på, at det er oplevelsen hos flere af de interviewede plejeforældre, at deres plejebørns begrebskendskab, sprog samt koncentrationsfærdigheder er blevet bedre gennem READ forløbet. Flere oplever, at det øgede fokus på sprog og samtaler med børnene i hverdagen som forløbet har medført kan have bidraget hertil. Der kan desuden peges på, at flere børn af deres plejemødre beskrives som værende udsatte, omsorgssvigtede børn, som ved anbringelsestidspunktet i bred forstand var understimulerede, herunder også sprogligt. Det ser ud til at plejemødre til flere af disse børn via deres deltagelse i READ-forløbet i højere grad har fået øje på højtlesningens muligheder. De beskriver således hvordan børnene er blevet glattere for højtlesning, at de læser mere end de gjorde før. Plejemødrene oplever, at de kan bruge bøgerne til at understøtte børnenes sprogudvikling og til at øge deres nysgerrighed på verden.

Inspiration til ny læsemetoder og til valg af ny børnelitteratur

Flere plejeforældre fortæller, at bogpakken med de 10 børnebøger bidrog til, at de fik øje på nye interesseområder hos barnet, som de kan forfølge, når de låner bøger på biblioteket. Samtidig har flere plejeforældre fået øje på kvaliteter ved den nye børnelitteratur, hvor nogle oplever, at sprogbrug og billeder i højere grad henvender sig til børn i samtiden. Det betyder, at nyere børnelitteratur er blevet mere synlig i plejefamilierne, hvor mange hidtil har læst ældre klassikere som de har i hjemmet fra deres egne børn var små.

I forhold til selve brugen af projektets læsemetode "dialogisk højtlesning" viser nærværende undersøgelse, at de fleste plejeforældre allerede før de valgte at deltage i READ havde en læsepraksis, hvor de læste på daglig basis. Dette bekræftes ligeledes i rapporten "Hovedkonklusioner fra forskningsprojektet READ i plejefamilier" (Bleses, Klyvø, Willemsen og Boisen, 2022). Enkelte plejeforældre oplyser, at de kendte til metoden dialogisk læsning, men de fleste anvendte en mere traditionel læsemetode, der med et analytisk greb kan kaldes "flowbaseret, rekreativ højtlesningsstrategi". Denne praksis inviterer barnet til fordybelse i historiens gang via indlevelse og er desuden kendetegnet ved, at der er få dialoger undervejs. Med plejefamiliernes deltagelse i READ introduceres de til dialogisk højtlesning som metode og interviewene foretaget afslutningsvist viser, at mange plejeforældre ser ud til at have taget metoden til sig med gode erfaringer til følge, hvorfor de undervejs i højere grad begynder at anvende metoden, når de læser for deres plejebørn. Plejeforældrene har dermed fået en skærpet bevidsthed omkring brugen af forskellige

højt-læsningsstrategier som har medført, at de nu veksler mellem forskellige måder at læse højt på alt efter hvad der giver mening i forhold til barnet i den konkrete situation.

Højt-læsning efter dialogiske principper er en læsestrategi, der inviterer barnet, der læses for, ind i dialoger om det læste/sete/ og erfarede. Plejeforældrene fremhæver inspirationsguidens idéer til dialogisk læsning positivt, hvor flere peger på at det for dem er helt nyt og spændende at tale med barnet om begreber som f.eks. forside, bagside, illustrationer, forfatter og illustrator. Flere har i forløbet erfaret, at de selv har måtte gå på kompromis med egne vaner om at læse en bog fra a - z i løbet af én højt-læsningssituation, fordi dialogerne er blevet givet plads og har taget tid. De har da erfaret, at barnet i højere grad tager aktivt del i historien, da de kan opleve selv at blive en del af den. Barnets interesse, nysgerrighed og læselyst i læsesituationen ser ud til at blive øget og læsesessionen kan vare længere tid.

Demokratisk og kulturel dannelse

Højt-læsningstilgangen, dialogisk højt-læsning, ser ud til at have andre potentialer end "blot" at have potentiale til at kunne udvide barnets sproglige formåen. Analysen viser videre, at når de voksne reelt lytter og giver plads til børnenes input før, under og efter højt-læsningen, opstår der små samtalerum og ekskursioner, hvor børnene og de voksne tager på kortere eller længere "samtalerejser". Her besøger de på baggrund af tekst eller illustrationer f.eks. fantasier, forestillinger eller videredigtninger, men det kan også være samtaler om egne eller andres oplevede erfaringer og handlinger. Boguniverset og de samtaler der åbner sig undervejs, kan gå i mange retninger f.eks. kan samtalerne rette sig ud mod verden eller ind i barnet selv/fiktive andre. Når barn og voksen besøger disse samtalerum øver barnets sig i at sætte ord på egne tanker, følelser eller perspektiver på bogens handling eller fænomener i verden og disse perspektiver kan udfordre fortællingerne eller den voksnes perspektiver. Børn og voksne kan her udveksle og diskutere forskellige tanker og perspektiver på det i bogen sete/læste. Børnene gør sig erfaringer med at sætte ord på egne tanker og meninger, men øver sig også i at være en del af et samtalerum, hvor flere erfaringer og perspektiver gives plads, mødes og brydes. Dermed kan den dialogiske højt-læsning og de inddragende samtaler bidrage til at understøtte barnets selvstændige tækning og *demokratiske dannelse*.

Denne dannelse rummer færdigheder, som børnene kan benytte hele livet og i særdeles i deres senere skolegang. Har børnene øvet sig hjemmefra i at danne egne meninger, at give udtryk for disse og udveksle dem med andre kan det falde dem lettere at tage del i fælles samtaler i klasserummet og at turde byde ind med deres egen mening. Samtidig kan den litteratur de får læst i den tidlige barndom give dem en *kulturel dannelse* via kendskab til børnelitteraturens klassikere såvel som nyere børnelitteratur, som ligeledes giver dem en platform at stå på, når der møder et fag som f.eks. dansk i skolen. Analysen viser videre, at børnenes møder med bøgernes verden, herunder skriftsproget og bogstaver, i flere tilfælde ser ud til at understøtte børnenes egne begyndende læsefærdigheder og nysgerrighed også på skriftsproglig aktivitet.

Understøttelse af empati og følelsesmæssig udvikling

Analysen af interviewene viser videre, at bøgernes og ikke mindst illustrationernes berøring af emner som følelser og sociale samspil inviterer børn og de voksne ind i samtaler herom, hvilket bidrager til at udvikle børnenes *forståelse af følelser, samspil og empati* – et område, som er vigtigt for at kunne begå sig og som er forudsætningen for at kunne skabe sociale relationer til andre mennesker. Børnene får mulighed for at spejle sig i samspilssituationer i bøgerne og kan drage paralleller til egen hverdag og erfaret liv, men børnene kan også møde situationer i bøgerne som ligger uden for egen erfaring og her får de mulighed for

at gøre sig forestillinger om hvordan det måtte være, at være i andres sted. Forskning viser, at en del anbragte børn kan være udfordret i forhold til følelsesmæssig udvikling, mentalisering og empati (Alstrup, Hammen & Frederiksen, 2016; Hagelquist, 2012). Her viser bøgerne via muligheder for samtaler om illustrationer om følelser og sociale samspilssituationer sig at have et måske uset potentiale til at understøtte *børnenes følelsesmæssige udvikling*.

Bidraget til trygge tilknytningsrelationer

I forhold til granskningen af om metoden kan bidrage til understøttelse af relationer mellem plejeforældre og børn, viser undersøgelsen, at højtlesning og dialogisk læsning, når det sættes i spil af voksne på en måde som er rar for barnet, ser ud til i særlig grad at kunne bidrage til udvikling af en tillidsfuld relation mellem voksne og børn. Flere oplever, at højtlesningen bidrager til at bekræfte deres relation til barnet via omsorg og gennem oplevelser af fælles nærvær og samhørighed, der opstår via fælles udforskning af verden via bøgerne. Højtlesningssituationer ser således ud til at kunne styrke båndet mellem barn og voksen. Dermed giver det mulighed for at bidrage til *etablering af trygge tilknytningsrelationer* og kan være et redskab for plejeforældre, som ønsker at komme tættere på deres plejebarn, såfremt det anvendes på en måde, der inviterer til tillid og rart nærvær.

Samtidig er det også relevant at være opmærksom på, at der er forskel på børn og at børn vil tage imod forskelligt samt reagere forskelligt på de anvendte oplæsningsmetoder. I en højtlesningssituation må det derfor være plejeforældrenes fremmeste opgave, at tilpasse den anvendte metode til det pågældende barns behov, temperament og ønsker.

Analyserne peger samlet set på, at de yngste plejebørns motivation i forhold til højtlesning i høj grad er tæt forbundet med de 'udbytter', de oplever at få ud af ved at deltage i aktiviteten. Nærværet og den fælles oplevelse med en voksen omsorgsperson ser ud til at være en drivkraft for børnenes motivation til at deltage i højtlesning. Mange opgaver i plejefamiliernes hverdag og hensynet til andre børn i familien kan betyde, at nærværet med det enkelte barn har lidt trange eller varierende kår. Højtlesning er en aktivitet som kan give mulighed for en uforstyrret ramme for intenst nærvær og én til én tid mellem barn og voksen. Højtlesningssituationen kan tilbyde en lomme af nærvær i hverdagen, som samtidig ikke nødvendigvis varer længe og som let kan finde plads på forskellige tidspunkter. I mange hjem er det især om aftenen før sovetid, der læses højt, men højtlesning forekommer også i nogle familier morgen, eftermiddag eller i ferier og weekender, når familien har god tid.

Analysen giver indtryk af, at højtlesning udgør et hverdagsritual i mange plejefamiliehjem, hvor læsning er det sidste der sker før barnet sover. Højtlesningssituationen kan give børnene omsorg ved sengetid og flere børn giver udtryk for at de forbinder læsningen med fysisk nærvær mellem barn og voksen (holde i hånd eller holde omkring). For nogle bliver højtlesningen efterfulgt af stille sang, som giver indtryk af, at barnet på en omsorgsfuld måde falder til ro herved.

Gode læseoplevelser – et mål i sig selv?

Læseoplevelsen i sig selv og fordybelse i historien som drivkraft har ligeledes betydning for børnenes motivation og lyst til læsning. Analysen viser her, at flere af børnene holder af at få mulighed for at indleve sig i et handlingsforløb i en bog, at følge historiens gang. For flere børn kan litteraturen således give adgang til meningsfulde oplevelser i sig selv. Litteraturen kan byde på sjove, spændende, underholdende, lærerige,

overraskende og tankevækkende oplevelser, som børnene fornøjes ved at deltage i, hvor indholdet i bøgerne spiller en vigtig rolle for motivationen og læseoplevelsen.

Højtlesningssituationer, der giver mulighed for børnenes direkte og aktive mundtlige deltagelse undervejs, er at foretrække blandt andre. Her kan bøger, der er mere faktuelle af karakter og som direkte inviterer til dialog, være populære blandt flere og fremhæves som favoritbøger. Disse bøger kan være udformet som flapbøger eller der kan være spørgsmål målrettet barnet. Den gode læseoplevelse kan for børnenes perspektiv omhandle muligheden for at lære nyt om verden - den nære og den fjerne. Bøgerne giver børnene en viden og stimulerer deres nysgerrighed. Bøgerne kan samtidig rumme rige illustrationer, der stimulerer børnenes fantasi og lyst til at deltage aktivt sprogligt.

Det er en pointe, at de samme børn ser ud til at kunne glædes ved og motiveres af at deltage i flere typer af højtlesningssituationer hhv. den højtlesning som handler om stille fordybelse i en historie såvel som den type højtlesning, der fordrer mere udadvendt og aktiv sproglig deltagelse. Nogle børn foretrækker oftere den ene form fremfor den anden, men dette kan også afhænge af tidspunkt på dagen og energiniveau, ligesom bøgerne af karakter kan lægge mere eller mindre eksplicit kan op til én bestemt type af højtlesning fremfor en anden.

Et bidrag til minimering af børn chanceulighed?

Samlet set peger rapportens kvalitative analyser på, at højtlesning, herunder dialogisk højtlesning anvendt i plejefamilier, samlet set rummer en række potentialer, der kan hjælpe til at minimere børnenes chanceulighed. Højtlesning, herunder den dialogiske højtlesning, tyder på at kunne bidrage til at udbygge børnenes kulturelle og demokratiske dannelse samt følelsesmæssige udvikling ligesom højtlesning også kan udvide børnenes omverdensforståelse. Desuden ses tegn på, at nærværet omkring højtlesningen, når situationen er afstemt og rar for barnet, kan give input til dannelse af trygge relationer mellem plejeforældre og børn, som kan understøtte barnets muligheder for at danne relationer – både i et her og nu perspektiv og i fremtiden. Disse færdigheder er samlet set væsentlige at udvikle hos det enkelte menneske, herunder hos plejebørnene, da de både er forudsætninger for og et vigtigt bidrag til at kunne få et meningsfuldt børne- og ungeliv, der rummer sociale relationer såvel som en meningsfuld skolegang. Det må dermed konkluderes, at 'READ i plejefamilier' viser tegn på at kunne ruste børnene bedre til deres fremtidige tilværelse, herunder til skolegang og uddannelse og at indsatsen samlet set ser ud til at kunne levere et bidrag til kommuners arbejde med at minimere plejebørns chanceulighed.

8. anbefalinger

Nærværende kapitel omhandler praksisnære anbefalinger og råd til hvad kommuner kan gøre, hvis de ønsker at arbejde med READ i plejefamilier med henblik på at minimere børnenes chanceulighed.

Anbefalingerne er målrettet henholdsvis ledere/beslutningstagere i kommuner, familieplejekonsulenter og plejefamilier. Anbefalingerne er fremkommet på baggrund af rapportens analyser.

Ledere og beslutningstagere i kommuner

- Ledere af kommuners familieplejeafsnit eller døgninstitutioner kan med fordel beslutte at arbejde med læringsfremmende tiltag som READ i forhold til yngre børn anbragt i plejefamilier eller på institution.
- Ledere kan tilbyde familieplejekonsulenter og pædagoger at deltage i et kursus i READ med henblik på egen kompetenceudvikling.
- Kommuner kan eller stille vejledninger og guidelines til rådighed som kan benyttes i plejefamilierne.
- Kommuner kan sammensætte bogpakker med bøger, som plejefamilier, der ønsker at arbejde med READ kan låne og benytte eller lave boglister med forslag til litteratur som plejeforældre f.eks. kan rekvirere på biblioteket.

Familieplejekonsulenter

- Mange plejeforældre tænker med udgangspunkt i et "growth mindset" men ikke alle. Af hensyn til barnets læring fremadrettet vil det være hensigtsmæssigt at familieplejekonsulenter taler med plejeforældre, der i overvejende grad har et 'fixed mindset' om, hvordan de kan bidrage til at understøtte barnets læring og hvad de kan gøre for at understøtte udviklingen af et 'growth mindset' hos barnet.
- Familieplejekonsulenter kan understøtte plejefamiliernes fokus på barnets trivsel, læring og udvikling. I en forbindelse kan de anbefale plejefamilierne at læse højt for og med barnet hyppigt.
- Familieplejekonsulenter kan spille en særlig rolle i forhold til at understøtte plejefamilierne i brugen af en metode som dialogisk læsning. Plejefamilien kan vejledes til hvordan de kan lade sig inspirere af guiden samt benytte egen dømmekraft og fornemmelse for barnet som vigtig rettesnor for læsesituationen.

- Familieplejekonsulenter kan hjælpe plejefamilierne til at have fokus på, at barnets motivation for læsning må være i centrum. Barnet kan således med fordel inddrages i valg af bøger. I dialogerne med barnet kan plejeforældrene ligeledes give plads til barnets afbrydelser, indspark og evt. videredigtning med udgangspunkt i det set/de læste/det uforklarede i bogen. Således kan plejeforældre understøtte barnets aktive medvirken, deltagelseslyst, demokratiske dannelse og formuleringsevne via højtlesning.
- Familieplejekonsulenter kan rådgive plejeforældre om, hvordan de kan bruge samværet med barnet i højtlesningssituationer til at styrke udviklingen af tillid og en tryk tilknytning hos barnet.
- Familieplejekonsulenter kan som led i deres støtte til plejefamilierne etablere netværksgrupper, hvor plejefamilier, som er i gang med dialogisk læsning, kan mødes og sparre med hinanden.
- Såfremt plejeforældrene ikke har 'tradition for højtlesning' kan de anbefales at gå i gang med det, evt. kan de introduceres for metodikker, de kan læne sig op ad til en start. Alternativt kan de som minimum anbefales at være opmærksomme på at etablere 'nære samtalerum' med deres børn i hverdagen, der understøtter tilknytning såvel som sproglig og kognitiv udvikling.

Plejeforældre

- Ved højtlesning er *barnets motivation og lyst til deltagelse* afgørende for om oplevelsen bliver god. Plejeforældre kan lade barnet bestemme hvilken bog der skal læses og for at understøtte barnets motivation kan plejeforældre tage barnet med på biblioteket. Her kan barnet vælge bøger og den voksne kan supplere med andre udvalgte bøger baseret på den voksnes litteraturkendskab og erfaring.
- Plejeforældre kan desuden kvalificere udvalget af bøger i hjemmet, ved at sikre at der også er en tilgængelighed af bøger, der kan tilføre samtalerne forskelligt indhold – bøger hvis indhold peger ud i verden og/eller ind i barnet selv. Den voksne kan med fordel give plads til at barnet periodisk vælger den samme bog igen og igen og at barnet kan have yndlingsbøger. Samtidig kan den voksne opmuntre til at der læses nyt løbende.
- For mange børn er nærværet, omsorgen og den fælles én til én tid en vigtig dimension og motivation for at deltage i højtlesningssituationer. Her er det den voksnes ansvar at skabe en god stemning samt rolige og rare rammer omkring situationen.
- Højtlesning kan gøres på flere måder og der findes ikke én rigtig måde. Flere tilgange kan benyttes og have deres berettigelse.

- Den voksne kan i højtlesningssituationer benytte en mere eller mindre dialogisk tilgang til højtlesningen. Der kan alt efter bogvalg, energiniveau og interesse hos barnet skrues op og ned for dialoger. Nogle bøger lægger mere direkte og eksplicit op til dialoger undervejs (f.eks. pegebøger), men alle bøger kan gøres til genstand for samtaler både før, under eller efter de er læst højt.
- Samtaler om forfatter, forside, bagside og illustrationer kan benyttes som gode igangsættere af samtaler. Dialoger understøtter barnets sprog og barnet kan øve sig i at formulere egne synspunkter og tanker om det set og læste. Plejeforældre kan på forhånd undersøge om bogen benytter svære ord, der er vigtige at få talt om betydningen af med barnet.
- Børn har ofte brug for mere tid end voksne til at formulere sig og de har brug for tid til at tænke sig om, før de kan svare. Erfaringer viser, at voksne i praksis kan have svært ved at vente på barnet og i stedet selv vil være tilbøjelig til at svare for barnet. Dette er et opmærksomhedspunkt for plejeforældre, der benytter dialogisk højtlesning og i samtaler med børn i øvrigt.
- Plejeforældre kan være opmærksomme på, at bøger kan bruges på mange måder og med flere formål:
 - Bøger kan som i READ f.eks. introduceres og benyttes som 'redskab' til stimulering af barnets sprog, da bøger er særligt gode til at introducere barnet for nye begreber og ord.
 - Højtlesning af bøger kan også være et formål i sig selv. For mange børn er *læseglæde* og motivation for læsning forbundet med den gode litteraturoplevelser og her spiller indholdet i bogen en rolle. Bogen må gerne være sjov, underholdende, spændende, lærerig, overraskende og må gerne spejle situationer i barnets eget liv. Ved højtlesning af skønlitteratur må der gerne gives plads til fordybelse i handlingen, da indlevelse og fordybelse er en vigtig del af oplevelsen.
 - Plejeforældre kan være opmærksomme på, hvordan de kan etablere forskellige højtlesningssituationer med barnet, som både tilgodeser gode læseoplevelser/glæde og som bidrager til at udvide og styrke barnets sprog og deltagelseslyst. I nogle situationer kan det være vigtigt at prioritere én læsestrategi f.eks. den 'dialogiske højtlesningsstrategi' og i andre situationer er det mere fordelagtigt at benytte en anden f.eks. den 'flowbaserede, rekreative højtlesningsstrategi'. I praksis vil mange højtlesninger trække på begge tilgange samtidig.
 - Når plejeforældre læser højt, kan de bidrage til at understøtte barnets *kulturelle dannelse*, da barnet introduceres for en litterær kulturarv af klassikere såvel som for nyere litteratur. Yderligere kan barnets *demokratiske dannelse* styrkes via samtalerne om bøger og illustrationer. Plejeforælderen kan understøtte, at barnet får lov til at øve sig i at komme til udtryk via egne fortolkninger, tanker og meninger om det i bogen læste/sete/uforklarede.
 - Plejeforældre kan være opmærksomme på, at højtlesning kan benyttes som vej til at skabe ro i og omkring barnet. Nogle børn beskrives med tendens til hurtigt at kunne komme i

'high arousal', hvor kropslig uro, manglende koncentration, faren omkring og impulsive handlinger kan være udfaldet. Plejeforældre kan i nogle tilfælde med fordel benytte højtlesning til at bringe ro på barnet f.eks. i situationer med meget uro eller ved sengetid, hvor nogle børn kan have svært ved at 'slippe dagen'.

- Højtlesning som aktivitet kan bidrage til at understøtte gensidig forståelse mellem barn og voksen, tillid og tilknytning. Højtlesning kan således også være et "redskab" for understøttelse af en tæt relation
 - Højtlesning kan bidrage til at understøtte barnets følelsesmæssige udvikling og empati. Dette kan f.eks. ske ved at barnet møder illustrationer i bøgerne af mennesker med forskelligt følelsesmæssige udtryk eller ved at barnet møder mennesker/børn i forskellige livssituationer, som de inviteres til at forholde sig til. Barnet kan her spejle egne erfaringer eller lære at forholde sig til andre menneskers erfaringer og livssituationer.
-
- Erfaringer fra projektet viser, at øget inddragelse af barnet i samtaler om bøger kan overføres til mange andre af hverdagens situationer, hvor plejeforældre kan være opmærksomme på at barnet har mange perspektiver på verden, hvis bare der gives plads til dem. Plejeforældre kan etablere en kommunikationsstil i hjemmet, der bygger på *samtaler med barnet* fremfor at *tale til barnet*. *Samtaler med barnet* kan understøtte barnets lyst til at sætte ord på egne perspektiver ligesom der åbnes mulighed for øget gensidig forståelse mellem børn og voksen.
 - Plejeforældre må være indstillede på at understøtte nysgerrigheden og virketrangen hos det mindre barn ved at introducere barnet for verdens fænomener. Plejeforældre kan gøre dette ved at opdage verden sammen med barnet f.eks. ved at bevæge sig ud i naturen eller tage til byen. Sproget kan stimuleres ved at introducere nye ting og begreber til barnet i hverdagen. En solid kilde hertil kan være højtlesning af bøger, både skønlitterære og faktuelle bøger.

10. Litteraturliste

- Andenæs, A. (1991): *Fra undersøgelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5 åringer*. Nordisk psykologi, vol. 43, nr.4
- Ankerstjerne, T., i Friis, K., og Østergren Olsen, D.,(2016) : *Leg og Literacy i dagtilbuddet og som brobygning til børnehaveklassen*. Dafolo
- Bleses, D., Højen, A., & Andersen, M. K. (2015). *Sproget kan styrkes: Rapport om SPELL og Fart på sproget. Undersøgelser af to sprogindsatser*. Odense: Syddansk Universitet.
- Bleses, D., Jensen, P., Nielsen, H., Sehested, K., og Madsen Sjö, N., (2016): *Børns tidlige udvikling og læring: målgrupperapport*.
- Bleses, D., og Højen., A. (2015): *Bogstart: Læs og snak*. Institut for Kommunikation og Kultur - TrygFondens Børneforskningscenter.
- Bleses, D., Klyvø., L, Willemsen., M og Boisen.L. A,(2022): "Hovedkonklusioner fra forskningsprojektet READ i plejefamilier" , Århus universitet
- Bloor, M. et al. (2001): *Focus Groups in social research*. London: Sage
- Blom, A (2007): *Anbringelser i plejefamilier*. Psykolog Nyt nr.7
- Brinkmann, S. Tanggaard, L (2015): *Kvalitative metoder – En grundbog*. Hans Reitzels Forlag
- Brok, L. S.,(2016): *Vi kaster med sprogbolde, og hvem griber dem?* I Literacy og læringsmål: I dagtilbud og børnehaveklasse. Friis, K & Østergren-Olsen, D. Frederikshavn Dafolo
- Bryderup, I & Trentel, M.Q (2012): *Tidligere anbragte unge og uddannelse*. Aarhus: Klim
- Bryderup,I., Engen, M., Kring,S. (2017): *Familiepleje i Danmark*, Klim, Aarhus.
- Dozier et al.(2001): *Attachment for infants in Foster Care: the role of caregiver state og mind*. Child Development, sep/oct, volume 72, number 5
- Egelund, T. et al. (2009): *"Anbragte børn og unge" En forskningsoversigt*. København: Socialforskningsinstituttet
- Gitz-Johansen,T.(2017): *De 0-2-årige småbørns perspektiver*. I J. Kampmann, K. Rasmussen, & H. Warming Nielsen (red.), *Interview med børn* (s. 205-219). Hans Reitzels Forlag.
- Halkier, B (2005): *Fokusgrupper*. Frederiksberg: samfundslitteratur.
- Hart, B., & Risley, T. R. (2003). *The Early Catastrophe*. American Educator.
- Jæger, M. M., & Møllegaard, S. (2017). *Cultural capital, teacher bias, and educational success: New evidence from monozygotic twins*. Social Science Research, 65, 130-144
- Kristiansen, S., & Krogstrup, H. K. (1999): *Deltagende observation: introduktion til en samfundsvidenskabelig metode*. Hans Reitzels Forlag.
- Klyvø, L. og Larsen, M. (2016): *Bedre støtte til anbragte børn og unges skolegang – Perspektiver fra Københavns Kommune*. København: Københavns Kommune, Socialforvaltningen, Center for Familiepleje/Videnscenter for Anbragte børn og unge.

- Lareau, A. (2011). *Unequal childhoods: Class, race, and family life, with an update a decade later*. In *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life, With an Update a Decade Later*. Laurenceau, J. P., & Bolger, N. (2005). Using diary methods to study marital and family processes.
- Larsen, Eskebæk, M., (2016): *Diskussion af børnelitteraturens rolle i dagtilbud*. I tidsskriftet Viden om Literacy, nr.20 september 2016.
- Larsen, Eskebæk, M. (2008): *Højt læsningens ABC – En undersøgelse af pædagogers litteraturopfattelse og læsevaner*. Bidrag til antologi: Nedslag i børnelitteraturforskningen 9, Center for Børnelitteratur, Roskilde universitetsforlag.
- Larsen, M. E., Basse, L. og Sehested, C. (2008). *Den levende bog. Rapportering og evaluerende undersøgelse*. Center for Børnelitteratur.
- Moorman, E. A., & Pomerantz, E. M. (2010). *Ability mindsets influence the quality of mothers' involvement in children's learning: An experimental investigation*. Developmental Psychology, 46(5), 1354–1362.
- Olsen, R.F, Egelund, T & Laustsen, M (2011): Tidligere anbragte som unge og voksne. København: Socialforskningsinstituttet.
- Rasmussen, K., Warming, H. og Kampmann, J. (2017): Interview med børn. Hans Reitzels Forlag
- Solstad, T. (2016): *Samtaler om bildebøger i barnehagen. En vei til opplevelse, lek og meningsskabning*, Universitetsforlaget 2016
- Sylvia, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj- Blatchford, I., & Taggart, B. (2004).: *The effective Provision of pre-School Education (EPPE) Project: Findings from Pre-School to end of key Stage 1*. Nottingham: DFES Publications
- Thomsen, J.P., et al (2019): *Læringsmiljøer i danske familier. En kortlæsning af de forskellige læringsmiljøer i danske småbørnsfamilier*. VIVE – Viden til Velfærd Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Whitehurst, G. J.; m.fl. (1988). *Accelerating language development through picture book reading*. Developmental Psychology, Nr. 24/4. 552-559.
- Warming, H. (2011): *Børneperspektiver. Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*. Akademisk Forlag. København.

Tidsskrifter

Børn og Unge, 9.juni år 2016, nr.10, 47.årgang

Warming, H: (2015): *Gør evidens mere skade end gavn?* Social Kritik: Tidsskrift for social analyse & debat, nr. 143

Videnskab.dk, november, (2017): *"Evig krig om pædagogik: skal små børn lære eller lege?"*

Magasinet Asterisk, (2012): *Hjernens indtog i pædagogikken*, Interview med Charlotte Ringmose, Marts 2012

11. Bilag

Guide til dialogisk læsning med konkret eksempel:

EKSEMPLER PÅ SPØRGSMAÅL TIL "MONSTERBESØG" AF AF KALLE GÜETTLER, RAKEL HELMSDAL OG ÅSLAUG JÓNSDÓTTIR

FØR I LÆSER

Du hjælper dit barn med at forstå teksten, hvis I taler om bogen, før I læser den.

Eksempler på spørgsmål:

- Bogens titel er "Monsterbesøg". Forfatterne hedder Kalle Güettler, Rakel Helmsdal og Áslaug Jónsdóttir.
- Hvem ser du på forsiden? Hvad laver de?
- Hvordan ser de to små monstre ud til at have det? Hvordan ser det store monster ud til at have det?
- Hvem tror du er på besøg? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- Hvad tror du, bogen handler om?
- På bagsiden står der lidt om, hvad bogen handler om. Hvorfor tror du ikke, at Store Monster synes, det er sjovt at fiske, spise madpakke og lege alene?
- Har du prøvet at lege alene? Synes du, det var sjovt?

EFTER I HAR LÆST

Du hjælper dit barn med at forstå teksten, hvis I taler om bogen, efter I har læst den.

Eksempler på spørgsmål:

- Hvem vil Store Monster gerne lege med?
- Hvorfor vil lille monster ikke lege med Store Monster?
- Har du nogensinde prøvet, at der var nogen, der ikke ville lege med dig? Blev du så ked af det ligesom Store Monster?
- Hvorfor tror du, Store Monster ødelægger huset, da de bygger med klodser?
- Hvordan bliver de tre monstre gode venner igen, så de kan lege sammen?
- Har du nogensinde prøvet at blive gode venner med nogen igen?

MENS I LÆSER

Du hjælper dit barn med at forstå teksten, hvis I taler om indholdet, mens I læser den.

Eksempler på spørgsmål:

- Se på billedet s. 1. Hvad ser du? Hvad har Store Monster i hænderne?
- Se på billedet s. 6-7. Tror du Store Monster er glad eller ked af det? Hvorfor?
- Se på billedet s. 8-9. Hvad har Store Monster i hånden? Hvad med lille monster?
- Hvorfor banker Store Monster hårdt på lille monsters dør? Se evt. s. 12-13.
- Hvorfor tror du, Store Monster keder sig? Hvad gør du når du keder dig? Se evt. s. 16-17.
- Se på billedet s. 20-21. Hvad sker der på billedet? Hvorfor synes Store Monster, at huset er ræddent?
- Hvorfor er det ikke spor sjovt at bygge videre hver for sig? Tror du monstre kan blive gode venner igen? Hvordan?

Du kan hjælpe dit barn med at få interesse for skriftsproget, hvis I taler om ord, bogstaver og lyde, efter I har læst bogen:

Eksempler på spørgsmål:

- Her står der monster (peg i teksten). Kan du finde ordet monster et andet sted i teksten?
- Her er ordet lille. Kan du finde ordet lille?
- Lille lyder ligesom trille. Kan du finde andre ord, der lyder ligesom lille og trille?
- Kan du selv finde på andre ord, der lyder ens/rimer?
- Kan du høre den første lyd i ordet store?
- Kan du finde et ord, der starter med lyden sss?

Guide til dialogisk læsning:

READ – SÅDAN KAN DU LÆSE MED DIT BARN

FØR I LÆSER

Du hjælper dit barn med at forstå teksten, hvis I taler om bogen, før I læser den.

I kan for eksempel:

- læse bogens titel, forfatterens og illustratorens navn
- tale om billedet på bogens forside
- tale om, hvad bogen kan handle om
- læse på bogens bagside
- se på indholdsfortegnelse eller kapiteloversigt
- bladre i bogen og tale om billederne
- tale om, hvad dit barn allerede ved om det, bogen handler om.

HVAD TROR DU, DER SKER I NÆSTE AFSNIT?

EFTER I HAR LÆST

Du hjælper dit barn med at forstå teksten, hvis I taler om bogen, efter I har læst den.

I kan for eksempel:

- tale om, hvad bogen handler om
- se på bogens billeder og tale om indholdet ud fra dem
- tale om ting dit barn genkender fra hverdagen eller andre bøger
- tale om det dit barn synes er mest spændende eller overraskende i bogen
- tale om nye ord og bruge ordene fra bogen i mange andre sammenhænge.

Du hjælper også dit barn, hvis I taler om, hvordan ord og bogstaver ser ud og lyder.

HVAD TROR DU, BOGEN HANDLER OM?

MENS I LÆSER

Du hjælper dit barn med at forstå teksten, hvis I taler om indholdet, mens I læser den.

I kan for eksempel:

- tale om, hvad ord eller vendinger betyder
- tale om, hvad I ser på billederne
- pege på billeder og tekst
- læse et afsnit ad gangen og tale om, hvad det handler om
- tale om, hvad I tror, det næste afsnit handler om. Måske kan overskriften på næste afsnit eller billederne hjælpe dit barn til at gætte og fortælle.

DET VAR LIGESOM DENGANG, JEG...